

Bou langer har flytt!

O, Frankrike, hur djupt med dig jag led,
när inre tvedrägt bakband dina händer,
och cesarismens mörka skugga gled
ånys öfver Seinens fria stränder.

Lycksökarens sirensång sjöngs för dig
och franska öron lystade till sången,
ty i refängnen fans revanche och krig
och chauvinismen hissad högt på stängen.

Europas makter fröjdade sig re'n
att se den franska republiken ramla
och maktens tyglar gripas utaf en —
och frygisk mössa få sig pierrotskramla.

Men nu smäll ut, du franska trikolor,
som hängde nysa liksom ett sorgens tecken:
förtäderiet nära var i går
att nästla in sig i de slappa vecken!

Men nu för vårens vind du fladdre fritt,
och republikens hymn kring dig må ljunga —
ve den, som smädat nu ett land, som ditt —
på honom falle straffets slagsvärd tunga!

Från Giffeltornets spets lys frihet ut
för folk, som ännu under oket träla,
bjud våld och veld i verlden taga slut
och jämnligheten folkena besjåla!

Daniel Fallström.

De »förenade rikena» och »Trippelalliansen».

Betraktelser

af

En gammal politikus.

Allt sedan den s. k. Trippelalliansen bildades mellan stormakterna Tyskland, Österrike-Ungern och Italien, har man sett notiser i den utländska pressen att åtskilliga makter af andra och tredje ordningen såsom Rumänien, Spanien och — Sverige skulle deruti indragits; och hvad som gifvit stöd för dessa rykten är att den ansedda engelska tidningen Temporary Review, som brukar vara väl underlättad, i en artikel af den namnkunnige tysk-engelske författaren Max Müller, synts betrakta denna sak som ett afgjort faktum, och nu i dagarne förklarar Weser-Zeitung i Bremen, som lärer vara en af Bismarcks s. k. tentakler med anledning af herr Bexells interpellation, att deras excellenser hrr Bildt och Ehrensvärd nog icke tillåta någon riksdagsman att titta i de diplomatiska korten, men tillägger, att hvarje barn i Tyskland vet att öfverenskomelse redan under 1870-talet de facto träffats, att Sverige-Norge skall under vissa eventualiteter gå hand i hand med

Tyskland, men »att intet skäl föreligger att bekräfta detta för bondepartiet.» *

Våra svenska tidningar, med undantag af Posttidningen, hafva äfven reproducerat dessa rykten men synbarligen utan att fästa någon synnerlig vikt dervid, emedan man förmodligen ansett såsom någonting alldeles otänkbart att de styrande icke skulle med fasthet hafva tillbakavisat hvarje förslag till allians med krig i perspektiv, och derföre icke gjort sig möda att reflektera öfver konsekvenserna, om dessa rykten skulle ega någon grund.

För egen del vilja äfven vi i det aldra längsta betvifla att Sverige skulle vara indraget i trippelalliansen; men icke desto mindre kan det ju vara af intresse att skärskåda saken ur olika synpunkter, så mycket mer som det egenomligt nog icke tillåtits h. exc. utrikesministern att för landet klargöra vår, som vi antaga, rena och uppriktigt fredliga ställning till alla främmande makter.

För hvar och en som uppmärksamt följt de senare 18 årens politik, bör vara alldeles uppenbart att ett krig emellan Frankrike och Tyskland endast kan vara en tidsfråga — orsakerna behöfva här ej utvecklas — samt att den obetydligaste gnista kan tända krigslågan, äfvensom att ett sådant krig, fullrustade såsom de respektive staterna stå, i alla händelser ej länge kan uppskjutas, enär folken redan digna under militära bördor, hvilka, såsom fältmarskalken Moltke uttryckt sig, till och med rika land i längden icke kunna uthärda, samt slutligen att, med det nationalhat och det raseri, med hvilket detta krig kommer att föras, när det en gång utbryter, utgången knappast kan beräknas, om striden skulle stå ensamt mellan Tysk-

* Herr Bexell och »bondepartiet» böra skatta sig lyckliga att den undertryckta interpellationen framkallat dessa den högt upplysta tidningens meddelanden, ty hädanefter behöfs ingen vidare »titt i de diplomatiska korten», man känner huru landet ligger, och det är vackert så.

land och Frankrike. Under sådana förhållanden är det ej att undra på om den statsman, som f. n. styrer Tysklands och Europas öden, på förhand skulle hafva ordnat så att Frankrike på hela sin landtgräns omslöt af en mur af fästningar, kanoner och bajonetter i millioner, på samma gång som denna mur skilde det från dess möjligen blifvande bundsförvandt Ryssland; och om detta senare, som ju ingalunda är otroligt, ingår i herr v. Bismarcks plan, kan man ju lätt tänka sig, att det ansetts icke tillfyllest att denna »militärgräns» stannade i Norge mot Östersjön utan utsträcktes från Medelhafvet ända till — Ishafvet, och att Sverige-Norge således äfven skulle få åtnjuta äran att spela en roll, när den stora tysk-franska tragedien kommer att uppföras på Europas krigsteater*. Vårt ingripande i det förestående stora »ras»-kriget skulle således, om ofvanstående förutsättningar äro riktiga, vara riktadt direkte mot Ryssland.

Man kan ju icke neka till att denna plan är storslagen, och värdig det statsmannasnille som skapat densamma, samt att den skulle vara synnerligen fördelaktig för — Tyskland.

För vår del betvifla vi, såsom ofvan anförts, emellertid i det aldra längsta att, äfven *om* en sådan plan uppgjorts, och vi utsetts att medverka, våra styrande skulle vågat inkasta landet i de äfventyrligheter som kunde blifva en följd af ett krigsförbund med Tyskland, riktadt mot vår mäktige östra granne; men, då frågan för de förenade

* I hvarje tragedi förekomma vissa hufvudroller, som spelas af de stora aktörerna, hvilka skörda äran och förtjensterna, men det måste äfven finnas biroller, s. k. »statister», hvilka hvarken skörda ära eller guld, men uppträda och användas såsom slagskämpar åt hufvudpersonerna, och till att förläna ökad glans vid stormännens triumftåg. Hufvudrollerna i tripelalliansen spelas som bekant af stormakten Tyskland-Österrike-Ungern och Italien. — Statistrollerna skulle, om uppgifterna äro riktiga, vara anvisade åt makterna af andra och tredje ordningen, Rumänien och Spanien samt Sverige-Norge.

rikerna är af den allra största betydelse, och då vederbörande icke funnit för godt att offentligen vederlägga eller förklara de ständigt uppdykande oroande ryktena om allianser, som kunna inveckla landet i krig, hafva vi trots oss böra sammanföra hvad man (oafsedt uppgifterna i utländska tidningar) ansett tala för att någonting dylikt varit i görningen, om ej saken redan skulle vara afgjord.

I en af Stockholms tidningar, Dagens Nyheter, förekom förra vintern, under rubrik »*Svensk Stormaktspolitik*» en artikelserie i ämnet, ur hvilken vi tillåta oss anföra några utdrag:

»I ett par tidningar», yttrar den första artikeln — »har efter rysk källa uppgifvits att preussiske ministern Pfuels återkallande berott på att en med Bismarcks politik mera förtrogen yngre diplomat under nuvarande förhållanden behöfdes i Stockholm. Äfven har det antydts att den omständigheten att en finare diplomat icke kunde för närvarande undvaras i Berlin, skulle vara anledningen att h. ex. utrikesministern greve Ehrensvärd tills vidare finge sitta kvar på sin taburett.» Och om man vidare toge hänsyn till h. ex. statsministerns lätt begripliga sympatier för Tyskland, der han så länge vistats såsom Sveriges ambassadör, samt den helt naturliga hänfvenhet han måste hysa för sina höga vänner i Berlin och hans otvifvelaktiga benägenhet att så långt som möjligt gå deras önsknningar till mötes, samt, att last but not least härtill slutligen lägges, att h. m:it konungen (alldeles oberoende af intima släktförhållanden) med sitt lefvande intresse för allt, måtte hysa en lätt förklarlig traditionel önskan att liksom Sveriges föregående stora regenter, deltaga i den »europiska konserten», i förhoppning att vid lösningen af de »sväfvande frågorna» vinna ära och rykte, samt vid den slutliga uppgörelsen, den stora »afvittringen», äfven fördelar åt sitt land, så måste man erkänna att ett tungt vägande skäl icke saknas, för att den utländska pressens yttranden i denna för den Skandinaviska halfön så ytterst viktiga fråga icke äro gripna ur luften.

Den unge tyske kejsarens visit å Stockholms slott, anses äfven af många ej hafva varit blott »til lyst» och föranledd af

slägtkärlek, utan haft djupare betydelse,* och med kännedom om h. m:t konung Oskar II:s sed att alltid lägga »allvar i leken», har man föreställt sig, att Högstdensammes ej långt derefter gjorda kontravisit i Berlin, besöket hos hofvet i Roma och resan till Spanien icke heller företagits uteslutande såsom lusttur och för att vinna en väl behöflig hvila från regerings- och andra bestyr, utan jemväl af högpolitiska orsaker.

Man har slutligen misstänkt, att framläggandet af k m:ts nåd. proposition om förslag till en ny lag rörande requisitioner för militäriskt ändamål i krigstid, i en lättvindigare form för afgörandet i riksdagen, än som vore öfverensstämmande med grundlagen, skulle kunna antyda en ifrågakommande hastig mobilisering.

Skulle någon sanning ligga under dessa uttalanden af den utländska pressen, i dessa förmodanden och gissningar, i betydelsen af dessa höga resor, så skulle väl de i *Weser-Zeitung* »antydde vissa eventualiteterna» betyda, att *när* krig utbryter mellan Tyskland och Frankrike och *om* Ryssland då ställer sig på Frankrikes sida, så skulle Sverige, med sin krigsmakt till lands och vatten, hjälpa tyskarne att hålla ryssen i schack från Östersjöns södra gräns till Ishafvet, och förmodligen såsom belöning för handräckningen, tillåtas taga revanche, för hvad som passerade för 70 år sedan — förutsatt att allt ginge väl. — — —

»Hjeltekonungen» har visserligen nu i snart 20 år stått och pekat på någonting sådant; men man bör väl kunna hoppas och förlita sig på att vår nuvarande konungs omsorg om brödralfolkens väl, och hans högt uttalade kärlek för fredens välsignelser, innebära den bästa garanti mot krigsspelpassion — och i grund skola utrota allt chauvinism-ogräs som kunde vilja uppspira.

* * *

* Var tyske kejsarens första åtgärd vid landstigningen i Stockholm att dekorera h. ex. statsministern med Tysklands förnämsta orden — Svarta Örn — som endast brukar förlänas åt furstar, och skänka en ytterst dyrbart briljanterad snusdosa med sitt porträtt åt en annan excellens, endast en gård af beundran öfver d. excellensers statsmannaegenskaper eller af hvilken annan orsak eller för hvilka andra tjenster lemnades dessa nådevedermålen? Och hvilken betydelse kunna hedersöfversteutnämningarne hafva? Måne att inympa en droppe vikingablod i tyska krigshären och af tysk militarism i den svenska eller för att grunda och befästa »vapenbrödraskapet mellan arméerna»?

För egen del lemna vi dessa kannstöperier i det värde hvar och en behagar skänka desamma, ty det är först framtiden förbehållet att lyfta den slöja som herrar diplomater försigtigtvis breda öfver sina spindelväfnader; men skulle någon sanning ligga under dessa sväfvande och oroande samt icke vederlagda rykten, så kan man, med insändaren i den förut citerade artikeln i Dagens Nyheter fråga:

»Kan det vara praktiskt klokt att frågå *det system af sträng neutralitet, under europiska förvecklingar, som Sverige till sin lycka iakttagit och haft välsignelse af allt sedan vår nuvarande konungaätts frejdade stamfader besteg de förenade rikenas tron.*

Kan det vara förenligt med klok omtanke för nordens framtid att vidtaga en mähända ödesdiger förändring i de vänskapliga förhållanden med *alla* främmande makter som under denna tid till fördel för landet varit rådande?»

En brytning i detta den store stamfadrens system skulle åter inveckla oss i stormakternas stridigheter, hvarvid vi antagligen komma att befinna oss som — Spurv i Tranedands.»

* * *

Då vi tagit oss friheten citera den ena af insändarnes i Dagens Nyheter uttalande i fråga om »Svensk stormaktspolitik», anse vi oss, för att icke beskyllas för partiskhet, skyldiga att äfven låta den andra insändarens motsatta åsigt gör sig gällande och införa derföre här nedan ett svar på ofvan citerade artikel af en insändare i samma tidning, som kallar sig —*er*— och om hvilket tidningen yttrar: »Uppsatsen, hvars högst märkliga beskaffenhet icke torde undfalla någon uppmärksam läsare», lyder som följer:

»Ytterligare om stormaktspolitik».

En person, som länge deltagit i det parlamentariska lifvet, har i Dagens Nyheter meddelat några intryck under rubriken »Svensk stormaktspolitik». Det resultat, till hvilket han tyckes komma och tidningen äfven förordar, är att en

absolut neutralitet under alla förhållanden vore det för Sverge och Norge bästa, om ett krig skulle utbryta mellan Tyskland med bundsförvandter och Ryssland.

Till en början kan väl ifrågasättas huru vida deltagandet i det parlamentariska lifvet är någon utmärkt skola för att förvärfva de statsmannegenskaper, som fordras för bedömandet af förhållandena folken emellan. Icke sällan händer, att den friska och sunda omdömeskraften går förlorad under ändlösa öfverläggningar, för att icke säga käbbel, om mången gång idel småsaker, att de stora målen och medlen för deras ernående undanskymmas. Det är ej genom parlamentariska öfverläggningar som tvisterna mellan folken i allmänhet lösas, utan genom helt andra medel. Politiken folken emellan är i främsta rummet en fråga om makt och endast i andra rummet om rätt. Fullt betecknande säger ock Bismarck någonstades, att Europa alls icke har sin uppmärksamhet fäst på Preussens parlamentarism, utan på dess makt. Det torde därför ej vara absolut gifvet, att den parlamentariskt bildade mannen har *större* förmåga än andra vanliga dödliga att bedöma hvad som bör göras eller ej.

I alla fall medgifves, att äfven i de parlamentariska striderna makten ofta är den afgörande och att rätten icke sällan spelar en högst blygsam roll. Mången gång består den parlamentariska politiken i att skära breda remmar ur andras hudar, och våra egna tvister bära nogsamtt härom vittne. Åtskilliga protektionisters hänsynslösa maktmissbruk för närvarande äro bevis härpå liksom riksdagens i allmänhet visade obenägenhet att vilja lösa rätts- och kulturfrågor. Till och med en bland Sverges främsta parlamentariska förmågor, hr Carl Ifvarsson, framhöll ju tydligen i sitt bekanta yttrande, att motståndarne borde betänka hvar makten låg, det makt går framför rätt. Men de parlamentariska männen räkna blott med voteringsmedlarnes stumma språk, hvilket de tro sig kunna ändra genom framhållande af fördelar för kamrater och valmän. Sällan räkna de med den hos folken inneboende kraften, med dess lidelser och begär, med »jern och blod».

Det må därför ej anses förmätet, att en person, som endast föga deltagit i det parlamentariska lifvet, men ändock följt med sin tid och dess kynne, meddelar några åsigtter, hvilka i viss mån afvika från den parlamentariske mannens. Åsigtterna hafva åtminstone den förtjensten, att de ej, såsom

hans, äro absoluta, något som vittnar om allt annat än statsmannamessighet.

* * *

Finnes väl någon upplyst svensk eller norrman, som med handen på hjertat kan hysa den öfvertygelsen, att vi i evärdeliga tider skola få sitta i lugn och ro, bestyra om våra inre angelägenheter och tvista inbördes, så mycket vi det önska? Finnes det ännu verkligen någon, som på allvar hängifver sig åt den illusionen, att Ryssland någonsin uppgifver tanken på att, förr eller senare, bemäktiga sig den skandinaviska halfön? Det är omöjligt, att man kan vara så blind, att man kan inbilla sig sådant? Det förutsätter att för denna person historien ej funnits till. Nej, gudnå's, kriget om vårt oberoende är oundvikligt; det kan dröja några år mer eller mindre, men det kommer med absolut visshet och blifver för vårt framtida öde afgörande. Men vägen för Rysslands herravälde öfver Skandinaviens länder går numera, och lyckligtvis, ej direkt öfver våra landamären, öfver Stockholm och Kristiania, utan den går öfver Berlin. Ett krossadt Tyskland lemnar oss med hull och hår, utan förbarmande, i den östra kolossens våld. Det krig, som Tyskland med bundsförvandter snart nog kanske kommer att utkämpa, blir därför helt säkert ett krig icke blott om dess egen makt och sjelfständighet, utan ock om hela den germaniska rasens framtid. Det blir ett krig, som för långliga tider skall afgöra, huru vida de germaniska eller de slaviska folken skola innehafva främsta platsen i Europa. Ja, man skulle kanske kunna gå ännu längre och säga, att striden skall för lång tid afgöra öfver civilisation och barbari! Det är ett sådant krig, som den parlamentariske mannen vill att Tyskland och dess bundsförvandter ensamma skola utkämpa, på det vi i fred må få sitta hemma och »skära pipor i vassen». Men lurad kan man blifva och det grundligen af en sådan politik.

Mången invänder nog, att mörka drag finnas i den tyska anden, och att, enligt vår uppfattning, ännu mycken råhet i seder och begrepp herskar i Tyskland; ett närmande till Tyskland borde därför ej komma i fråga. Den ene framhåller den tyska studentråheten och de tyska duellerna, som vittna om medeltidens mörker; en annan det hänsynslösa sätt, hvarpå kriget i Frankrike år 1870—71 fördes. En tredje

påminner om förhållandet med V artikeln i Prag-freden och om den behandling, som kommit vårt grannland Danmark till del. Så länge denna klyfta finnes mellan Skandinavien och Tyskland, kan, säger han, aldrig något förtroende dem emellan uppstå. O. s. v. Allt detta är, gudnå's, allt för sant, och behöfde vi ej befara något af våra grannar, vore det nog den bästa politiken att stå helt och hållet på egen, sjelfständig botten. Men måste man välja mellan Ryssland och Tyskland, tror jag ingen svensk eller norрман skall blifva tveksam i valet. Vi förstå långt bättre tyskarne, vi kunna bättre sätta oss in i deras känslor och föreställningar. Ett förbund med dem blir i alla fall ett förbund med stamförvandter, ej ett förbund med en för vår odling helt och hållet främmande och till för 70 år sedan fiendtlig nationalitet. Visserligen bör politiken endast i ringa mån syssla med känslor, utan främst med intressen, detta är nog sant; men icke förty få vi ej glömma Tilsit 1807 och de aftal som der uppgjordes; det är ej Tyskland, som lemlästat oss.

Ofvanstående betraktelsers rättighet lär svårligen kunna förnekas. Men skall då Skandinavien likgiltigt åse, huru kriget utbryter och fortgår? Skola vi med platoniskt lugn, att ej säga hjertlöshet, åse huru kanske Tyskland krossas? Ingen kan förutse krigets utgång, det står i Guds hand. Skola vi, när Tyskland ligger utmattadt och blödande, i vår tur upptaga striden och då duka under? Eller skola vi i sista fallet utan strid, men nödda och tvungna, förena oss med kolossen i öster och sända våra söner att kämpa i Bulgarien och Indien för intressen, som ej röra oss det ringaste? Sannerligen kan icke frågan betraktas ur flera synpunkter än den parlamentariske mannen det gjort.

Visserligen utgör Sverges och Norges befolkning icke ens 7 millioner och våra härorganisationer äro långt ifrån tillfredsställande, detta kan ej bestridas. Men i alla fall är en här på 100,000 man ett tillskott i kraft, hvilket Tyskland ej lär förakta. Soldatmaterialet är utmärkt, om ock öfning och infanteribeväpning lemna mycket öfrigt att önska.

Men antag att Skandinavien skulle blifva fullkomligt neutralt, ej taga parti för hvarken den ena eller den andra, och antag att krigets utgång ej blir afgörande, måtte ej då den sannolikheten ligger bra nog nära, att det blir vi, som få betala fiolerna till båda de stridande parterna? Under sådana förhållanden uppgöres kanske freden på de neutrala makter-

nas bekostnad, utan att de ens rådfrågas om sitt blifvande öde. Är den parlamentariske mannen fullt säker på att så ej kommer att ske? De neutrala makterna ses vanligen med allt annat än blida ögon af båda de stridande parterna.

Att redan nu, innan förhållandena utvecklats sig, förut säga hvad som under kommande tider kan vara klokt eller ej, lär väl ingen kunna göra. Lika litet bör redan nu afgöras, huru man i framtiden bör handla; det vore allt annat än välbetänkt. Den, som skaffar sig förutfattade åsikter och som sedan vill tillämpa dem, antingen de passa eller ej för nya tider, den kommer alltid att draga det kortaste strået, och nationens öden bör han ej få leda. Dogmatiska politici behöfva vi ej, utan realpolitici, som skåda förhållandena sådana de äro och icke genom önskningsglas. Men just därför är det farligt att på förhand tro sig kunna bestämma öfver Sverges och Norges politik under kommande tider. Låtom oss vara beredda att möta oroliga tider, och låtom oss göra klart de allmänna synpunkter, som kunna blifva bestämmande för vårt handlingssätt; men absolut neutralitet under alla förhållanden eller ej torde vara klokast att lemna åt framtiden att afgöra.

Är det sannolikt att vi kunna få vara neutrala utan att dervid vår tillvaro sättas på spel, är det sannolikt att vid krigets slut uppgörelsen ej kommer att ske på vår bekostnad, *då* kunna vi ej önska oss bättre politik. Men har man skäl misstänka, att vår statliga tillvaro genom neutralitet sättas på spel eller att de neutrala få betala fiolerna vid fredsuppgörelsen, då inträder frågan i ett annat skede, som fordrar nya öfverväganden; då kan det tänkas vara klokare att kasta hela vår makt i händelsernas vågskål. Vinna vi ej målet, sluta vi i alla fall med bibehållen aktning för oss sjelfva och hos andra.

Mätte de styrande, de som bättre än andra kunna öfverse och bedöma förhållanden och tilldragelser, leda våra öden till det bästa, vare sig slutordet blir neutralitet eller krig! Och måtte först och sist Gud hålla sin skyddande och hjälpande hand öfver brödrafolken.

—er—

Och ändtligen införa vi ur samma tidning den förste insändarens slutartikel i frågan, lemnande åt läsaren att sjelf göra sina reflexioner.

Denna sista artikel har följande lydelse:

Med anledning af omtalanden i flera af utlandets för nämsta tidningar, att furst Bismarck skulle hafva i sinnet att indraga Sverige-Norge i den koalition eller »trippelallians», som vore under bildande mot Ryssland och Frankrike, funno vi oss föranlåtna (under förutsättning att någonting dylikt vore i görningen) att i denna tidning framställa ett spörsmål, huru vida det kunde anses vara praktiskt klokt, isolerade genom haf som vi äro från Europas gamla stridsfält och icke egande något direkt intresse i Tysklands, Frankrikes och Rysslands politiska förhållande till hvarandra, att nu frångå det system af sträng och upprigtigt menad neutralitet, som Sverge-Norge till sin lycka iakttagit och haft välsignelse af allt sedan vår nuvarande konungaätts stamfader besteg de förenade rikens tron, och att genom en brytning af detta den store stamfaderns system — *en öppen och ärlig vänskap med alla makter* — må hända inveckla oss i stormakternas stridigheter, då vi antagligen skulle komma att må som »Spurv i Tranedands».

En insändare, hr —er—, har med anledning häraf två gånger uppträdt i tidningen med genmälen, i fråga om hvilka vi helt och hållet kunnat förbigå hans reflexioner om en persons, »som deltagit i det parlamentariska lifvet», förmåga att bedöma politiska förhållanden, ty det är en *upplyst allmänhet* som är bäste domaren här vid lag, och vi hafva icke heller, såsom —er— förmenar, uttalat något »*absolut omdöme*», utan endast framställt ett höfligt spörsmål. Vi äro äfven, som den ärade hr —er— skall finna, under vissa förutsättningar i mångt och mycket af fullkomligt samma mening som han, ehuru vi icke komma till alldeles samma slutsatser.

Vi skola därför endast strängt hålla oss till sak och vilja då till en början antyda, att vi trott oss finna ytterligare stöd i vår uttalade förmodan, att Sverge-Norge, utan att någon —mer än vissa invigda, förstås — haft aning derom, må hända verkliga äro på något sätt invecklade i den s. k. trippelalliansen, genom en ny artikel i den ansedda engelska tidningen *Contemporary Review* af den namnkunnige tysk-engelske författaren Max Müller, som säger att »det viktigaste värf kejsar Fredrik har att utföra är konsolideringen af den freds(!)liga, omfattande Tyskland, Österrike, Italien, Spanien och *Sverge*, hvaruti man hoppas att äfven England skall inträda.»

Man kan således knappast längre betvifla, att Sverge är i någon mån inveckladt i denna koalition, rigtad i första rum-

met mot Ryssland, samt att ryssarne med kännedom härom nog skola hafva oss i godt minne.

Hr —er— frågar: »Finnes det väl någon upplyst svensk eller norrman, som med handen på hjertat kan hysa den öfvertygelsen, att vi till evärdliga tider skola få sitta i lugn och ro och tvista inbördes, eller hängifva sig åt illusionen att Ryssland någonsin uppgifver tanken på att förr eller senare bemäktiga sig den skandinaviska halfön?»

Nej, svara vi, visserligen icke, hr —er—. Derpå tviflar ingen — om i officiella tal och vid mycket högtidliga tillfällen samt i officiösa tidningar uttalas vänskap med alla makter, men man i hemlighet ingår förbund mot en af dessa, den mäktigaste och för oss farligaste, och derigenom helt naturligt utsätter sig för att denna makt, Ryssland — sedan Bismarck gått till sin högste herre och »trippelalliansen» liksom »den heliga alliansen», »novembertraktaten» m. fl. kombinationer af den diplomatiska knipslugheten endast äro historiska kuriositeter. icke »värda ens så mycket som papperet hvarpå de skrifvits» — med allt *skäl*, och till och med *rätt*, kan taga sig anledning begagna första lämpliga tillfälle att hämnas. Hvems vore då skulden?

»Nej, gudnås!» utbrister —er— längre fram, »kriget är oundvikligt, det kommer med absolut visshet», och äfven derom äro vi fullkomligt ense med författaren, ty så väpnade till tänderna som stormakterna i Europa nu äro, lär ett krig vara oundvikligt vid minsta anledning, och hafva vi ingått en off- och defensivallians med någon af dessa makter, så följer som ett korollarium att vi äfven måste deltaga i striden. Huru vida vi derigenom skola lyckas hindra ryssarne att krossa Tyskland, såsom —er— antyder, lemna vi derhän, antagande tills vidare att tyskarne reda sig bra sjelfva.

Denna i sanning storslagna uppfattning — värdig en af Carl XII:s och Gustaf IV Adolfs efterkommande — om vigten för Tyskland af en allians med Sverge och svenska arméns uppträdande till Tysklands försvar mot ryssarne, för hvilken hvarje svensk och norrman med hjertat på rätta stället »och handen på hjertat» måste buga sig, har må hända hindrat den värde insändaren att se sakerna som de i verkligheten äro, d. v. s.

att krig hädanefter mellan de mindre staterna i Europa knappast äro tänkbara, emedan dessa nog komma att uppgöra sina små tvistigheter i godo, såsom under senare åren några

gångar skett emellan Sverge och Danmark, utan komma krig-
gen att utkämpas emellan makterna af första ordningen;

att den skandinaviska halfön, skild genom haf och såle-
des naturgränser från det öfriga Europa och de fält, der de
stora krigen alltid utkämpats och komma att utkämpas, icke
är att jemföra med Schweiz och Belgien — hvilka hr —er—
ställer i paritet med oss — som ligga midt i arméernas krigs-
stråts vägar; och att därför krigets åskor icke lära komma att fram-
deles, mer än under de senaste 70 åren, förnimmas annat än
på långt afstånd från oss, för så vidt vi icke genom fin-fina
diplomatiska trådar eller sabelskrammel i tid och otid sjelfva
draga blixten öfver vårt hufvud; och

att vi således verkligen fortfarande skulle kunna sitta och
»skära pipor i vassen», roande och uppiggande oss med att
»gräla inbördes så mycket vi det önska», om vi inskränka
oss till att »sköta våra inre angelägenheter» och icke af be-
gär att spela en mellanstämma i den storpolitiska konserten
inveckla oss i äfventyrligheter af betänkligaste slag.

Vi våga framställa till hr —er— den »kuggfrågan», hvad
följderna kunnat blifva eller säkert blifvit, om Sverge — så-
som åtskilliga fantaster ville — uppträd i Danmarks sista
krig mot Tyskland.

Skulle, som man, efter de många sammanstående upp-
gifterna i den utländska pressen numera måste börja att be-
fara, Sverge-Norge vara engagerade i den s. k. Trippelallian-
sen, hvilket —er— och hans meningsfränder förmodligen anse
helt naturligt och politiskt klokt, så erkänna vi med —er—
att vi stå inför den allvarligaste verklighet och må icke sitta
med armarne i kors och antaga att »de styrande skola föra
statsskeppet oskadadt genom snart stundande stormiga tider»,
ja icke ens förlita oss på att »försynen skall hålla sin skyd-
dande och hjälpende hand öfver brödrafolken», ty »då kunde
det bära rakt till fanders», som biskop Heurlin lär uttryckt
sig — utan vi måste spänna hvar enda muskel, hvar enda
nerv och lika som de andra makterna i Europa rusta oss icke
blott till tänderna utan till hjessan samt riksdagen för detta
ändamål anvisa icke lumpna 50,000 kr. till Vaberget och
100,000 kr. till en artilleribataljon å Oskar-Fredriksborg, utan
hela spanmålstullen och alla andra disponibla och icke dispo-
nibla tillgångar, ty — såsom —er— säger — faran *kan* vara
stor, när ett krossadt Tyskland lemnar oss», såsom dess bunds-
förvandt, »med hull och hår utan förbarmande i den östra

kolossens våld»; men, tillägger —er— lugnande, »vinna vi ej målet», d. v. s. blifva vi genom en sådan politik uppslukade af kolossen; »sluta vi i alla fall med bibehållen aktning för oss sjelfva och hos andra!»

Sic itur ad astra!

En klen tröst emellertid synes detta oss för nederlag, slafveri och ruin, därför att man minst sagdt obetänksamt kastat in landet i äfventyrligheter — men det vore ej första gången i Sveriges historia. För vår del, som, vi medgifva det gerna, sakna —ers— storslagna åskådningssätt i fråga om nationaläran, vill det i all parlamentarisk enfald förefalla, som om det skulle ligga mera verklig ära och lycka uti en uppriktig och oskrymtad vänskap med *alla* andra nationer och uti den aktning vi kunde vinna genom framsteg i vetenskap, konst och industri än genom ett återuppträdande på krigsstråten som kostat landet så mycket blod, så stora uppoffringar och åstadkommit så namnlöst elände.

Vi hoppas därför att om vi helskinnade slippa ifrån det äfventyr hvaruti vi, som det torde kunna befaras, äro inkastade, svenska riksdagen och norska stortinget i all endrägt borde låta sig kärt vara att så bestyra, det nationerna, hvilkas skinn det gäller, må få ett afgörande ord med i laget vid afslutandet af allianser som kunna rubba vänskapsförhållandet till andra makter. Axel Oxenstjerna har yttrat: »Må svenskarne antingen förvärfva sig herraväldet öfver Östersjön genom besittningen af dess kustländer — eller ock lemna allt, hålla en stark flotta, lägga sig inom svenska klippor och skär och lefva i landet sins emellan ense, då ingen skall dem med fördel antasta». Carl XII och Gustaf IV Adolf hafva genom bortkrigandet af östersjöprovinserna och Finland lyckligtvis sörjt för att man numera icke behöfver bekymra sig öfver, eller fästa sig vid förra delen af den store rikskanslerns råd till hans landsmän, men den senare delen gäller med samma sanning som då orden uttalades.

* * *

Vi erkänna villigt att dessa artiklar lemna oss lika underkunniga om huruvida, svenska folket ovetande, våra styrande verkligen invecklat landet i den s. k. trippelalliansen och derigenom i en off- och defensiv förbindelse med Tyskland, som

»bondepartiet» i riksdagen förmodligen förblifvit efter afhörandet af herr utrikesministerns svar på herr Bexells interpellation, om densamma icke blifvit undertryckt nu. Ett lär dock vara klart för hvar och en som med uppmärksamhet genomläst förestående märkliga artiklar och begrundat deras innehåll, nemligen att, ur hvilken synpunkt saken betraktas, och hvilka åsigter man än må hysa om det företrädesvis statskloka uti att redan på förhand binda sig genom traktater och derigenom afhända sig sin frihet att i blifvande krigiska förvecklingar välja sin position, eller att, beredd på alla eventualiteter, utan fjesk, lugnt afvakta händelsernas gång och på det för landet fördelaktigaste sätt handla i öfverensstämmelse med inträffande förhållanden — att, säga vi, fredens bevarande måste vara lyckligast för oss lika som för hvarje annat land, och att således det önskligaste vore att Sverge-Norge, under kommande europeiska krig, framdeles, såsom under de senaste 70 åren, intoge en neutral ställning. Är detta resonnemang riktigt, så borde väl de styrandes fosterlandskärlek afhålla dem från hvarje steg som kan leda till inblandning i krig med deraf följande olyckor och risker. Och på grund af h. m:t konungens i trontalet vid 1888 års riksdag uttalade förhoppning, »att det skall lyckas ömsesidiga bemödanden och allas kärlek till freden att på ett för Europas lugn tryggande sätt lösa ännu sväfvande frågor», våga vi äfven hysa den förhoppning, att det icke må befinnas oundgängligen nödvändigt att Sverige ingriper i lösningen af de »sväfvande frågor» som hota Europas lugn, utan att det må lyckas stormakterna, vår politiska obetydlighet förutan, arrangera tvistepunkten sig sjelfva emellan.

* * *

Men om äfven, enligt herr —er:s— åsigt »Ryssland aldrig öfvergifver tanken att bemäktiga sig den skandina-

viska halfön», så finnas så många skäl — ur den europeiska jämnvigtens synpunkt — som tala för att något sådant icke kan tillåtas af de andra makterna, och under alla förhållanden stå vi rena inför historien och våra efterkommande, om vi icke förut gripa till vapen utan låta ryssarne anfälla oss.

Nyare tidens historia ådagalägger nogsamt det brottsliga lättsinne hvarmed man inkastat Sverige i krig; ty faktiskt är att alla de krig hvaruti Sverige under de sist förflutna 170 åren varit inveckladt, hafva varit *anfallskrig från vår sida*, tillståda af de för tillfället styrande på de lumpnaste och orimligaste anledningar och genom påtryckningar och bearbetningar från utlandet; hvilka krig kostat strömmar af blod, och hvarigenom vi utsatts för nesa och förödmjukelser, och lidit oerhörda förluster. Alla dessa olyckliga krig hade emellertid, som historien tydligen visar, otvifvelaktigt kunnat undvikas, om man ej onödigtvis blandat sig i leken.

I betraktande af vårt lyckliga insulära läge, genom haf skilda från de slagfält, der Europas öden afgjorts i föregående krig och äfven framdeles komma att afgöras, och på grund af historiens omutliga vittnesbörd torde således de af —er— framhållna farhågorna för Ryssland något lugnas, och befinnas icke vara så öfverhängande som mången med honom tilläfventyrs föreställer sig, blott vi icke uppträda utmanande eller anfallande.

Men oförsigtiga löften och ingångna förbindelser med främmande makter kunna förleda till samma olyckliga resultat och då så är förhållandet, borde väl de förenade folkens representanter, Sveriges riksdag och Norges storting anse som sin oafvisliga pligt att just hafva ögonen öppna för den politiska ställningen till utlandet, och så långt riksdagens och Stortingets makt sträcka sig verka i första rummet för häfdandet af de förenade rikenas anseende och traktatsenliga rättigheter i utlandet, men på samma gång

motarbetat allt som kan störa det vänskapliga förhållandet till främmande makter, men inlägga ett absolut veto mot hvarje åtgärd som onödigtvis kan inveckla landet i krig.

Genom undertryckandet af en nyligen väckt interpellation, vill det emellertid förefalla den utanför stående, som om majoriteten i riksdagens andra kammare velat slå döförat till för de upplysningar rörande Sveriges utrikespolitik, herr utrikesministern behagat lemna, och (om interpellationens anda och mening beaktas) derigenom åtminstone indirekt kan sägas hafva inbjudit till och gillat en politik, mot hvilken landet och riksdagen förut alltid bestämdt uttalat sig. Kammaren har sålunda i verkligheten iklädt sig ett oerhördt ansvar och ställt sig i proprieborgen för följderna, *om* en sådan utrikespolitik skulle komma att följa, som interpellanten synes vilja afböja, och kammaren måste vara beredd på alla konsekvenser, såsom ökade anslag till fästningar, kanoner, gevär och pansarbåtar, för att möta faran, och om kriget utbryter, till hundratals miljoner bevillning för krigskostnader och krigsskadeersättningar, för oberäkneliga förluster af lif och egendom samt att gamla Sverige, såsom —er— uttrycker sig, »med hull och hår utan förbarmande lemnas i den östra kolosens våld» — — — — —

För vår del befara vi visserligen icke ett så radikalt slut på »Sveriges sista strid», ty det öfriga Europa kan lyckligtvis icke tillåta Östersjöns förvanling till ett ryskt »mare clausum»; men deremot anse vi ingalunda otroligt att Norrbotten med Luleå-Ofoten-jernbanan, medelst hvilken hela ryska jernvägsnätet kan ställas i förbindelse med Ofotens ständigt öppna hamn, samt de rika grufvorna och skogstillgångarne jemte någon lämplig skadeersättning till betäckande af de ryska krigskostnaderna och näpsandet af vår kitslighet, skulle kunna tänkas såsom en del af förlusterna i följd af ett obetänksamt krig med Ryssland, liksom Elsass-Lothringen och 5 milliarder gingo förlorade för

Frankrike till följd af Napoleon III:s lättsinniga krig med Tyskland — — — — —

Ingen må nemligen invagga sig i den illusionen att den »östra kolossen», om vi ännu en gång vore nog vainsinniga att angripa honom, skulle visa sig så nådig mot oss som kejsarinnan Katarina mot »tjusarkonungen» för 100 år sedan, eller att vi slippa så lätt undan som efter Gustaf VI Adolfs krig mot Ryssland, hvilket, utan att tala om hurusom den uppbådade beväringen fick frysa och svälta ihjel, likväl bragte Sverige till randen af ekonomisk ruin, medförde förlusten af Finland och kostade honom — upphofsmannen till detta dumdristiga krig — Sveriges konungakrona — — —

* * *

Och icke heller må våra bröder norrmännen inbilla sig att de få sitta hemma och »skära pipor i vassen», om Sverige skulle invecklas i krig; ty om också Grundloven förbjuder att »Norges Landt- och Sömagt overlodes i fremmende Magters Tjenste», så kan h. m:t konungen, så länge unionen finnes till i sin nuvarande form enligt 11 § Regeeringsformen »bereda och handhafva ministeriella mål, hvarmed förstås alla de som angå rikets (d. v. s. de genom unionskonungen förenade rikenas) förhållande till främmande magter, på det sätt honom lämpligt synes», hvarvid det tillkommer den svenske »utrikes-ministern att inför konungen dessa mål föredraga»; och Norge kan sålunda, utan att hafva någon aning derom, helt oförmodadt vara inveckladt i krig, trots bestämmelsen i Grundlovens 25 § att »til angrebskrig maae Norges Tropper og Roeflottille ikke anvendes uden Storthingets samtykke». Ty hvad vill Stortinget göra om unionskonungen avslutar en off- och defensiv allians, som förr eller senare leder till krig. Jo helt enkelt, *antingen* lojalt honorera sin konungs förbindel-

ser, och beträda krigsstigen, *eller* lemna konungen i sticket och dermed de facto upphäfvu unionen, och att döma af Norska pressens uttalanden synes man i Norge, i ett så kritiskt antingen-eller, luta mera åt det sistnämnda alternativet än åt det första. Något tredje alternativ gifves knappast.

* * *

I det föregående hafva vi sökt framhålla hvad man ansett tala för — ja t. o. m. bevisa — trots uttaladt tvivel från officielt håll — att furst Bismarck funnit förenligt med Tysklands fördel att låta äfven Sverige-Norge utgöra en *lem i den koloss*, det åkerspöke på tre fötter han format och upprest för att skrämma Frankrike och Ryssland.* Vi hafva äfven framhållit de vådor man ansett vårt begagnande för detta ändamål kunna medföra, hvilka skulle blifva så mycket större om, som man ju kan tänka sig, Österrike-Ungern, Italien och Spanien draga sig ifrån Trippelliansen och lemnade oss ensamma i förbundet med Tyskland — mot Frankrike, Ryssland och sannolikt Danmark, men derjemte låtit motsatta meningar göra sig gällande, och för egen del uttala vi den förhoppningen att våra styrande på grund af deras vid många tillfällen prononcerade åsigter och landets oförtydbart uttalade vilja, skola, ledda af sin pligt, sin kärlek till fosterlandet och dess sanna ära, uppträda med all kraft då det gäller att uppträda emot »overgreb» uti ett eller annat hänseende, att värna Sveriges

* Att döma af utländska pressens sista yttrande rörande trippelliansen, synes den för närvarande stå på klena fötter, ity att italienska riksdagen utan barmhertighet förkastat regeringens tyskvänliga politik, som kostat Italien oerhördt, och Österrike-Ungern tyckes ej heller vid närmare besinning vilja uppoffra sig för sina »stamförvandter». Det bismarckska åkerspöket kommer således kanhända inom kort att balansera på ett ben; och skulle det ramla ömkull, så är det naturligtvis *de mot ytterlidorna framstående lemmanne* som få taga emot knuffarne.

anseende i utlandet och helgden af ingångna traktater, men deremot undvika allt som kan inveckla landet i utlandets stridigheter, och störandet af det goda och vänskapliga förhållandet till alla främmande makter.

Vi trygga oss härvid till h. m:t konungens ord på rikssalen vid riksdagens öppnande år 1888: *»Min allvarliga sträfvan är att åt de förenade rikena bevara ett fredslugn som varit ostördt allt sedan min frejdade stamfader besteg deras tron, samt bibehålla det vänskapliga förhållande som varit och är rådande mellan oss och alla främmande makter»*; ty h. m:t konungen är naturligtvis från sin höga ståndpunkt bäst i tillfälle att öfverskåda ställningen eller finna, att en ändring i det system af sträng neutralitet under inträffande krigiska förvecklingar, som h. m:t konungens höge fader den 15 december 1852 proklamerade och med anledning hvaraf rikets ständer den 8 april 1854 uttalade *»sin djupt kända tacksamhet för det visa förtroende hvarmed h. m:t konungen vårdat de förenade rikenas fördelar, sjelfstädighet och ära»* och som Sverige till sin lyckhaft välsignelse af under en lång följd af år, skulle — oafsedt den oerhörda faran och de oberäkneliga följderna af deltagandet i ett krig under nuvarande förhållanden mellan Europas stormakter, uti hvilket krig Sverige alltid måste komma att spela en »statist»-roll, — kunna, bland mycket annat, föranleda till sammanstörtandet och tillintetgörelsen af den »frejdade stamfaderns» mest storslagna verk — föreningen af de båda beslägtade folken å den skandinaviska halfön.

Tack för brefvet!

Svar till hr C. D. af Wirsén på hans bref i tidn. »V. Land», N:o 49*.

Det var mig lika kärkommet som oförmodadt att hr Wirsén skulle ha vänligheten akta på mina ord i denna tidskrifts Februarihäfte. Jag hoppas därför innerligt, att alltid något af det jag der sade skall kunna direkt eller indirekt inverka på hr Wirséns sätt att bedöma literära företeelser, då hr Wirséns uppmärksamhet nu blifvit fästad på den kärlekens nitälskan, hvarmed Christi stridsmän, oberoende af personliga förhållanden, sympatier eller aversioner, böra verka sin Herres verk på jorden. Om blott det minsta

* Då förf. till »Fördörelsens boningar» till red. insände ofvanstående, hade han måhända icke tagit kännedom om »Vårt Lands» näpna stilprof den 26 sistl. mars, deri denna utmärkta tidning betraktar förf. såsom *svarslös*, därför att svaret lät något vänta på sig. Att svara genast och svara dumt, är mera i »Vårt Lands» genre, och om tycke och smak bör ju ingen tvista.

Eftersom red. af »Dagens Krönika» blifvit i ofvannämnda nummer af »Vårt Land» särskildt apostroferad, må vi emellertid för vår del anmärka, att de »beskyllningar», Volontaire skall hafva gjort der Wirsén, gälla *hela den skola* han tillhör; hr W. är icke specielt utpekad i förf:s reflexioner öfver det egendomliga deri, att t. ex. låta naturalismen vara berättigad om den förekommer hos Horatius eller Boccaccio, men vederstygglig om den yppar sig hos en nutida skald eller novellist.

I det redan i förra häftet af oss citerade brefvet till Dahlgren yttrar *J. H. Thomander* ytterligare några ord som lämpa sig förträffligt att anföras. »Icke ens mot Leopold — skrifver han — begår man den orättvisan, att låta »Den vackra bedjerskan» passera för en fläck på hans moralitet. — — — Underligt, att Don Juan blir förtappad inför samma heliga domstol som kanoniserat *Tom Jones*, *Tristram Shandy* och *Die Wahlverwandschaften*.» — — —

När Thomander skref detta, var Byron en ännu omtvistad stjärna. Manne ens hr Wirsén vågar bryta stafven öfver honom *nu?*

Red. af Dag. Krön.

lilla frö slår rot, skall jag vara glad och villigt foga mig i det misshag, hvarmed *drifkraften* till en förändring så ofta och så häftigt plägar omfattas här i världen.

Ty beklagligen står det ej till, att jag för mig döljer, det jag från hr Wirséns sida åsamkat mig misshag i allra högsta grad.

Detta misshag tyckes något hafva förvirrat hr Wirséns annars så klara tankegång.

Efter att på *första* raden ha förklarat att han ej aktar bemöta min kritik öfver kritiker med ett enda ord, begynner hr Wirsén likväl detta redan å *fjerde* raden och befinnes ännu å *fyrtonde* raden i sitt bref dermed sysselsatt.

Detta kraftiga misshag i och för sig står i oförklarlig motsats mot den likgiltighet, hvarmed hr Wirsén upprepade gånger i fil säger sig upptaga mina välmenta hemställanden.

Denna likgiltighet återigen hindrar icke hr Wirsén att allaredan på *femte* raden beskylla *mig* för *tvetalan*.

Jag hade dels sagt att hr Wirsén »bragt försmädelse öfver Herrans namn», dels att »han saknat allt inflytande», säger hr Wirsén i sitt bref.

Om hr Wirsén haft godheten icke sätta punkt midt i min mening, skulle deraf framgått: »inflytande på litteraturens utveckling och beskaffenhet i sitt land och att hans verksamhet länder till ingen nytta, minst till Guds rikes, ehuru den ger sig sken deraf.»

Är detta då att bringa *ära* öfver Guds namn?

För en person med hr Wirséns skarpsinne aktade jag det icke nödigt att särskildt utsätta ordet »godt» framför ordet »inflytande». Jag gör det emellertid då nu, dertill af hr Wirsén sjelf uppkallad.

Dermed torde *min* tvetalan vara reducerad, svårare torde det ha för mig varit att utreda härfvan, om den bestått af en försvarsvägran, följd af 40 raders försvar, eller ett starkt misshag, underligen paradt med en lika stark likgiltighet. I dylika spetsfundiga frågor inser nog hvar och en att hr Wirsén är min mästare, hvadan jag härmandes doktor Luther tager af mig hatten och går förbi.

Dervid anländer jag till hr Wirséns försvar för sin kända bevis-metod för »dåliga böcker». Det är ett enkelt försvar.

Han säger sig citera anstötliga ställen ur böcker derför att folk inte annars tror honom om han säger att de äro dåliga.

Jag förvånas. Icke har väl hr Wirsén gjort sig berömd som sådan lögnare att folk behöfver misstro honom, om han endast säger att det *finnes* anstötliga ställen i den eller den boken utan att samvetsgrannt dessa ställen antyda, uppräknas eller afskrifvas?

Hr Wirsén tycker vidare att de fula ställen, han brukar afskrifva eller beröra, visst icke äro de värsta.

Jag får då förklara att jag för min del ej trodde att det fans värre styggelser till i verlden, än dem hr Wirsén uppräknar eller talar öfver i t. ex. kritiken öfver Tjenstqvinnans son II.

Att de klassiska auktorerna i detta fall äro rika källor, var mig icke okänt. Att den klassiskt bildade hr Wirsén äfven i detta är min mästare, torde efter detta icke kunna för allmänheten till min nackdel fördöljas.

Hr Wirséns försvar är af den art att det nästan utslutande innehåller tillvitelser mot mig.

Icke ett ord derför om min hemställan att icke se smuts *öfverallt* i en bok, der en smutsig episod förekommer.

Icke ett ord — om den förklarande och inträngande kritik, hvartill jag rådde hr Wirsén vis à vis stora författare, såsom Björnson och Ibsen.

Icke ett ord — om de förlegade utländska böckernas onödighet, dit jag naturligtvis icke räknar de utmärkta förf., hr Wirsén till sitt harnesk håller fram, hvilket med litet ärlig och god vilja nog begripits.

Icke ett ord — om lämpligheten att icke recensera böcker, der man sjelf är afritad eller illa omtalad, eller om konsten att tiga ihjel, hvilken hr Wirsén synbarligen ej vill veta af.

Icke ett ord — om min vänliga hemställan att icke med hårda ord vända unga vacklande vid korsvägen stående själar in på deras gamla vägar igen.

Icke ett ord — om att likna den Herre, som icke med vredens pustar släcker ut den rykande vecken, utan tänder den på nytt vid sitt stora af kärlek brinnande hjerta.

Allt detta var hr Wirsén likgiltigt.

Ack!

Icke desto mindre — jag har mitt lilla hopp för mig. Det är nog icke så illa stäldt som det låter. I handling vederlägger hr W. nog hvad han i ett ledset ögonblick sagt, och det Gud till ära, sig och alla till gagn. Och lyckönskar jag varmt dertill.

* * *

Med lättadt hjerta öfvergår jag nu till de nya tillvitelser, som möta mig sedan det icke-tillernade men i alla fall hållna »försvarstalet» afslutats med samma förklaring som hrr Ola Hanson, Geijerstam, Strindberg, Lennstrand, Branting, Danielson, Jahnknecht m. fl. pläga gifva om sig: »att ha skrivit efter öfvertygelse och med föresats att bekämpa hvad jag ansett vara dåligt och vilseledande.»

Hr Wirsén tycks ej tro att *jag* detta gjort, hvarpå jag har äran svara att jag aldrig ett ögonblick tviflat på att hr Wirsén gjort det.

Som motsatsen följaktligen ej uttalats i min artikel, förstår jag ej orsaken hvarför hr Wirsén försvarar sig mot något, hvori han ej angripits. Jemförelsevis kan en väderqvarn anses mera retsam och mer motiverad att slåss med.

(En väderqvarn i ordets egentliga bemärkelse, ej bildligt fattadt à la Fredrika Bremer, som en gång sade att literatörer och literatöser vore väl de mest gängande väderqvarnar, vår Herre skapat.)

Äfven med fara att hr Wirsén liknar mig vid en sådan pjes, hvilket han nog icke gör, går jag nu på vidare i hr Wirséns text, som utgöres af trenne *lögn-förevitelser*, som han kastar emot mig, den ena efter den andra.

Jag parar ihop de begge första: lögnerna om Boccaccio- och Kock-sympatier mot bakgrund af Zola och Goncourt-schavottering. (»Ni eger ingen rätt att som anfallsvapen begagna osanna påståenden och Ni är skyldig att taga dem tillbaka. Jag fordrar den saken af er».)

Med nöje finner jag *nu*, att hr Wirsén genom en med åren tilltagande religiositet ändrat uppfattning af dessa författare, hvilka hr Wirsén i sin ungdom och i likhet med sin studentgeneration läste och njöt af. Men jag visste ej af denna åsigtsfront — se der min oskuld! Nu tar jag gerna tillbaka, gerna och med glädje — — — hr Wirsén

behöfver dertill visst icke uppmana mig, allraminst så . . . så . . . lifligt, som det skett.

Misstyck ej mitt råd, men låt efter dessa ändrade signaler de klassiska fulingarne göra italienaren och fransosen sällskap, ty de äro inte bättre därför att de äro klassiska och oskadliga endast för dem, som ej förstå grekiska och latin, hvilket hr Wirsén dock gör till den grad att derutinnan helt säkert ingen föregående Akademisekreterare kunnat sig med honom mäta, och ingen efterföljande heller, fruktar jag storligen.

Lögn III: att hr Wirsén går in på personligheter. (»Men säkert är att Ni till dessa osanningar lagt en tredje då Ni insinuerar att jag som stickande krydda brukar antyda saker om literatörers privatlif. Ni skall ej kunna upp-leta ett enda ställe till stöd för Edert oblyga påstående.»)

Hr Wirsén måtte icke förstå hvad det vill säga att gå in på personligheter och sålunda icke sjelf märka när han viker af in på detta området i sina »hundratals» kritiker. Läser man uppmärksamt *på* och *mellan* raderna igenom hr Wirséns kritiker om t. ex. Björnson eller Strindberg, finner man lätt hvad hr Wirsén här vill trolla undan. I Mars-häftet af denna tidskrift har en signatur Volunteer åtskilliga Wirséniana af detta slag. Vill man ej taga reda derpå, behöfver man ju blott läsa igenom det lilla brevet till mig, V. Land N:o 49, för att se hur gerna hr Wirsén vill komma åt mig.

I samma vefva passar hr Wirsén på och en passant utvecklar sin kända princip att med fermeté förvexla »bofven» i en bok med bokens författare eller författarinna.

Detta vore nog klokast af hr Wirsén att icke så mycket tala om. Det märkes nog ändå, der sådant är meningen.

Efter dessa trenne lögn-förevitelser kommer en ny lika stor som dessa ihop och nu får jag veta att *jag* gjort mig skyldig till indiskretioner ur privatlifvet i min artikel. (»Ni tycks sjelf ej akta denna metod under er värdighet.»).

Förskräckt ilar jag igenom min stackars artikel och hvad finner jag af sådant, som kan kallas »denna metod?»
Jo, följande:

»Antagom docenten X. antyder etc. Men hvad skall docenten svara, om literatörerna vända sig mot honom och

börja belysa docentens privatlif under ett längre uppehåll i t. ex. Paris?

Får icke docenten stå der med skammen och det in duplo!

Vare detta sagdt i största allmänhet till våra literaturbedömares bästa, naturligtvis utan speciel hänsyn till någon eller några af dem!»

Jag är mycket olycklig, ty — häraf har nu hr Wirsén känt sig träffad.

Han är den ende, som klagat häröfver, offentligt, mig veterligt, likaså enskildt.

Jag ignorerade visst icke då jag uppstälde min liknelse att hr Wirsén varit både docent och i Paris, men jag var så säker på att ingen menniska skulle dervid komma att tänka på hr Wirsén, att jag ansåg min liknelse vara både trygg och grannlaga.

Nu deremot! Nu ångrar jag mig tusendefaldt och ber hr Wirsén hjertligt förlåta att jag af okunnighet om rätta förhållandet rört vid ett ämne, som jag ej bort röra vid.

Och nu skyndar jag mig för bådas vår skull hasteligen från detta ämne, »alltför ljuft att röra vid», som kgl. sekter Moll så stämningfullt skulle säga.

Att »slika antydningar ur privatlifvet» böra vara »insvepta i slöjor, som göra dem oåtkomliga för laga åtal», deri tror jag hr Wirsén helt säkert har mycket rätt och får allmänheten här bevitna hr Wirséns djupa insigter i äfven denna sak, der jag ånyo i honom funnit min mästare i allo.

* * *

Nu har hr Wirsén så få rader qvar i sitt bref, att det är med verklig beundran jag finner hur behändigt han der lyckas koncentrera ännu diverse små helsningar till mig.

Att börja med talar afunden. Hr Wirsén vill icke låta mig ha mitt anonymitets-vizir i fred, förmenandes att detta vizir är allt för beqvämt för mig när jag utkastar förevitelser.

Jag tycker det går lika raskt när hela vackra namnet står inunder, eller hvad tycker allmänheten?

Nej, om denna åsigt och denna afund torde hr Wirsén bli helt ensam. Går det icke bättre när man är en stor

skald, med alla Sverges damer och en stor del landets herrar som svurna beundrare, när man har en fast och briljant position på samhällstrappans högsta steg, när man inom societeten är fördelaktigt renommerad för hög grad af personlig älskvärdhet, fint urbant umgängessätt, sällsynt mild och behaglig karakter, sällskapstalanger af prima slag m. m. d.?

Ah, hr Wirsén, så hr Wirsén underskattar sig sjelf. Det är nästan att gå med håfven. Också har jag mycket riktigt lagt i min lilla skärf.

Vore hr Wirsén fruntimmer, skulle *jag* nu komma med en förevitelse och det af ganska pikant natur:

»Ah, jolie et tendre Juliette
Comment peut-on être si coquette!»

* * *

Att hr Wirsén ej känner igen sina uttalanden i den form jag gifvit dem, är en ny olycka, men som jag bär ansvaret för. Det är naturligtvis min eländiga formgifning som gör att hr Wirsén ej kan känna igen sin tankes vackra barn. Ty icke vill väl hr Wirsén desavouera så högsinnade och granna saker, som han nämnde i sitt samtal med mig? Åhnej, det är nog min formgifning, som bär skulden. Men å andra sidan må man betänka att knappast C. Snoilsky har sådan form som hr Wirsén!

Alltså fins det mildrande omständigheter för mitt klumpiga återgifvande af de Wirsénska sköna orden.

Icke heller mins hr W. när vårt samtal hölls. Det är ju förklarligt att hr Wirsén ej kan minnas alla de gånger han sår ut sitt snilles gyllne frön eller erinrar sig den obskyra person, som hade lyckan höra på, men den som en gång haft äran och glädjen tala vid hr Wirsén — den glömmes det aldrig.

Att hr Wirsén sålunda ej vill kännas vid mig, är ju mycket fattligt, icke riktigt smickrande för mig, förstås, men i alla fall mycket förklarligt. Vårt »mystiska samtal» (som hr Wirsén så pikant säger) borde dock ha gått fritt för det löje, hvarmed hr Wirsén insveper både det och mig och sig, då han bestämdt förklarar att han *aldrig* sett mig, *aldrig* talat vid mig — mig, en maskerad person?!

Det der tycker folk är komiskt och påminnande om en eller annan munter karnavalfars.

Sjelfva Satan, hr Wirsén, kan ju förskapa sig till en ljusens engel!

På den saken alluderar hr Wirsén sjelf för resten strax derpå, då han förundrar sig finna en så from företeelse som mig i tidskriften »Ur Dagens Krönika».

»Ur Dagens Krönika» tycker hr Wirsén icke särdeles om, synes det mig. Som denna tidskrift, enligt hvad jag under hastigt genomögnande af äldre årgångar funnit, hjälpt hr Wirsén att ansätta både Ibsen, fru Edgren, unga Sverige och Strindberg (det senare genom hr Branting — *proh dolor!*) så kan jag ej annat än finna personliga skäl för denna ovilja eller att i kritiker öfver hr Wirsén, hr Wirsén bland loford sådana som att i vissa fall öfverträffa C. Snoilsky funnit tadlande utlåtanden. Men hr Wirsén skall veta att i våra tidningars och tidskrifters recensioner rosor och törnen vexla om, förutom i ett par mycket stränga organ, der hr Wirsén och jag säkert skulle råka mycket illa ut, om hr hufvudkritikern finge ögonen på oss, jag för min »osedliga» beundran för författaren till Gengangere eller »Det flager» i min artikel i Februarihäftet, hr Wirsén för sina poemer om Kung Henriks älskogsstunder och Trädgårdsmästarens dotters bröllopstankar, begge naturligtvis lika »osedliga» ansedda som samme författares lilla näpna, alltför ljufva vers, der fästmon skrifver till fästman:

»I början skall min famn du sakna
och ofta se på mitt porträtt.
Att ensam somna, ensam vakna
går väl i början ej så lätt.»

* * *

Till svar på alla de förevitelser, som jag fått af hr Wirsén, vill jag söka försvara honom för en förevitelse, den nemligen att han icke ensamt för den goda sakens skull iklädt sig den literära korsriddarens rustning. Man säger, att hr Wirsén årligen tager emot 6,000 kronor af tidn. Vårt Land för de uppsatser han der skrifver. Detta är helt enkelt icke möjligt. Hr Wirsén sjelf med sin kända anspråkslöshet är den förste att erkänna, tar jag för afgjort, att hans arbete i tidningen icke är värdt en professorslön

vid ett universitet eller en rektorslön vid ett högre läroverk. Hade hr Wirsén icke andra inkomster, då vore det ganska förklarligt att en välsinnad tidning på detta sätt ville sätta en välsinnad literatör i tillfälle att utan uppoffringar arbeta för den goda saken. Men nu innehar hr Wirsén 6,000 kronor och fritt logis såsom Akademisekreterare, åtnjutandes förmodligen derjemte någon ersättning för de bidrag han stundom lemnar Posttidningen. Alltså är det omöjligt att hr Wirsén tar emot någon ersättning för hvad han skrifver i Vårt Land, utan har jag tyckt mig höra att Redaktionen (med hr Wirséns högtidliga samtycke) dessa medel till missionen öfverlemnar, denna helga sak, för hvilken tidningens hufvudredaktör af lätt insedda, vackra skäl högeligen ifrar. Och hoppas jag härmed ha tillintetgjort alla förevitelser i den vägen, kommande alla hr Wirséns bespottare på stor skam.

* * *

Allra sist gycklar hr Wirsén gunstigt med mig om min »gudaktiga ton». Detta är icke snällt af hr Wirsén.

Än svårare mot mig blir hr Wirsén då han säger att min »gudaktighet» är ett *experiment* af mig under en signatur mask: d. v. s. att jag i grunden är en allt utom gudaktig och af nåden fattad menniska. Jag skall ej härom byta ord med hr Wirsén, men jag ber allmänheten se till huru detta hr Wirséns inträngande på min privata person låter sig förena med hans platonism-förklaringar rörande »det enskilda lifvet», hvilket naturligtvis i enlighet med slik gudlöshet måtte te sig allt annat än gudaktigt för hr Wirsén och hans läsare. Emellertid medger jag gerna att detta utfall mot mig är både »insvept i slöjor» och »oåtkomligt för laga åtal», som hr Wirsén tillförene sakkunnigt satsen formulerat.

Hr Wirsén surprenerar mig till sist med att han alltid sätter ut sitt namn under sina uppsatser. Man finner häraf att smädesången mot fröken Lotten von Krämer (»Den gamla gåsen») är af annan. Detta gläder mig, liksom det bör glädja den aktade författarinnan.

För resten är ju hr Wirsén till yrket literatör och ingenting annat och bör väl därför hafva sitt namn utsatt på samma sätt som fru X., hvilken är operasångerska och in-

genting annat, har sitt utsatt, under det grefvinnan Y. eller fröken Z. eller löjtnant N. N., de der uppträda som diletanter, göra detta anonymt. Och att af oss två jag är diletanten, hr Wirsén mästaren, det har nog allmänheten längesedan insett af denna vår brefvexling, i hvilken jag så oändligen gerna drar det kortare strået, endast hr Wirsén hädanefter med eller mot sin vilja befinnes söka vilja verka med den Helige Andes visdom, klarare och mildare och ädlare uppfattad, i sitt ansträngande värf.

Hr Wirsén tog beklagligen illa upp att jag till detta måls vinnande önskade honom Guds upplysande nåd i allt rikare och rikare mått. Ack, hr Wirsén, vår Herre Christus tog emot helsningar från både syndare och publikaner, och anställd vid Kgl. Tullverket är jag icke, så mycket skall hr Wirsén få veta om min privatmänniska, som aflägger honom sin bästa tacksägelse för det lifliga och djupa intresse, han i sitt litteraturbref haft godheten att henne visa.

Men att jag är syndare, Gudi klagadt, det kan icke ens hr Wirsén kraftigare betona än jag sjelf. Dock — vår milde frälsare var mild äfven mot sådana stackare, så mild

Blif därför ej ond då jag tillåter mig att trots allt upprepa denna önskan för Edert sanna bästa, min gode hr Carl David af Wirsén, och tack för allt det goda och sköna skalden Wirsén oss skänkt och skänker. Tro icke att jag är ledsen på hr Wirsén för alla de beskyllningar, som jag fått uppbära, utan tro att jag menar fullt ärligt och uppriktigt då jag slutar, som jag börjat, med ett varmt och hjertligt: Tack för brefvet!

Stockholm, Östermalm Torsd. d. 28 Martii 1889.

Förf. till »Fördörelsens Boningar».

Frun från hafvet.*

Hvad *Frun från hafvet* må hafva för brister, hvilka fel från dramatisk, estetisk, moralisk synpunkt, med ett ord hvad stycket *icke* eger, lemnar jag villigt derhän. För mig har det syntts att hufvudsaken vid hvarje produkt, af hvad slag den vara må, är *hvad* den *har*, och hvad man deraf kan *vinna*.

Mitt första intryck af *Frun från hafvet* var naturpoesi. En luftig stämning som dröjde kvar. Någoting stilla, stort öfver dramat — som den bleka fjorden i en midsommarnatt. Redan titeln på norska var ju som ett stråkdrag på vågor-
nas strängar. Och alltigenom går det en underlig susande ton som från okända vidder — blott här och der afbruten af det vanliga lifvets klockspel. Och hvilken bild af hafvet framskimrar ej i tusen små drag och blinkar genom styckets dramatiska flätverk. Hafvet med himmel och vindar, i dess storhet och makt, med dess lif och befolkning, fiskar, sjöfoglar, ångbåtar, ingenting saknas för att göra denna tafla af det ändlösa, oändligt skiftande till hel och skön.

Vid en djupare inblick i stycket gick denna stämning, som naturligt var, något förlorad: det första hela intrycket splittrades när man fixerade delarne, en efter en. Smånin-
gom genom studiet af karaktärerna fylles i stället sinnet af det i *Frun från hafvet* afhandlade menckliga problemet.

Dess närmaste enkla lösning är, som man vet, att äk-
tenskapets bestånd förutsätter full och medveten frihet hos dem som skola välja. Sådant säger man med skäl är en

* Oaktadt vi redan en gång haft en analys, hafva vi velat bereda plats för denna uppsats, då som man vet, förf. står den talangfulla fram-
ställarinnan af Ellidas roll så nära som möjligt, och som därför bör hafva sitt intresse.

Red. af D. Kr.

»truism», som ej tarfvar många ord. Hvad som uppfor-
 drar till en förklaring är deremot den egendomliga uppställ-
 ningen af problemet, framförallt hufvudpersonernas karak-
 teristik, ty den utpekar tydligt nog, att skalden syftar fjär-
 mare än den första lösningen ger vid handen.

Ellida är skildrad som slägt med hafvet. I henne fram-
 går en sådan mäktig personlighet som känner tvånget som
 en kväfvande luft från hvilken hon längtar ut till det fria
 otämda, hvars symbol är hafvet. Eller med en annan i
 stycket förekommande bild, vattnet inne i de fängslade fjor-
 darne blir henne ljumt och slappt, det gör henne sjuk: det
 äktenskap hon lefver i är henne vordet till ett fängelse.
 Hon gick in i det, eller lät sig dragas in i det som i en
 förmånlig affär. Hon stod der så hjälplös och rådlös, och
 hvad gjorde hon så när Wangel kom och erbjöd sig att för-
 sörja henne? Hon lät sitt fria val fara, höll sin fria vilja
 inne, gick som en bedöfvad och sålde sig. Och nu är Ne-
 mesis här. Ett äktenskap utan äktenskapets förutsättning
 kunde ej i längden tillfredsställa hennes fria ärliga själ. Hon
 lider af det, fast hon sjelf knappast vet hvaraf. Hon kän-
 ner sig som en fånge och som en fånge går hon i sitt hem
 slutet, enstörig, sysslolös. Hon tror i sjelfbedrägeri att det
 är Den främmande mannen som bär skulden, ty hon är
 »en menska som tänker i bilder». Och hon samlar på ho-
 nom all den ängslan och förfäran som steg för steg drar
 henne mot vansinnets brant. Då, i räddningens kanske
 sista ögonblick kommer denne »som skrämmer och lockar»
 sjelf, och löser genom sin blotta närvaro och med ett enda
 ord förtrollningen och försvinner så, lik en fantom som
 han är.

Hvarför skrämmer och lockar Den främmande mannen?
 Hvem är han, denna abstrakta figur? — *En naturlag som
 med ens fått mål och gestalt; ingenting annat.* Och hur
 öfvar han denna dubbla tjusning på Ellida? Derför att han
 representerar naturens egna fria ärlighet, mot hvilken Ellida
 känner sig ha brutit, med hvilken hon i sin själs grund
 dock är slägt.

Observera först hur han, som en symbol af *tingens
 väsen*, hvarken deklamerar eller skriker utan kommer lugnt
 med den kraft han har öfver henne. Och när i sista ögon-
 blicket en mäktigare känsla uppstiger i Ellidas bröst, då
 heller ingen deklamation. Hon fogar sig stilla efter detta

nödvändighetens bud och ett starkare öfvervinnet ett svagare. »Jag ser det nog. Det är något här som är starkare än min vilja».

Observera vidare den jämmerliga kontrasten mellan denna symbol för tingens väsen, och en menskonens svage ytlige son, sådan som Wangel. För en sådan äro formerna allt, för Den främmande intet.

Ellida. Men ni måtte ju dock veta, att jag är gift!

Den främmande. Ja, det vet jag.

Ellida. Och så i alla fall! I alla fall så kommer ni hit för att — för att — hemta mig!

Den främmande. Ja väl, jag gör det.

Så lefver Den främmande i tingens kärna, medan Wangel lefver i skal och ceremonier. Drastisk är kontrasten i tredje aktens stora scen när Wangel utropar:

»Jag hör ni kallar min hustru vid förnamn. Det slags förtrolighet brukas inte här hos oss».

Men äfven sedan när han kommit frågans allvar närmare, förblir han i det längsta utanför dess kärnpunkt; bara famlar i luften, besluter i vädret: »ni vet ju att Ellida är gift».

Ät en formbunden menska, sådan som Wangel, bringar synen på tingens väsen blott ytterligare förvirring, ät en stor och ärlig natur bringar den klarhet. »Du skall följa mig *frivilligt*» säger Den främmande till Ellida: Wangel stirrar till som på en förryckt, men för Ellida är detta enda ord som ett: Varde ljus. I ett nu öfverskådar hon sitt äktenskap, ser grundsynden deri, och hennes beslut är efter kort kamp fattadt: »Gör mig fri! Gif mig min fulla frihet åter!»

Allt beror nu på Wangel. Kan han ej begripa och med hela sin själ fatta hvad äktenskapet i sanning är, så är *dem emellan* allt förbi. I det längsta begriper han ingenting. Gång på gång har Ellida att förklara för honom att det ju alls inte gäller formerna, inte den kyrkliga vigseln, det är inte något yttre det gäller. Det är »mitt sinne — alla mina tankar — all min dragande längtan och åtrå — dem kan du icke binda.» — Men se, kärleken är den som under gör. Och hur Wangel plågas och kämpar med sig sjelf och in i det sista rider upp på sin lagliga myndighet, så till slut, när redan skeppsklockan ringer, när redan Ellida i förtviflan viker från hans sida, då ger kärleken honom styrka, och han ser och erkänner att valfrändskapen är det, och ej ceremonielet, som viger till äktenskap.

Och Ellida, när hon får välja i frihet, tvekar ej; Den främmande är ju blott ett fantom, en symbol, han har gjort sin tjänst och kan gå —. Och hon väljer af hela sin själ Wangel; och deras förening är i denna stund för första gången ett äktenskap.

Så är Ibsens sista drama en ny predikan till de många som varit, om formernas falskhet och tomhet i jämförelse med tingens eviga sanning — nemligen för ett stort och starkt menskohjerta. Det är en gammal sägen att när i forntiden de barbariska folken för första gången nådde Atlantiska oceanens strand och sågo hur vågorna i triumferande tåg störtade sig öfver sanden, så kastade de sig fram i raseri försökande att med svärdshugg bekämpa denne nye fiende, som tycktes vilja frånrofva dem deras land. — Vanmäktiga som svärdslag emot vågorna, äro för evigt de sociala banden och formerna mot ett stort och starkt menskohjerta. Det följer i ärlighet och sanning sin egen lag. Det är som hafvet.

Klas Fåhræus.

Musikalisk revy.

Af

Volontaire.

K. Operan: »Mycket väsen för ingenting», »Djamileh» (nyheter).
Repriser: »Vermländingarne», »Hvita frun», »Den bergtagna», »Josef i
Egypten», »Alphyddan», »Regimentets dotter».

Mycket väsen för ingenting.

Buffånari i flera uppträden, hörbara ord, efter Cronhamn af
C. F. Lundqvist, »osynlig musik» af hr C. Nordqvist.
Idén icke efter Shakespeare.

Personer:

Benedikt, grälmakare, annars hedern sjelf.....	Herr Lundqvist
Beatrice, näbbgädda, hans motpart.....	— — — *
Claudio, erotisk, ledd af Benedikt.....	Herr Strandberg
Hero, hans tillgifna.....	— — — **
Leonato, Heros pappa.....	Herr Strömberg
Don Juan, misslyckad, slutligen agad.....	Herr Linden
Borachio, hans betjent.....	— — — ***

Händelsen händer i k. finansdep., i k. teaterkansli, men framför
allt i A. B.

* Återbud från fru *Edling*, hr *Cronhamn* opponerar i stället.

** » » frk *Klemming*, rolen obesatt.

*** » » frk *Karlsohn* » »

Obs. Spektaklet börjar i ena veckan och slutar i den andra,

Det var att vänta att K. Operan icke skulle vilja visa sig sämre än K. Dramat. Teatern. Denna teater gjorde som bekant ett förtjent fiasco med sin hufvudsakligen af sufflören utförda »Mycket väsen för ingenting», men tog sin skada

en tid efter igen genom ett förträffligt uppförande af »Så tuktas en Argbigga». Men med den var det ju återigen k. Operan, som gjorde ett — oförtjent — fiasco i våras d. v. s. Götz' opera öfver samma text. Nu harmade det sinnena vid Gustaf Adolfs torg att »Så tuktas fru Hartman» skulle vid Trädgårdsgatan skjuta sådan fart. Ah! lika för lika, tänktes. »Med mycket väsen» gjorde herrskapet fiasco (apropos hur går det med våra 15000), nu skola vi ta upp den och ställa till stort spektakel — vänta ska' Ni få se — se så nu då — ä' vi i ordning nu alla. — Max, Lunkan, Annor små — bien! — ett och — och tu — och — och — («Nej — nej — vänta vi vill inte», sopran — afbrott) — hjälper inte!) och — och — och — *tre!*

Ja, detta var då den första stora nyheten för hr Nordqvists regemente. Oaktadt bevekande omständigheter, måste vi dock mot denna nyhet visa samma hiskliga uppsyn som mot »Paul och Virginie», »Trumpetaren» och andra den förra regimens förhastade påhitt. Vi tycka hvarken om idén, text eller musik, vi finna planläggningen dunkel, delvis också opraktisk, effektlös derjemte, både i en och två meningar taget. Uppsättningen var ett hastverk, bristen på kör och orkester gjorde sig pinsamt gällande.

Angående solisterna vitsorda vi den spetsiga form hr Lundqvist mot all förmodan förmått bibringa sig, men han borde veta att damerna tillhör sista ordet. Det är en liten artighet mot det relativt svagare kärilet. Detta representerades af hr Cronhamn med den takt och elegans, som man kunde vänta, med en viss dosis qvinlig skadeglädje, malice, ironi dessförutom. Hrr Strömberg och Linden innehade jemte hr Lundqvist de mer maktpåliggande partierna, men hr Strandbergs roll var vid detta tillfälle svagare än någonsin, frk. Klemming och frk. Karlsohn hörde man ej alls af. Korteligen — utförandet hade sina pointer, men bristen på harmoni, takt och god ton omintetgjorde den nya operan, som led af för liten medverkan från personalens sida, hvarför det alldeles omotiverade arbetet gått att formera bekantskap med sina osaligt afidna föregångare.

S. B. U.

* * *

Det gör oss ondt att icke kunna skänka stort större deltagande åt spelårets andra nyhet, Georges Bizets enaktsoperett »*Djamileh*». Lika bestämdt som fröken Selma Ek nekade biträda i den första, lika bestämdt borde hon ha vägrat sjunga i den andra nyheten, sig och sin chef till båtnad. Ty lika litet tillför denna operett frk. Ek någon ny artistära som den riktar hr Nordqvists repertoire, för att nu ej tala om vårt musiklif, till hvilket hänsyn numera naturligt nog endast kan tagas i andra eller tredje rummet, så stäldt som vår Opera f. n. har det.

En rik operascen kan sägas ha vissa skyldigheter mot musikvännerna quand même att stundom upptaga endast för dem njutbara eller intresseväckande konstalster. Dit höra onekligen en genialisk kompositörs förstudier och som prof på dessa är onekligen op. *Djamileh* af ett visst intresse. Men för vår operascen är jag rädd operetten blir af föga nytta och profeterar jag galet deri — så mycket bättre.

Bizets favoritnöje att assimilera med sin sångmö anklinger från utländsk folkmusik och som i *Carmen* med dess spanska kolorit slagit så väl ut, präglar också denna lilla lever de rideau. Här är det Orienten det gäller, en pascha, en slafvinna, som afmålas. Det är genialiskt gjordt onekligen, men det är *gjordt*, den arbetande handen skymtar för mycket fram och förtager det hela doften af omedelbar inspiration, behaget af verklig naturfriskhet. Sångpartierna äro ej rätt sångbart affattade och erbjuda föga melodiskt intresse. I Haruns stora och svårsjungna parti märker man kärlekskupletterna, ganska väl koncipierade, samt hans andel i slutduon. *Djamileh* har egentligen endast ett enda intressant solo, föga melodiskt, men högst karakteristiskt för situationen i den försmädda slafvinnans klagan, fylld af djupt känd smärta, beslöjad af orientalisk, hopplös, ökenlik fatalism. Af ensemblenumren torde slutduon böra sättas främst på grund af dess väl stegrade effektfulla passion och dess delvis sydländskt breda och glödande melodik, om också mansduetten som tekniskt arbete kanske är för mer, dess faktur är nemligen högst spirituel, ej omedelbart anslående, men intressant för musikvännen. Så ock några körer.

Orkestrationen liknar ett österländskt broderi med dess brokiga färger, dess bjerta toner. Redan ouverturen larmar

å l'oriental på ett gnisslande tema, som återfinnes inne i operan, och Djamilehs stumma entrata ledsagas af ett persiskt tema, vällustigt, hett, trånande och abrupt. Intendentens kupletter garneras af ett blänkande perlbroderi i orkestern, som äfven vid flera tillfällen drager uppmärksamheten till sig, genom dels groteska, dels bländande klangfärgs-sammansfogningar. Öfverhuvud experimenterar Bizet nog mycket i Djamileh och hvem som helst skulle man kanske ej tåla så mycket bizarreri utaf. Men han var nu ett geni och sådana får man taga sådana de äro — och applådera derjemte.

Emellertid tro vi att vederbörande knappast gjort Bizets minne en tjänst med »Djamilehs» upptagande. »Les filles de Perth» eller »Les pêcheurs de perles» innehålla mer gedigen musik än denna lilla färgprunkande men flyktiga aquarell.

Hr *Lundmark* spelade sin Harun mycket godt, så när som på diktionen, som hade för mycket af Georges Browns muntra bonhommie, för litet af den blaserade paschans aristokratiska slapphet och orientaliska flegma. Med det krångliga sångpartiet redde sig hr L. öfverraskande berömvärdt.

Frk. *Eks* apparition var passande, hon spelade med sin vanliga säkerhet, men rösten var för ljus för detta parti, som också kräfver en mer fransk metod. Behandlingen af dialogen lyckades i denna operett mindre väl än någonsin, men den ofvannämnda soloscenen sjöng frk. Ek i ersättning på ett i allo förträffligt sätt.

Herr *Linden* var i gång, tal och blick en illutorisk turk och sjöng sina saker med stor fermeté. Ett manér, som vidlåder hr L:s annars så utmärkt behandlade tal, är hans sätt att lägga till ordet »hä» efter hvar eller hvarannan sats. Splendiano passade det på flere ställen visserligen, men då Don Juan, drängen Anders, Pehr Svinaherde alla »hä—» på samma sätt, blir det enformigt och maskinmesigt, bör sparas på litet bättre — alltså.

Det är väl ej för mycket begärdt — »hä?»

* * *

»*Vermländingarne*» torde vara Sverges populäraste och mest spelade teaterpjäs. Den spelas på Stockholms Kungliga Stora Opera och på den minsta köpingsladas tiljor, i den rivalisera Folkteaterns stjernor med Stora Operans,

med den täfla fåfängt »Nerkingar», Östgötar», »Vestgötar» och »Smäländingar» om provinspriset, den är oupphinnelig, ojemförlig och har sedan 1845 inbragt sin författare vid pass 1000 francs — allaredan!

Ej ens »Vårt Lands» stränga teaterkritik hade något att invända mot Operans upptagande af Vermländingarne, ett drag så mycket vackrare som lilla pjesen »Ett bo skifte» ansågs skola krossa det »falskt folklifsbildande gamla» stycket med sin »moderna snillrika realism». Lilla pjesen ansågs sådan i Upsala, der den såg dagens ljus, men det skedde ej så. Vermländingarne lefva än i dag, och af pastor A. Stenströms pjes eller dramaturgiska sångmö eller estetiska begåfning har sedan dess intet försports — ej ens i »Vårt Lands» recensioner.

Done — pjesen lefver. Ej blott som k. Operans jul-fisk — lutfisk — och julgröt, utan den lefver ännu och riksdagsgubbarne kunna se den nu och röras i sina hjertan till mildhet mot så kurtisanta fosterländska sånggudinnor — hoppas väl vederbörande — ack! ack! ack! Och ändå har man till den klen afönade riksdagsmajoritetens fromma satt ned biljettpreisen till detta stycke, ej blott till femte raden, utan ock till första radens fond.

I den nya rollfördelningen till Vermländingarne måste hr *Linden* fram först och komplimenteras. Vi höllo på att ej känna igen hr Linden, så treflig såg han ut, fast han med lofvärd sjelfförsakelse sökt göra sig så fuler som möjligt. Allt sedan herr Henrikson ha vi ej haft en så bra bonddräng. Men då hr H. var bondbarn sjelf, var det ju lättare för honom att vara förträfflig i rolen än för gross-handlare Linden, som lär vara Stockholmsbarn till börden. Litet charginging oafsedd, ett par teaterspelsdetaljer giömda, var hr Lindens Anders ett mästerverk af frisk natur, hjertans glad och liflig, men derjemte fin, ädel och rörande i all sin rustika bastantheit.

Vi lyckönska hr Linden till denna vackra bragd och hoppas få mer af samma goda individualiseringskonst.

Erik står ej till att få något intressant af, som älskare, idealisk bondson och f. d. teologisk studerande betraktad. Hr *Lundmark* bjöd åtminstone till men han vrickade sig ju i sjöns hårda vågor, hvadan hr *Hagman* sedan förevisades i rolen, som fordrar en lyrisk tenor för sina folkvisor hvarför hr Strandberg varit bättre på sin plats än hr H.

som tedde sig mycket utklädd i all sin skönhet, och emellanåt ej ens syntes veta hvad det var frågan om. Att gifva honom ökad scenvana på Operan var rolen lämplig och dermed punkt. Lika stel och främmande för hela tillställningen uppenbarade sig hr *Malmsjö*, som uppenbarligen lånat sin studentmössa från något tjockskalligt subjekt. När hr *Malmsjö* förr umgicks i brukspatronens hus var han betjent, avancementet till son i huset gläder oss, minsann alla brukspatroner känna så sina pligter. Men en student, som är hemma öfver sommaren och ser så bra ut som denne, bör väl vara litet gladare och hurtigare åtminstone mot jäntorna, icke dansa med denna libbjudarmin, heller! Pince-nez skulle passa hr studenten, den tycktes behövas.

Systemen tedde sig litet gläntigare i frk. *Karlsohns* nätta skepelse, pappa sjelf ganska ärevördig och tät i hr *Strömbergs*. Anna var fru *Sterky*, vid hvars debut såsom Dagmar Bosse — eller rättare Rose Friquet — vi fäste oss på grund af den poetiska ton, som låg öfver debutantprestationen. Anna var också en vacker andra debut, känsligt och fint gjord, men dels fick sångerskans sköna höga toner ingen användning i det lilla partiet, dels störde mellanregistret med dess redan för ett par år sedan af oss öfverklagade svensk-svenska tonbildning, hvartill kom att rösten ej mer klang så frisk. Med lämplig tournering af metoden, lektioner för någon f. d. opera-comique-artist o. s. v. borde fru *Sterky* kunna bli en värderik förstärkning för k. Operan i det fack, der *Olefine Moe* och sedan *Vendela Andersson* skuro så vackra lagrar. Lilla Anna talade en faslig stockholmsnorska, hvilket till nästa jul bör modifieras.

Ingen skorrade denna gång sin »vermländska», hvilket onekligen var ett framsteg. Ganska bra talade hr *Grafström*, som här öfverraskade oss med en dramatisk gestaltningförmåga, som vi ej trott honom om. Den unge mannen fick mycket godt fram den gamle bondens odalhögfärd, hans litet senila envishet men också hans hederliga hjerta, som småningom mjuknar under pröfningarnas skärseld. I blick, min och gest uttrycktes hans känslorörelser med lika mycken sanning som omvexling och lofvar denne *Sven Ersson* det bästa för herr *Grafströms* dramatiska carrière. Visan var utesluten.

Också *Jons* visa hade gerna kunnat nu uteblifva, ehuru den är samlingens fagraste, måhända. Hr *Lange* sjöng den

förr så att intet öga var torrt och framställde en gripande bild af den fattige, gamle torparen, som efter ett helt lif af hårda mödor, svält och sorger begråter sitt enda barns förlorade förstånd i denna enkla, konstlösa, men så oemotståndligt rörande sköna melodi.

Fru *Charlotte Strandberg*, som i många år med mycken berömmelse sjungit Anna, öfvergick sedan till svärmoder Lisa, som gafs på sitt vis fullt ut lika bra med svärdotter Mina till pigan Stina.

Nu har fru Charlotte slutat med sin »kära mor» och fru *Mina* med sin piga, som upphäft sig till matmor i huset, men har svårt att se så gammal och barsk ut som mor Lisa behöfver. Godhet och skälmeri stråla alltid ur denna behagliga artists apparition och ha svårt att ej titta fram under äfven den hiskligaste mask.

Viktor Dahlgrens Pelle var ett unicum. Derfor bör ej hr *Nilsson* klandras för att ej kunna jämföras med den ojemförlige, särdeles i dennes mirakulösa föredrag af visan, som alltid måste tas om »för bättre minnes skull, sir be-tjenten».

Efterträdaren sökte likna sin utmärkta föregångare i så mycket som möjligt, sprita med fingrarne, o. s. v. Figuren har han för sig, muntert sinne också och det är möjligt att han blir en framtida V. D. i denna rol, der han redan nu väckte mycken fröjd och sysselsatte en stor dels uppmärksamhet, ja litet för mycket till och med på de andras bekostnad.

Likaså måste anmärkas att en genomkostlig landstrykarfysionomi längst till venster under Annas sorgliga vansinnescen narrade hela parkett att skaka af skratt — bakom näsdukarne, under tårar från de platser, der figuren ej så bra gjorde sig.

Som den stolta Britta dundrade frk. *Pettersson* — icke från Vasateatern — ganska bra. Fröken Oselio utförde förr denna roll (kom nu stickandes med den, den som törs!) Som Ola såg man förr C. J. Uddman, hr *Sellergren* framställde nu en mindre tät bondpappa, som cederat från alla försök att tala med tungomål.

Löparnisse har efter hr Bäckström återtagits af hr *Janxon*, som sin röda näsa till trots är litet black i denna roll, som numera ej slår an så som närmare Dunderpartes dar om den ej tas i betydligt raskare tempo och — kanske

— litet naivare. Bondslugheten och glädjen öfver att lura bönder tittar så ohejdadt fram ur hr P. Janzons drag, att det rent kan choquera de hedervärda medlemmar af bondeståndet, som hedra hr J. med sin présence. *Avis au directeur.*

Hr Sjöbloms Jössehäradspolska — detta stora glansnummer — torkade in i år. Der ser man hvart det bär när stadsfullmäktige neka pengar åt Operan. Stockholmsmenskorna bli nu lidande deraf, ty 50 kronor har Operan ej råd, som den nu har det, att ge ut för en polska några minuter en aftonstund.

Hallingen dansades — men ej »riktigt», sade en gammal dam från Vermland i min närhet. Sjelfva hr Sjöblom dansade ej Vermlandspolskan riktigt förrän en genuin landsman dresserade honom dertill.

Föröfrigt har vår Stockholms balettkår i februari satts på det hala — så att säga. På Operan har varit mindre att se — men på Nybroviken, hvilka pas, hvilka valser, solomazurkor, hvilka »figurer». En sådan primadonna, sådana primi uomini, graciösa herrar och starka karlar! Sannerligen vi undra på att recensionerna öfver dessa prestationer i våra stora blad rakat spalt upp och spalt ned, med en intensitet och en talang att länge orda om ett och samma, som gjort att man ogeneradt kunnat läsa tvärsöfver spaltstrecken, utan att råka på något nytt.

Ack du vår stackars lilla opera-balet! I allt är du denna din rival underlägsen, till och med i den ädla, medaljerade konsten att med abandon sätta oupphörliga — rofvor!

* * *

Onsdagen den 31 Januari 1827* hade Stockholms k. Opera fullt hus. Redan vid 3-tiden på eftermiddagen hade gamla mamseller och andra menskor begifvit sig till Operan, in genom lilla dörrn åt Arsenalsgatan, upp för den trånga, krokiga, långa, doftande trappan till 3:dje raden, denna trappa, hvars olämplighet harangerades redan i den tidens press och som den dag i dag är ser — likadan ut. Och måste så göra, enligt teaterns byggnad. I kolmörker tra-

* 1827 — icke 1837, som k. teaterpræparationsnotisen falskligen uppgaf i våra oskuldsfulla dagblad.

skade dessa stackars gamla mamseller m. fl. upp för dessa trappor, skuffande och nyppande hvarandra att hinna först upp till logedörrarne, der de troget stodo och väntade till spektakeltiden $\frac{1}{2}$ 7, då de ifrigt praktiserade sig in och satte sig med lättnad ned å *första* bänken, ty den var deras mål, därför hade de utstått all vedervärdighet och försmädelse och andra bänken — kostade lika mycket.

Elaka stora pojkar och annat tross kunde dock i sista minuten komma och med sina knoppande manliga krafter skjutsa åt sidan de bidande gamla jungfrurna, hvilkas väntan i detta grymma fall varit fäfäng.

Half 7 började spektaklet, men det kunde hända att lamporna ej ens till denna tid blifvit tända, hvadan hela publiken i mer eller mindre dunkel fick leta sig till sina platser i den kalla salongen. I den kungliga logen såg man denna afton drottning Desirée, ännu ganska vacker och pikant, samt kronprinsparets sköna gestalter. Med särskildt intresse betraktades hennes kungliga höghet, som året förut skänkt landet en tronföljare in spe och som nu åter, enligt hvad man hviskade, skulle glädja land och rike med ett nytt hopp. Det blef den musikaliske prins Gustaf, som sedan föddes på Haga vid midsommartid.

På affischen stod »Hvita frun på slottet Avenel», komedi blandad med sång, och de uppträdande voro: Henriette Widerberg — Miss Anna, fru Frösslind — Jenny, Fru Bock — Margaretha, Pehr Sellström — lord Avenel, herr Cederberg — Dickson, herr Preumayr-Mac-Irton, Fredrik Kinmanson — Gaveston. I baletten dansade herr Selinder och mamsell Alm.

»Komedin» gjorde lycka, applåderna voro talrika.

Pressen mottog pjesen med blandade omdömen. En del fann musiken vacker och tilltalande, andra dekreterade att pjesen hörde till Boieldieus sämre, kompositören började bli gammal, allt vore blott ett pastich på Rossini etc. Soldatarian ansågs »slarfvig», spinnvisan »ridikyl», instrumentationen »bråkig», ouverturen ett »lapperi» (!)*.

Bland de utförande komplimenterades Sellströms vackra röst, »för hvilken partiet erbjöd de tacksammaste utmär-

* 1879 bestämde N. I. T:s musikkritiker att Hvita frun var en »öfvervunnen ståndpunkt». Jag nämner ej kritikerns namn — af humanitet.

kelser». Han var vacker i uniformen och spelade friskt »om ock med något koketteri och vissa blickar» (!)

Slikt utgjorde annars fröken Widerbergs styrka, som man vet. Hennes sköna röst prisades också i denna opera, der hon lär ha spelat med stort behag, som t. o. m. för-dunklade Jenny Linds försök i rollen som 17-årig flicka tio år derefter.

Fru Frösslind »passade bra för Jenny» och lär ha sjungit sin ballad med »täck hållning». Herrar Cederberg och Kinmanson och fru Bock utförde sina roller »till be-röm», kör och orkester voro väl inöfvade. Om orkestern ackompanjerade för starkt, spordes ej.

Tredje representationen applåderades mindre, fru Seve-lin och herr Lars Kinmanson hade då öfvertagit Annas och Gavestons roller och mamsell Fägerstedt hade narrat af mamsell Alm hennes lilla dansparti, hvaröfver de båda mamsellerna lära ha kommit »sig så tillhoppa att föga fat-tades att politiehjelp måst reherheras» (!)

Trots sin »slarfvinga», »ridikya», »bråkiga» musik lefver Hvita frun än i dag och har gifvits många gånger både med Sellström, Olle Strandberg och Arnoldson i hufvud-partiet, som ej är Anna utan löjtnanten. På 1860-talet lefde Hvita frun särdeles upp med den sistnämnda tenoren, med den vackra Mina Gelhaar, med den pikanta Lotta Strand-berg, dessutom Dahlgren, Willman och gumman Fundin, som sjöng Margaretha med samma behag som hon fordom på 40-talet sjungit Hvita frun sjelf.

Men först på 70- och 80-talet mognade Arnoldsons Georges till konstnärlig fulländning och var då en prestation som få. Fröken Harling kom efter frk. Gelhaar som Anna, men fick till slut lof att lemna rollen åt fru Moe, då sam-tidigt fru Strandberg i hast åldrades från lilla Jenny till gamla Greta.

I år stod endast fröken Karlsohn kvar från denna rol-fördelning. Allt annat var nytt.

Vid en jemförelse med Arnoldsons Brown 1880 har herr *Lundmark* fördelen af ungdom, vackert ansigte och smärt lif och reder sig äfven i spelet med en lätthet och humor, som gå upp mot Arnoldsons, hvilken till slut blef litet tung och farbroderligt gemütlich i denna rol på 20 år vid sina 50.

Den väl utbildade röst och den charmanta teknik hvar-

med Arnoldson excellerade i cavatinan och folkvisan står naturligtvis ännu ej till unge hr Lundmarks förfogande. Men man kan ju hoppas att förhållandet om en 15, 20 år skall blifva enahanda som föregångarens, om icke förr, ty godt och bildbart material föreligger hos hr L. Hvad som nu tillsvidare är det viktigaste är att söka förmedla registeröfvergångarne, hvilka lemna öfrigt att önska samt, att bringa det högre registret till större fasthet och bättre samklang med mellanregistret, som hos denne sångare är ganska hörvärdt, klart och kraftigt. Der falsettoner förekomma i hr L:s sångnoter bör han tillsvidare undvika dem, det höga C nu t. ex. i tredje akten gjorde ej god effekt. I tid bör hr L. derjemte börja söka böja sin röst, emedan af de partier, som synas komma att egna sig för hans naturel, många om ej alla fordra utbildad koloraturfärdighet. Klokt var det nu af honom att låta bli drillarne, då han ej än kan den konsten, men de skalor och trioler han var tvungen sjunga visade till fyllest att han behöfver mycken strupgymnastik innan hans passageverk kan nå den tydlighet, lätthet, fermhet och elegans, hvarmed Arnoldson glänste i t. ex. Oberon. Men hr L. är ung och inga skäl finnas att misströsta. *Ora et labora!*

Lille hr Nilsson som Dickson hade också han en fruktansvärd föregångare i den godmodige hr Dahlgren. Han redde sig dock ganska tappert, spelade så pultronesiskt man kunde önska, men sångpartiet ligger *åt*, särdeles i första akten, och här kunde hr N. genom sin stämmas svaghet och sitt enkla sångsätt ej ens tillfredsställa de billigaste fordringar.

Fröken Ek tycktes oss mer lyckad i denna opera comique än i de begge af Auber och Délibes, der hon senast uppträdt. Den unga skotskan fick en passande yttre omklädnad i frk. Eks vackra skepnad, spelrolen gafs med fin nyansering, ehuru talets konst hos frk. Ek lider af röstens för höga uppressning, commune malum hos många af prof. Günthers elever. Spel- och ännu mer sångsättet är dessutom för tungt för en komisk opera, inom hvilken sfer vederbörande verkligen ej skola äflas använda den talangfulla konstnärinnan, låt vara »att hon aldrig skämmer bort något», hvilket kan vara godt och väl, men ej tillfyllestgörande, då andra sångerskor finnas och frk. Ek har *sina* roller, der frk. Klemming fäfängt sökt fördunkla henne, exempelvis Elsa eller Julia o. s. v.

Fröken *Karlsohn* är deremot helt på sin plats som Jenny, spelade friskt och kokett, sjöng sin ballad rätt vackert, om ock mer expression behöfts. Den lilla pikanta passagen om herden och herdinnan och grottan hade kanske skrämte frk. K. att bli litet stel och ej snudda vid operett-sferen, men ännu stelare föredrog fru Moe detta nummer på Mosebacke Varieté, naturligtvis till den publikens grämlse.

Fru *Ch. Strandberg* sjöng förr Margarethas spinnvisa — jag behöfver med hänvisning till Strandbergska successionsordningen därför nu ej säga hvem det var som denna repris så fint och älskligt föredrog ofvannämnda oskattbara perla af den renaste smak, den hjertligaste naiveté, den skönaste poesi.

Herr *Strömberg* spelade Gavestons rol med förträfflig individualiseringskonst, något det bästa vi sett af denne dramatiskt begåfvade konstnär. Skada attåtminstone vid reprisens premiére hr S. intonerade assdur-cantabilet i finalen så lågt, att när de öfriga rösterna sedan sällade sig till hans, kakofoni hotade uppstå. Röstens sträfhet underhjelpste i denna rol karakteristiken.

Herr *Grafström* var ganska rolig som Mac-Irton, men hotade ett par gånger att sjunka till en annan sfer.

Orkestern spelade Ouverturen med god hållning, de olika instrumenten, mellan hvilka a-dur—d-dur-temat delas, framförde sina principal-uppgifter rent och uttrycksfullt, tempi voro korrekta, mot slutet brukade Jules Daubé på Opéra-Comique något mer stringera vid den kromatiska uppgången, hvilket ju är rätt verksamt. Mot krigsarians ackompagnement måste vi nedlägga vår sedvanliga protest, det gick väl an så länge melodien höll sig i f-dur, men vid invikningen i parallella moll-tonarten for riktigt den onde in i tutare och blåsare. Godt och väl att krigsbuller skall symboliseras, men det är dock Georges Brown som har första stämman; anser hofkapellet att så icke är, kan ju hr Lundmark permitteras för en stund och vandra upp i sin klädloge, medan hofkapellet rasar ut.

»La dame blanche» är som man vet fransmännens nationalopéra-comique och det engelska ämnet till trots anse de den unge löjtnanten, styckets hufvudkarakter, för inkarnationen af fransk soldatära, fransk esprit och älskvardhet, franskt chevalereskt — galanteri. När denna typ först kom upp, verkade den ock som svanesången från franska krigs-

ärans skönaste tider, då France—la gloire—l'empereur — eröfrade och beherskade en värld — så länge det räckte.

Pouchard var den förste tolken af det odödliga. —

»Ah! quel plaisir d'être soldat», och berömmes för röst och föredrag, som försonade med den lilla fyrkantiga figuren, Då Duprez en kort tid tillhörde Opéra-Comique, öfvertog han rolen, men gjorde här dock ej samma lycka som Roger, hvilken återigen på Stora Operan ej kunde mäta sig med Duprez; Tell Masset och Achard, tvenne tenorcelebriteter debuterade i denna rol på Opéra-Comique, för att ej tala om andra rangens sångare. M:me Rigaut var den första Anna, en fin och intelligent sångerska, som först hade svårt att slå sig igenom men sedan blef mycket uppmärksammas för klangfull, egendomligt mjukt timberad röst och ett äkta franskt »fini» i sin sång. Hon tillhörde ej länge teatern, hvilket deremot var fallet med den första Jenny, m:me Boulanger, en klar, något hård sopran med betydlig koloratur, som tvang Boildieu till några sirater i kurtis-duetten enkom för henne, samt begäfvad med en ojemförlig talang för »les servantes». Den vackra gumman Desbrosses sjöng Margarethas visa »med en fin konst, ärfd från teaterns äldre tider, då gummroller gäfvos poetiskt, känslorikt, deliciöst», som en fransk biograf uttrycker sig, tenoristen Féréol hade Dickson, basisten Henri, Gaveston. Som bekant har ingen opera gifvits så ofta på Opéra-Comique som La dame blanche, den har också aldrig varit nedlagd. Den ges dock aldrig ensam utan med Grétoys Tableau parlant, Richard eller t. o. m. Maillats Dragons du Villars, särdeles vid matineeerna. Också klagade 1827 en nedsablade kritiker att Hvita frun hos oss gäfvos som »stort spektakel», då den egentligen borde ges som »tredje eller fjerde pjesen» (!)

Detta tjugusende tonverk skulle helt säkert också behöfvat ett par pjeser till att utfylla aftonens program, om direktionen lyssnade till herr Halléns förslag att utesluta flera af de bästa musikstyckena till handlingens snabbare ändalykt. Vi hoppas dock direktionen är hr Hallén för slug. Man kan ju vänta till dess — det Gud förbjude! — »Tristan und Isolde» med »Isoldens Liebeslied» och den milslånga liebesduon tages upp. För långrandig tysk svulst och kättjefull sensualism intet förbarmande, men pietet för praktblomman ur den franska glada sånggudinnans af gracer, löjen och amoriner rikt sirade blomstergård!

* * *

Att en svensk Opera-scen så mycket som möjligt odlar den inhemska operadiktningen är ett önskningsmål, som hr Nordqvist tyckes ha klart för sig, hvarför äfven är att hoppas att den nya svenska opera-comiquen »*I Firenze*» snart kommer upp på repertoaren. Tills vidare har hr Nordqvist upptagit Hallströms »*Den bergtagna*», den enda svenska opera, som uppfyller omständigheternas kraf i nyss antydd riktning.

Musiken i denna opera är ett *talangens* verk och har som sådant flera angenäma sidor. Men man bör ej höra den för ofta, den har ej nog friskhet och originalitet för att fångsla genom nya öfverraskande drag från den ena gången till den andra. Den är snarare litet enformig och intetsägande, ehuru det måste erkännas att de ofta nog framskyntande Gounod- och Wagner-omskrifningarne äro affattade på ett sätt, som hedrar »kompositörens» fina smak och musikaliska omdömesförmåga. I flera nyare tyska och franska operor finner man dessa förebilder efterapade på ett sätt som i ledighet, fyndighet och elegans långt understiga hr Hallström.

Hvad man med hänsyn till denna operas ämne skulle af musiken önskat vore en mer dristig och ursprunglig folkmusikstil à la Söderman, de nordiska anklangerne hos hr Hallström lida i denna opera af för mycken polering, för liten frihet och friskhet, de gifva intryck af folkvisor arrangerade för salongen, doften från skog och fjärd är för mycket bestänkt med eau de violette, »Hylodod» — fru Dufvas artificiella skogsluft — i bästa fall.

Och ändå är ofvanjordsmusiken i operan det bättre, den lyckade inledningen, julleken, den sköna »ottesången» o. s. v. Trollverlden har, trots reminiscenser från Gounods och Wagners skräckscener, ett skäligen tamt och tomt tycke, men som vi redan i en föregående revy analyserat denna sida af operan, lemna vi den nu i sitt värde och vända oss till de nya rolnehafvarne.

Frk. *Klemming* eger i sin nordiska apparition och friska röst allt, som tarivas för de båda första akterna, men dukade under för den svåra mimiska uppgiften i tredje aktens final. Som äfven fröken Grabow — den erkändt bästa »bergtagna», hr Hallström haft att fröjda sig åt — först hon fick rolen i den detaljen ej höll måttet, må man hoppas att frk. Klemming med åren kan hjälpa upp detta.

De dramatiska slitningarne i fjerde aktens duetter uttryckte hon ganska påtagligt och med rätt mycken verve, men den stora soloscenens kraf på vexlande nyanser, innerlighet och hängifvenhet försummades genom ett korrekt, men enformigt och föga hjertekänt sångföredrag.

I sista akten gaf frk. Klemming prof på sin stundom ganska framstående dramatiska fart i föredraget, flera accenter fingo sin korrekta innebörd, strofen om modrens död gjorde särskildt god verkan. I rent dramatiskt hänseende har icke den unga sångerskan förlätligt nog greppen tillräckligt i sin magt, att framställa en dödscen. Må hon studera denna detalj, ty så ofta som hon aflider — Ingeborg, Margaretha, Julia etc. — är det väl alla skäl att söka ernå erforderlig virtuositet i — hr A. Strindberg skulle säga — »konsten att smakfullt dö».

Hr *Strandbergs* begåfning ligger ej åt fru Hvassers. »De er saa dæmonisk, De, frue», som Björnson sade till den stora tragediennen. Bergakungens rol bönfaller dock om litet demonik, att ej falla tillbaka i den välklingande faddhet, hvarmed han utstyrts. Trollets salongsromanser sjöng hr S. med vanlig röstcharme, men sökte blygsamt ej täfla med det Ödmanska beundrade C³ i lock-arian. Vi begagna tillfället varna för nasal röstemission. De sånglärare här i staden, som gilla och arrangera sådan, veta ej hvad de göra. Tilgifven mig denna näsvishet en passant!

Hr Nygren och abboten voro putz weg ur operan, de hade tagit med sig diverse småplock, såsom andra aktens 1:sta scen, Karks visa, bitar här och der samt den präktiga solistballetten i bergets sollenuitetssal.

Hvem som gaf Bergadrottningen erinrar jag mig ej, frk. Wolf eller frk. Jungstedt. En ung skolgosse i vårt sällskap beskref för oss i förväg trollmajestätets toilett: »Och si jag gick in till venster, för jag trodde att der var ingång till — till — något — men då kom jag in i ett stort grannt rum med stiliga speglar och gentila möbler, der stod en fru klädd till brud i skär kjol och slöja och en mamsell ur baletten kom emot mig och» — Gossens mamma (vivace): »Albert får inte gå så der och snoka» — »Ja men mamma, det var inte deras afklädningsrum, för då så hade väl —.» »Sch, sch, min lille gosse.» — »Mamma, si der ä' granna bruden. — (Bergadrottningen, välkommen till

berget, du kungasalens ära!) och — (rodnar) der till venster är (diminuendo) hon — som — — kom — — —.»

* * *

Méhuls opera »*Joseph i Egypten*» öfversattes till svenska språket och var ämnad att gifvas 1817. Men flera motigheter kommo i vägen. För Jakob fans ingen lämplig sångare, sedan Karsten samma år dragit sig tillbaka. Joseph och Benjamin skulle antagligen ha gifvits af C. G. Lindström och Charlotte Frösslind, men Du Puy*, som var allsmäktig vid Operan, fann sig ej kunna uppträda i denna opera, hvadan den kasserades och spellistan upptogs af de små franska operetter, der sångaren excellerade, såsom en annan Méhul, »Målaren och modellen», »De begge arrestanterna» o. s. v., hvilka stycken vid denna tid hade fått ny dragningskraft genom Henriette Widerberghs debuter som resp. Emilia och Clara, som satte hela Stockholms jeunesse dorée i eld och lågor »och man visste intet hvilket man mer skulle beundra, hennes sköna milda röst eller hennes ovanliga kroppsliga skönhet». Du Puy ville dessutom disponera teatern för tre operor, der han påräknade triumfer, Jean de Paris, Joconde och Figaro, hvilka också under de följande åren mycket riktigt uppfördes, ehuru tilltagande ålderdom ej gjorde triumferna så lysande som t. ex. under Lilla Matrosens glansdagar i början af seklet, då Du Puy tjusade och koketterade i den egentligen för ett fruntimmer skrifna titelrolen, i Paris kreerad af den tidens största operettstjerna, Madame Scio.

»Joseph» låg sålunda nere i många år, ända till den musikaliske Foronis tid, då man dock ej vågade gifva arbetet som opera, utan som andra afdelning på en operakonsert under namn af opera-oratorium. Den tidens sångare och sångerskor måtte ha slagits om att få vara med i solopartierna, på annat sätt kan man ej förklara att två sångare eller sångerskor ansågos nödiga för hvart parti, såsom Olof Strandberg, hvilken sjöng Josephs aria och ensembler, under

* En sägen är att Du Puy, som imiterade Elleviou, stor operett-sångare vid Opéra-Comique, när denna 1807 kreerat Joseph, ansåg sig 1817 böra göra detsamma, »men blef så raillierad med hänsyn till Potiphars hustru, nödig chasteté m. m. att han blesserad intrigerade mot operans apparition».

det Julius Günther förbehållit sig största glansnumret, romansen och för öfrigt sjöng med i tenorstämman i ensemblenumren. Julie Berwald hade prenumererat på Benjamins romaner, men Louise Michal tillagnat sig E-dur-duetten o. s. v. Walin, De la Santa, Uddman m. fl. sjöngo baspartierna, litet huller om buller, det hela aflöpte godt, så att man ett par år derefter sjöng *om* konserten och äntligen 1856 kom sig för att gifva arbetet i dess rätta shick, som opera. Herr Günther lemnade då sin »med vanlig konst» föredragna romans åt Olle Strandberg, som gaf »konsten» på båten, men med sin gudomliga stämmas trollmakt och sitt konstlöst naturligt musikaliska föredrag gaf romansen en oerhörd popularitet och hela operan derjemte. Partiet ansågs som skrifvet för honom, det hela verkade illusoriskt. Benjamins yttre tog sig ej bra ut i Fredrika Andrés skepelse, men hon sjöng ädelt, som alltid, lemnade dock snart rolen åt Josephs fru, som tog sig ut som gosse, som man vet. Walin som Jacob, Lundbergh som Simeon, Uddman som Utobal suppleterade samlngen. 1867 tog Joseph-Strandberg afsked från scenen, hvarvid Jacob sjöngs af Sandström, som der var utmärkt i alla afseenden. Strax derpå debuterade helt djerft hr Lundqvist i titelpartiet fortfarande med hr Uddman till intendent, tvenne för de från hungersnöden komna Israiliterna hugnande, lugnande och öfvertygande bevis på de Egyptiska köttgrytornas närande egenskaper. Omsider öfvergick hr Lundqvist till den af hunger utmagrade, med ytterst dåligt samvete utrustade Simeon, men trots rösten gaf ny glans åt Gluck-arian lyckades hr L. ej, hvarken i yttre eller inre måtto. Joseph hade då öfvertagits af hr Ödmann, som passade bra i rolen, för hvilken han dock ej intresserade sig, lika litet som frk. Karlsruhn för Benjamin. Hr Lange alternerade med hr Håkanson, en fet Jacob, som jemte den fete Ruben-Dahlgren, Simeon—Lundqvist m. fl. nästan ingaf en dementi mot den heliga skrifts berättelser om hungersnöden, den de med eloquentia corporis maxima bortresonnerade på hädiskt manér. Hade slikt skett i våra dar, kanske de feta ut-hungrade kananiterna blifvit satta på vatten och bröd för kroppslig hädelse mot Moses.

1889 års repris utvisade all nödig magerhet hos Israëls barn, tyvärr också i rösterna. Joseph och Utobal bevisade icke denna gång med sina kroppar Egypti lands kulinariska

förträfflighet. Utobal måtte anses för någon sorts komiskt parti efter först buffon Carl Johan och sedan buffon Pelle fått det i uppdrag. Eller är det för att göra föreställningen gemytligare att publikens ögon ibland skola få hvila på en populär favorit, glad Bellmansångare m. m.?

Hans majestäts favorit gafs denna gång af hr *Hagman*, hvars utseende narrat vederbörande till denna rolplacering. Detta var också det bästa af prestationen och något alldeles utomordentligt. Josephs lifslevande med sitt af Bibeln bekräftad Christus-tycke. Spelet var också rätt bra, värdigt och ädelt, men ej nog genomarbetadt, t. ex. i andra aktens tältscen eller den svåra slutscenen. Rösten passar ej att åskådliggöra Josephs milda, fridfulla sinnesverld. Visserligen låg partiet bra för rösten, som tillsvidare rör sig ledigast i mellanregistret, men karakteren, klangen, sångsättet passade alldeles icke för Méhuls musik, och musiken är det viktigaste i en opera, låt vara att den i detta verk ledsamt nog ej fått större plats, som t. ex. för igenkänningsscenen, som i toner skulle blifvit något helt annat än nu, en liten tragediscen, spelad af operister.

Hr Max Strandberg skulle säkert kunna upptaga sin fars mantel i denna rol och låta höra romansen, som den bör låta och bör sjungas.

Hr *Lundqvist* har på sin rundresa kring denra opera nu kommit till Jacobs rol och der bör han stanna tycks det. Apparitionens grundlighet märkes ej i följd af lycklig kostymering, maskeringen är ypperlig, den vördige, silfverhårade, sidskäggede patriarken upp i dagen. Upphöjd godhet och mildhet klinga tillmötes både i tal och sång, begge hållna med stor kraft och värme. Som utmärkta momenter må nämnas det storartade utförandet af den väldiga Jehova-hymnen, förbannelsen, det genomädla föredraget af duetten med Benjamin o. s. v., det hela en förträfflig konstprodukt, till hvilken hr L. hjertligen må lyckönskas.

En konstnärinna — fru Edling t. ex. — behöfs för Benjamins sköna men fordrande rol, de unga friska röster, som nu debuterat deri, ha lånat musiken mycken ungdomlig välklang, men brustit i ädel klassisk anda, i fin musikalsiskt och konstförfaret föredrag, helt förlätligt, naturligtvis. I yttre afseende ha de passat rätt bra och äfven spelat spelrolen med goda bemödanden, som förtjena loford.

Detta gör i hög grad hr *Linden* för sin Simeon, som

lemnar ett nytt, särdeles glädjande bevis på hr L:s ovanliga dramatiska framsteg. Oafsedt ett par ställen, der hr L. ej riktigt i en hast kom upp på koturnen från småpratet mellan kulisserna, egde hans tal illusorisk lyftning, värme och kraft, de oupphörliga utbrotten af förtviflan, så svåra och tröttsamma de än voro, gåfvos med all den sydländska furia, som de kräfva och äfven för de mildare dagrarne hade hr L. hittat synnerligen vackra och rörande färgskiftningar. Sutte blott litet mer af pappa Jacobi röst i sonen Simeons strupe. Bristen på röstmedel i arian uppvägdes dock nästan af det uttrycksfulla ej långt ifrån gripande spel, hr L. derunder utvecklade. Apparitionen var förträfflig, det lönar sig stundom att förvandla sin »stiliga» Stockholms-apparition, då man derigenom vinner så vackra resultat hvad sann konst beträffar. Att hr L. ej kunnat ge en riktig Don Juan (i likhet med så många före honom) har han nu försonat med denne ypperlige Simeon och denne ypperlige — Anders Person.

Bröderna skötte sig godt, hr Willmans Naphtali var nu tenorist, ty det är ju tenor som hr Rundberg sjunger. I gengäld var lille tenoren Ruben—Dahlgren förvandlad till ståtliga basisten Ruben—Selligren. Som Levi var hr Strömberg på sin plats, då man erinrar sig hr Strömbergs levitiskt-presterliga verksamhet i Trollflöjten, Cora och Alonso, Romeo och Julia m. m. Sist och vackrast förekom unge Asser, hr Malmsjö.

Uppsättningen, kostymerna, ljuseffekterna m. m. voro utmärkta. Damkören med sina harpor (i orkestern) gick skönklingande, orkestern spelade väl, hvilket är regel, och ackompanjerade bra, hvilket är undantag.

* * *

Från en af radernas korridorer (efter en repr. af »Joseph» och »Djamileh»):

— Fy, fy, jag säger det, att di inte har mer aktning för Guds ord. Står det inte der kanske att Joseph *sprang* och lät manteln *qvar*. Och här i fjerde akten, sedan han först visat bort otäckan, och sen han också stått emot hennes lättfärdiga dans, så går han te sistens bort med Potiphars hustru — isch!

— Nej men gumman min, det var Djamileh, vet ja'!

— Ja försvara'na du, Pihlgren, det vore så likt dig.

Bryr jag mig om hvad tossan hette, att det var Potiphars hustru, och att di *understår* sig te förändra Guds uppenbarade ord, det är nog för mej, inte på länge får du mej hit, Pihlgren, så mycket du vet, och 10 öre ska di ha för di hänger en kappa på en krok — ogudaktigt, allt i hop, syndigt, hvart tar du vägen, Pihlgren?

* * *

Kungl. Operans senaste program är när detta skrives »*Alphyddan*» och »*Regimentets dotter*», ett lyckligt grepp i fjerdlingen.

I dessa operor försöka fruarna *Edling* och *Strandberg* att ersätta den nyss afgångna fru Charlotte, men ingendera med afgjord lycka, icke ens fru Vilhelmina.

Fru E:s sköna röst är för stor för denna musikgenre, den faller sig litet tung för den tillspetsade kuplett-stilen, hvartill kommer att hennes föredrag är för bredt, annars som man vet en ovärderlig förtjenst hos sångerskan. I spelet borde hon mer söka attrapera fru C. Strandbergs mjuka, nyanserade spelsätt, i stället kom det nu in något forceradt, som i fransk operett af äldre datum ej passar i stycke. Vissa finesser i tal- och sångdialog, som den förra traditionsmessigt representerade, kan man ej begära af den senare, som i alla fall var en ganska nätt liten Betti och hvars präktiga röst i ensemblenumren gjorde kraftig verkan.

Daniel — Hr *Nilson* har äfven i denna rol svåra föregångare. I spelet reder han sig dock mycket erkännansvärdt, pultroner tycks vara hans gebit, men sången lemnar äfven i denna operett mycket att önska. Sämst gick entréarian, hvars behag alldeles förflyktigas, tempi tyckes oss här ej heller favorabla. Det första orkestern höjer rösten drunkna hr N:s små toner och orkestern har rätt spela forte — till en viss grad. Hr N:s röst är för liten för Operan, det är saken. Kan den upphjelpas, bör det ske snart, ty i dramatisk afseende är denne yngling onekligen en acquisition för teatern, särdeles sedan hr Dahlgren slutat.

Max togs af hr *Nygren* för högtidligt. Man såg icke det bittersta till den fintlige, godmodige och välvillige brodern, man märkte ej att hans uppförande i styckets förra hälft är komedi med det unga paret. Den låga orkesterstämningen är gynsam för hr N:s sång i arian, som dock

bör hållas i flera skiftningar, ljusare framför allt. Det inbundna i tonbildningen hindrar i dessa partier, en viss tjockhet i ljudet också, föredraget lämpar sig bättre för den stora operan. Hvilken skada att ej hr Janzon har helt qvar sin röst, han skulle ha gifvit en fulländad prestation utan tvifvel!

Vid abonnementsrepresentationen d. 11 slarfvades betydligt med dialogen i operetten, flera roliga småsaker utlemnades utan vidare. Afven i Donizettis opera lät en och annan dylikt komma sig till last.

Den nya Regimentets dotter är frk. *Klemming*, ja hon är frk Klemming, om frk Klemming vore regimentets dotter, hade det varit bättre.

Det fattas käckhet, lif och illusion i frk Klemmings omsorgsfullt studerade spel. Hon bör mera släppa sig lös, hon behöfver ej vara rädd att träda qvinligheten för när genom ett plus af frisk omedelbar kläm. Hennes stämma lämpar sig emellertid bättre än frk. Eks för taldialog och särskildt vid premiären fick hon fram många drag ur den pikanta dialogen ganska hurtigt och naturligt. Men redan vid abonnementsqvällen ett par dar derefter hade för mycket af den fint uppfostrade konventionela Stockholmska »familjeflickan» (som socialdemokraterna lära säga) kommit tillbaka och lagt en dämmare öfver dessa ställen. Färgerna, som frk. K. använder, äro de rätta, men det skall vara oljemålning, ej aqvarell.

Sången är mer karakteristisk. Militärduon går med vederbörlig emfas, friskheten och ungdomen i röstmedlen samt de ogeneradt knipna höjntonerna kommo här godt till pass. Somliga höga toner böra ansättas mer markeradt, så de få tid svälla ut, *alla* tonerna böra i ett sådant nummer vara fasta och stadiga. Vibrato får användas i finalen, som naturligtvis blef framställningens Achilleshäla. Här böra intentionerna komma inifrån, sångerskans hjerta bör ge henne in hur hon bör sjunga och spela; den tacksamma yttre anordningen och frk. Klemmings bemödanden gjorde dock att hon fick bifall, som hon möjligen i en framtid kan lära sig förtjena.

I andra akten var gång och sätt ganska bra till börja med. Chargereringen af vocaliserna kan utan fara hållas hjertare, noterna derjemte ej så prydligt läggas tillbaka. Det var här Jenny Lind satte det då för tiden mera lättantänd-

liga Stockholm i lågor genom att daska noterna i väggen midt öfver den förskräckta fru Bocks hufvud. Uppåtaget med tanten gjordes genom fru C. Strandbergs mellankomst bättre den första aftonen.

Frk. K. hade sitt glansnummer i hymnen, som ej sedan Louise Michaëli haft att fröjda sig åt sådan röstglans. Äfven föredraget var alldeles ypperligt, hr Arlberg kunde ej ha sjungit mer liffullt eller — loyalt.

Slutet genomfördes förtjenstfullt, koloraturen var emellanåt litet skarp, men i allmänhet öfverraskande klar och smidig, apparitionen förträfflig, minspelet täckt, men för stillastående, särdeles i första akten då gesterna äfven kunnat vara mer militäriska likasom — svordomarne och stampningarne. I sin helhet utvisar emellertid Marie vackra framsteg.

Likaså Tonio med hr *Strandberg*. Särdeles vid moderns afskedsrecett utvecklade hr S. en abandon, ett lif, en värme, som voro hardt när otroliga att komma från honom. Denna afton hade han också god tur med sina kristalliniska höga toner i krigsarian, som i sin helhet genomfördes med öfverraskaned lif och lust, de ömma mellanpartierna särdeles läckert behandlade af den fagra stämman. Hr S. spelar och — springer med oerhörd fart (måtte han ej blott en vacker afton ramla ner och slå ihjel lilla hr Henneberg, som i sitt sittande tillstånd ej nog fort kan komma på sina ben att fly för de Strandbergska!)

Vid sin sång bör hr S. befitta sig om en något vackrare munställning. Arnoldson var ett exempel i den vägen, värdt att om möjligt likna. Tonio kreerades af fader Olof och synes nu ha kreerat om sonen Max. Hvilken lycklig re-creation!

Den fege Hortensius ligger som skapad för hr Nilsson, som jag spår en vacker dag får detta parti, der »lille Söderling», »lille Norrby» och »lille Dahlgren» skakat fram så många skrattsalvor. Hvi skulle då »lille Nisse» saknas i den angenäma kvartetten?

Hr *Grafström* kan ju soulageras med notariens parti, som på sin tid prålat med balett-eleven Elmlunds sedan så celebra namn.

Lars Kinmanson, Uddman, Willman och Janzon bilda i sanning en fyrkant, inom hvars krets till och med en så ståtät soldlig som hr *Sellergrens* Sulpice Pingot ej utan vansklighet träder. Det länder därför hr S. till så mycket

större heder att lyckas så bra som han gör. Vi trodde knapt hr S. egde så många förutsättningar att lyckas inom den svåra opera-comique-stilen. I den mycket fordrande trion i sista akten med Maria och Tonio fäste vi oss speciellt vid hans goda syllabiska sång, som mycket öfverträffar baskamraten Nygrens, denna trio gafs också perfekt. Hållning och uppsyn verkade naturligt och vinnande, sången var påpasslig och ganska ren. Det var bland det bästa vi sett denna sångare framställa.

Detta kan ej sägas om fru W. *Strandbergs* markisinna, som tillsvidare lider af jämförelsen med svärmoderns i allt öfverlägsna tolkning. Åtskilliga detaljer af dennas spel kunna ej utan men negligeras — särdeles slutuppträdet, som nu gjordes allt för lamt och otroligt, liksom sin svärmor bör fru W. S. raska på mera, sjelf taga pennan ur »slagtoffrets» hand och vid slutet ej stå kall och oberörd vid sidan, utan som fru Charlotte strålande af modersfröjd trycka Marie i sina armar och förena henne med Tonio. Nu fick frk. Klemming vara den som påminde om omfämningen, hvilket var orätt. Scenen med Marie och Tonio före bjudningen bör af markisinnan ges i raskare tempo, såsom den förr framställdes. Fru W. S. är för tillbakadragen och nyanserar ej nog skarpt, så t. ex. passagen om »min syster» i första akten bör gå mera själfullt, graciöst, på samma gång som expressivt. Bättre mönster än den afgangna markisinnan kan här ej gifvas fru W. S., för hvilken det ju dessutom ligger — så nära till hands.

Fru W. S:s forna rol, hertiginnan Krahentorp, en inskränkt dame, har nu blifvit än mer inskränkt genom första scenens strykning. Äfven markisinnans första finurliga kupletter äro sin väg, fast de intet ondt gjort.

Operans ensemble var briljant, soldaterna med sin sköna korporal och nätta trumslagarepojke gjorde ypperligt skäl för sig, landtadelns representanter voro vederbörligen landtligt adliga, den charmanta dansmusiken spelades väl och vackert och äfven ackompagnementet var sansadt nog.

Bonne soirée, enfin!

* * *

Tapetsjuka är en sjukdom, som hädanefter måste få ett rum i teaterläkares »vade-mecum»-bok. En förständig

och omtänksam operadirektör borde sända operaläkaren till alla sina sångerskors alkover och pianorum, att der de slumra eller sjunga arbeta uppåt väggarne, rifva, peta, snoka, kemiskt sönderdela och spionera ut de olyckliga små baciller eller andra småkryp, som kunna vara å prendre i väggar och tapeter, stundom lifsfarliga, alltid genanta.

Lyckligt återställd från en ganska gröngul släng af denna tapetsjuka, har vår operapubliks förklarade favorit åter börjat medverka flitigare i repertoiren, der nu hennes och publikens favoritoperor »Mignon» och »Carmen» återtagit sina gamla platser.

Fru *Edling* har i begge dessa operor triumfpartier, som hon skulle kunna väcka uppseende med litet hvarstädes, till och med på dessa operors stamscen, Comique i Paris. Hennes Mignon har i första akten allt det omedvetna, det vilda, det fantastiska, som kommer Philibe att fråga zigenaren: Säg, är det en gosse, är det en flicka? Intetdera delen, svarar denne, och aftäckande Mignon från hennes omhölje, tillägger han lakoniskt: »det är Mignon». Ja, det är Mignon! Denna lilla stackars varelse utan hem, utan huld, knapt räknad till människor, utan uppfostrad som en liten positiv-apa, att göra konstner och — svälta.

Blick, min, gång — allt karakteriserade hos fru Edling detta öfvergifna tillstånd. Förträffligt markerade hon trotsset och harmen vid Philines ironiska blick, som jagar henne att för första gången neka »uppträda». Fru Edling har under årens lopp gått ofantligt mycket fram i denna rol (såsom också i Carmen) och det förefaller oss som skulle hon i åtskilligt erinra sig sin utmärkta företräderska, Olefine Moe, och bättre förebild står ej att få. Detta fina och rörande spel vinner hos fru Edling än större relief genom de herrliga vokala medel, som stå henne till buds och hvaraf hon beagnar sig med lätthet, en ledighet, som vore sången icke en konst, utan det naturliga uttrycket för hennes känslor. Det är ett stycke näktergal i denna rikt begåfvade strupe och i dessa penninge- och äre-snikna tider (med dess kommunikationer) är det en oskattbar lycka att vi få kalla henne *vår*.

Det är något af en pudels rörande, hängifna blick i Mignons ögon, då hon betraktar sin räddare och befriare, men det är ännu ej kärlekseld. Detta är ett fint drag af artisten, den stackars lilla landstrykerskans känslolif är ännu

allt för kaotiskt att hon kan göra sig reda för hvad hon känner. Men i andra akten då rivalen, gäckande, skön och förledande, kommer i beröring med henne — då tändes den slumrande gnistan! Spegelscenen gafs utmärkt, dock vill jag här erinra fru Edling om Madame Galli-Mariés spel med pudervippan, hvilken hon vid tonerna af den melankoliska visan, som skildrar hennes forntid, plötsligt tappar, stirrar hemskt framför sig, som såge hon bilderna af all sin jemmer-svält, stryk, köld och förödmjukelse draga förbi själens öga, tills ögat åter faller i spegeln (vid durtonartens entré) och hon glömsk af sorg och nöd med barnslig och spirande qvinlig hänförelse besjunger toilettburkarnes mirakler, som måla öfver den gamla sorgliga bilden af den lilla tatterskan och trola fram en *flicka*, en flicka, som Wilhelm kanske skulle — ack!

I sista akten lyckades fru E. nu bättre än förr. Det qvinligt mjuka kom rätt godt till heders denna gång, hvarförutom det kärnfriska i sångerskans skaplynne hindrade henne att falla offer för den sentimentalitet, som lurar i vissa delar af den annars så vackra musiken. Igenkännings-scenen kunde dock göras med mer effekt, hr Nygren stod nu för och skymde i stället för att vid sidan öppna armarna för sin Sperata, som från fonden ilar ned i hans armar. Att tala särskildt om fru Edlings sång, behöfs icke. Hennes Mignon kom i det hänseendet fulländningen så nära som trots någon.

Att fröken Anna Pettersson debuterat på Operan i »Mignon» och »i anseende till lokalen och ögonblickets vigt varit nog retirée, att ej säga stel, men sjungit öfverdådigt och sett ut — ah!», derom upplyste mig godhetsfullt en något upprymd underlöjtnant, som kom från k. teatern till en bal, der vi träffades.

Vid mitt Mignon-besök hade jag ej nöjet se frk. Pettersson, utan frk. Jungstedt, om hvilken märkvärdigt nog allt det kan sägas som underlöjtnanten sade mig på balen om frk. Pettersson.

Hrr Lundmark och Nygren häfdade upsalasångens rykte i sina roller och spelade äfven ganska förtjenstfullt, särdeles den förre, som börjar påminna om Arnoldson i ett och annat.

Hr Linden är dråplig att skåda, när han inleder samtal med studenten och kastar förälskade blickar på vinfla-

skan, som han slutligen intrigerar sig till. Men vinet måtte ej varit bra för en *connaisseur*.

Frk. Karlsohn sjunger Philine korrekt, mjukt och flytande som en mycket dyrbar — speldosa. Men hvarken sångens karakter eller spelrolens innehåll får den minsta relief i frk. Karlsohns i detta hänseende alldeles intetsägande och tråkiga framställning. Detta märktes så mycket mer, som hennes föregångerskor voro särdeles illusoriska som den koketta skönheten, låt vara att de till största delen hade att »være sig selv i konstens form»: Ida Basilier och Anna Strandberg.

Samma klockklarhet, korrekthet och känslolöshet utmärkte frk. Karlsohns Micaëla i Carmen.

Fru Edling var verkligen denna gång, konstnärligt taget, i mycket dåligt sällskap i Carmen, så när som på hr löjtnanten, hr Nygren, med hvilken hon gerna å la Lucca kunnat kokettera litet mer i andra akten; man minnes Luccas fingerkyss och heltomsväng samt hennes pittoreska attityd med löjtnanten under toreadorens visa, för hvilken fru E. intresserar sig alldeles för mycket. Det är först sedan hon tröttnat på José, som hon af ombytlighet och på trots börjar flamma för Escamiljo, hvilken nog ej blifvit den siste, om icke — —

Något mer trots kunde ibland pryda Carmen, om ock vi ej tillråda Luccas tyska bravader. Spåscenen gafs mer å la Galli-Marié, men enligt denna kunde knifven gerna blixtrat fram och rullat på marken i tredje sluttablån. I ett moment i slutscenen kom något nippertipps-aktigt (å la Serpolette) in i framställningen, dödsskriet bör hållas djupare, mer hväsande. Vi påpeka allt detta — men endast som fläckar i solen. I sin helhet trotsar Dina Edling hvilken Carmen som helst, särdeles den lyriska prestationen, der numera hvarken Galli-Marié eller Marie Roze, knapt ens Minnie Hauch kan täfla med henne.

Hr Fahlströms toreador hade goda intentioner, men de voro för få och för klen uttryckta. Rösten försvann ibland totalt, såsom i duetten (sista akten), som nu, underbart att säga, blef till en liten cavatina för fru Edling med ett måttlöst långt orkesterförspel, hvarunder publiken såg toreadoren tidtals öppna och sluta munnen.

Verkade hr Fahlström för det mesta i det fördolda, så var i stället hr Bruns Don José så mycket ljudligare. Hans

majestät kung Gustaf II Adolf, som annars icke lär ha älskat danskar, anhåller genom oss att få uttrycka sitt nådiga gillande af hr B:s sång, som från högstdensammes piedestal lär ha tagit sig särdeles skön och kraftig ut.

I dramatiskt hänseende gaf hr B. som förr sin rol mycket klart. Men han är ej herre öfver sina långa armar och ben och i ifvern att spela duktigt förstör han flera musikaliska fraser, t. ex. slutfrasen, som lidelsefullt legato kan sjungas lika öfversiggifvet, som med hr Bruns staccatoprop, att ej säga tjut.

Publiken var vid Carmen-reprisen högst animerad; de fäfänga försöken att få in fru Edling *ensam* på scenen, gjorde också att inropningarna förökade sig på ett sätt, som förr skulle ansetts mirakulöst, men nu visade sig fäfängt, ty hr Brun hade artigheten, att *alltid* beledsaga fru Edling, liksom alla andra sångerskor för resten. (Jag nämner detta att fru Edling ej skall bli stormodig). Qvällen var glad!

(Forts.)

John Stuart Mill i ny belysning.

Af

Helen Zimmern.

(Öfvers. från förf:s engelska handskrift af *M—r.*)

I Londons universitets korridor står emot väggen i ett mörkt hörn en bildstod af den ryktbare John Stuart Mill. Hur ofta hafva vi icke stannat för att betrakta den. Bilden är mager och kantig; kläderna hänga på den, i stället för att passa efter lemmarna, rocken företer fula veck, byxorna på de korslagda benen sitta som säckar. Från estetisk synpunkt är bildstoden sannerligen icke att rekommendera; men ansigtets uttryck af sanning lemnar ersättning för alla andra fel. Ehuru vi aldrig kände Mill, tycka vi oss se, icke i sten utan i kött och blod, de tjocka öfverskuggande ögonbrynen, den fint mejslade näsan, den stora munnen, hvilken liksom ögonen uttrycker ett mildt svårmod. Intrycket är egendomligt: vi öfverraskas först af den ofantliga intellektuella kraft, som uppenbarar sig i hufvudet; men vid närmare betraktande bildar detta blott en bakgrund, öfver hvilken ett fint melankoliskt leende spelar. Filosofen förblir väsentlig, men de framstående dragen äro rent menskliga. Dessa intryck hafva endast vunnit i djup genom läsandet af en nyligen utgifven lefnadsbeskrifning* öfver J. S. Mill, en lefnadsteckning, i hvilken författaren, ehuru vidrörande sin hjertes filosofiska och politiska verk, icke dess mindre mest sysselsätter sig med utvecklingen af hans ande, hans historiska ställning i filosofernas och politiska ekonomernas

* »John Stuart Mill» by Courteney. London, Walter Scott et Co. 1889.

verld, samt hans karaktär, sådan den visat sig i hans privata, sociala och offentliga förhållanden. Det är en sanning i dessa ärftlighetens dagar att säga det man måste omsorgsfullt studera åtminstone fadrens karaktär för att uppfatta sonens; men vi äro likväl böjda att riskera vetenskapsmännens vrede och säga att det är ännu nödvändigare när det är fråga om J. S. Mill än om någon annan stor man. J. S. Mills barndom, i fall den kan kallas barndom, var den allra egendomligaste på grund af de besynnerliga åsichter om uppfostran som hystes af fadren, den bekante James Mill, hvilken icke kan sägas hafva varit en förelöpare till Frederick Fröbel.*

James Mill var skotte och född 1773. Uppfostrad vid universitetet i Edinburgh, kom han 1802 till London såsom en frälsarens förkunnare, men afsade sig tron på kristendomens lärosatser och öfvergaf snart sitt yrke, samt inträdde i tjänst hos Ostindiska kompaniet, der hans stora intelligens snart förde honom till en framstående ställning. I dessa dagar styrde Ostindiska kompaniet Indien; engelska parlamentet hade ännu icke antagit den bill, hvilken köpte kompaniets rättigheter. Kompaniet betalade sina biträden hederligt och James Mill var tillräckligt rik att gifva sina barn hvarje fördel af uppfostran, samt hade tillräcklig ledighet att genomföra sina planer angående äldste sonens studier, äfvensom att skrifva de arbeten, som gjorde hans eget namn stort. Han var vän till Bentham, Ricardo, lord Brougham, Hume, Georg Grote, den grekiske historieskrifvaren, och en varm älskare af friheten, intim med general Miranda, den sydamerikanske patrioten, en man af märklig intellektuel kraft och med stor konversationsförmåga, samt en framstående medlem af den grupp af filosofer, som äro kända under namnet utilitarier. Men hans karaktär som människa är särdeles mothjudande; ingenstädes finna vi någon mensklig mildhet för att mildra den grymma skärpan i hans logik. De enda prof på känsla, hvilka han tillät sig i sjelfva hemmet voro yttringar af retlighet, utan tvifvel beroende på hans oupphörliga själsarbete, ty han betraktade såsom under en mans värdighet att visa känslövarme. Han läste aldrig poesi, aldrig romaner, ville icke hafva något att

* *Fröbel*, f. 1782, d. 1852, pedagog, hvars grundsats var harmonisk utveckling af hvarje sida i individens menskliga förmåga.

göra med de sköna konsterna, och tyckes alldeles hafva saknat hvad vi må kalla dramatisk sympati, denna förmåga att föreställa sig och intränga i andras tankar och känslor, hvilket är det utmärkande draget hos en sannt mensklig ande. I allt var han tydlig och bestämd, men kall, hård och trånghjertad. En sådan person är svår att lefva med; och svårigheten ökas i direkt proportion till denna persons intellektuella makt. Det är därför icke underligt att James Mills hem ej var förenadt genom särdeles starka familjeband. John Stuart Mill var det äldsta af nio barn, och tyckes hafva varit det enda, vid hvilket fadern verkligen var fästad; vi hafva hört sägas att James Mill aldrig betraktade de öfriga barnen med välvilja. Likväl var han besluten att hans äldste son skulle göra honom all heder samt efter hans död fortplanta hans åsichter; och för detta ändamål sysselsatte han sig sjelf med hans uppfostran, nästan redan från vaggan.

Denna ovanliga uppfostran har ännu icke upphört att vara den läsande världens underverk; tvärtom blir den mer och mer märkvärdig, då man betraktar den i moderna systemers ljus. Fröbel utvecklar från början barnets känslor och böjelser, men James Mill sökte att undertrycka dem. Med religion ville han ej hafva något att göra. J. S. Mill berättar i sin »Autobiografi» att han är en af de mycket få hvilka aldrig hade någon religion. »Jag växte upp i ett negativt tillstånd beträffande denna. Jag betraktade de moderna religionerna alldeles på samma sätt som de gamla, såsom en sak, hvilken på intet sätt angick mig. Det syntes mig icke mera besynnerligt att engelsmän skulle tro hvad jag icke trodde, än att de män, om hvilka jag läste i Herodotus, hade gjort så, och historien hade gjort mångfalden af åsichter bland människorna till ett för mig välbekant faktum.» Ingen religion, inga tillgifvenhetsband inom hemmet, ingen fiktion, ingen poesi; hvarken Sokrates eller Fröbel skulle haft mycket gemensamt med James Mill. Vid tre års ålder kunde J. S. Mill redan både läsa och skriva samt begynte med grekiska, och då han var åtta år hade han läst icke blott sådana jämförelsevis lätta verk som Aesop's fabler, Herodotus, Xenofons Anabasis, Cyropædia och Memorabilia, utan äfven delar af Diogenes Laertius och Lucianus, samt hade gjort sitt första språng in i filosofien med sex dialoger af Plato. Dessutom hade han läst en massa

historia, mest af den filosofiska prägeln, och såsom vederqwickelse några lättare saker, bland hvilka »Tusen och En Natt», Robinson Crusoe och Don Quixote förekomma som en inandning af frisk luft. Sannerligen en abstrakt uppfostran! Och alla barnlekar voro naturligtvis förbjudna genom det öfverväldigande literära arbetet. Vid åtta år blef barnet lärare för sina yngre bröder och systrar, men fortsatte likväl sina egna häpnadsväckande studier. Latin och högre matematik tillkommo nu att öka hans arbete. Vid elfva år finna vi honom läsande Aristoteles' retorik och uppställande den i synoptiska tabeller. Han slukade äfven afhandlingar i kemi, under det hans estetiska sinne blott fann en mager näring genom några få engelska skalder och dessa icke af första ordningen. Vid tolf år dök gossen ned i logik och politisk ekonomi; till och med hans promenader begagnades af fadern för logiska ändamål (så vida icke hela tillvägagåendet bör anses såsom alldeles ologiskt), emedan under dessa promenader anställdes grundlig examen i dagens arbete i logik. Filosofi glömdes icke heller och nu tillkommer äfven Plato. Vid tretton års ålder underordnades likväl allt annat under den lärdomsgren, som James Mill betraktade som den förnämsta, till hvilken all den föregående träning syftade — Politisk Ekonomi. J. S. Mills dagliga promenader blefvo dagliga lektioner. Ricardo och Adam Smith studerades grundligt. Politisk ekonomi var för James Mill hvad dialektik var för Sokrates, men den senare begynte studera ämnet vid trettio år, och J. S. Mill började vid tretton.

Hvad skola vi säga om denna ovanliga uppfostran? Vi måste ihågkomma att James Mill ville bilda icke en man utan en politisk ekonom, han önskade frambringa en intellektuel repetition af sig sjelf. I den första afsigten lyckades han, i den senare naturligtvis icke, och led följaktligen af felslagna förhoppningar. Och äfven hans framgång, som efter allt endast var delvis vunnen, köptes, enligt vår mening, till ett pris som icke stod i någon proportion till dess värde. »Jag var aldrig en ung gosse», säger föremålet för experimentet. Det stackars barnet var en student och agnostiker ända från yaggan; från barndomen var hans lif tillbakahållet, underkufvad och dystert; han kände ingen barnslig kärlek, endast respekt full af rädsla för fadern läraren, och fruktan för utbrotten af denne lättretlige lärare,

hvars brist på sympati ofta gjorde honom obilligt fordrande. Hvad skola vi tänka om en lärare som blir ond därför att hans trettonårige elev felaktigt definierar ordet idé, eller om en instruktör som är mycket förbittrad då hans lilla discipel gör den anmärkningen »att somligt var sannt i teori men fordrade rättelse i praktik». Stort måste verkligen det ändamål vara, för hvilket barnets spontanitet och faderskärleken skola offras. För uppfostrare är experimentet intressant, ehuru det säkerligen är nära befreundadt med vivisektion; sedan det redan är gjordt af andra, böra vi kanske likväl följa våra läkares exempel och begagna resultatet, ehuru vi med rätta fasa för det sätt, på hvilket de uppnått. Den ofantliga massan af klassisk litteratur tyckes hafva varit svårsmält, ty John Stuart Mills skrifter och tal äro egendomligt fattiga på citationer ur eller allusioner på gamla författare. Detta faktum är afgjordt till förmån för dem, hvilka påstå att vägen till minnet går genom inbillningskraften, en förmåga som i detta fall lemnats alldeles ouppodlad. En ofantlig massa arbete var således till stor del förlorad, eller gjorde sig gällande endast till en ringa grad, i vanan af noggranhet i studier och i en brådmogen logisk utveckling.

Vi känna oss verkligen bättre till mods då vi finna J. S. Mill vid fjorton års ålder en gäst i södra Frankrike. Visserligen fullföljdes hans studier kraftigt, men den sociala sidan af hans natur synes vara vaknande och vi se vår störning taga lektioner i dans, sång, fäktning och ridning. Han tilltalades dessutom af naturens skönhet, och som han icke besvarades af en engelsmans vanliga öfördomar, lärde han fullkomligt att beundra utländingens lätta förbindlighet, hvarvid han varit föga van i hemmet. Det var detta besök som lade grunden till hans lifslånga intresse för utländsk liberalism, och afhöll honom, såsom han sjelf förtäljer oss, från det allmänna misstaget att bedöma världshändelser endast efter engelsk måttstock. Vid sjutton år började John Stuart Mill, 1823, sin offentliga bana genom att taga anställning i India House. Djupt genomträngd af de demokratiska principerna, varm beundrare af den franska revolutionen, efterlångtande såsom den högsta grad af ära att uppträda som en girondist i ett engelskt konvent; fast troende på teorien att barnasinnets var som ett oskrifvet papper, utan alla medfödda böjelser, utan någon medfödd känsla af

pligt eller idé om Gud; en hängifven beundrare af Bentham och hans princip om den största lyckan för det största antalet, blef Mill kämpen för den nya och filosofiska radikalismen. Han blef känd som en skarp penna i dagens mest avancerade literära organ; såsom stiftaren och den ledande anden i debatterande sällskap, i hvilka han och hans vänner angrepo alla bestående institutioner med ynglingars ofördragsamma energi. Ett af dessa sällskap, som sökte efter ett namn, dubbade Mill till »det utilitariska», och termen har sedan blifvit den välkända beteckningen på Benthams anhängare.

Men Mill hade för godt förstånd att länge fortfara i denna hållning som sektanhängare; han skulle utveckla sig till något större än enbart logiker. Han föll, säger han oss, i ett af dessa intensivt melankoliska tillstånd som ofta följa efter förlängdt arbete, då han plötsligt råkade ställa till sig själf den frågan: »Antag att alla dina önskingar i lifvet voro förverkligade, att alla förändringar i institutioner och åsigtter, hvilka du med längtan motser, kunde fullständigt förverkligas i detta ögonblick, skulle detta vara en stor glädje och sällhet för dig», och en inre röst som ej kunde tystas svarade tydligt: »Nej!» »Härvid», säger han, »sjönk mitt mod; hela grundvalen, på hvilken mitt lif var uppbyggt, föll neder. All min lycka tyckes hafva bestått i det oafbrutna fullföljandet af detta mål. Ändamålet hade upphört att utföva tjuskraft och huru skulle jag någonsin åter finna intresse i medlen? Jag tyckte mig ej hafva något kvar att lefva för.» Sålunda hade rationalismen medfört förtviflan. Det största antalets största lycka var icke att lära af Bentham och utilitarierna; var icke att finna i nedrifning och förnekelse. Reaktionen hos Mill var sådan vi kunde vänta den hos en man med hans uppfostran och tankevanor. Den ledde honom icke till någon våldsam ytterlighet, men frambragte en helsosam utveckling, som slutade med att föra honom till harmoni med båda lägren af reformatorer; han bibehöll utilitariernas skarpsinnighet, men förenade dermed den förfinade humanismen hos hvad vi må kalla den konservativa radikalismen, radikalismen representerad af Carlyle och af Frederick Denison Maurice. Han började odla sin inbillningsförmåga, läste Wordsworth, Coleridge och i synnerhet Göthe. Detta är den kris, som Mill beskriver i sin autobiografi. Ehuru förändringen icke var våldsam, var den

tillräckligt markerad för att gifva anledning till en söndring mellan honom och hans gamla vänner, samt åstadkom en skarpt anslående olikhet i hans följande literära verksamhet. Han skref om Bentham en afhandling, hvars kritik sårade hans förra meningsfränder; han skref om poesi, om Alfred de Vigny; och uppträdde äfven i den förut af honom het-sigt angripna »Edinburg Review» med en artikel om Toc-queville. Han sökte hädanefter nitiskt sanningen mellan de hvarandra motvägande och stridiga partierna; men var nästan för liflig i angreppet på båda sidorna af hvarje fråga. Hans demokratism var nu mycket modifierad genom erkännandet af nödvändigheten af konservatism och ett ordningsparti; han medgaf behofvet af en bildad och burgen klass samt farorna af en tyrannisk majoritet; han rönte inflytande af de läror, som förkunnades af S:t Simon, Bazard och Enfantin*, samt upptäckte att deras kritik öfver liberalismens vanliga lärosatser innehöll viktiga sanningar. Icke dess mindre förblef han fortfarande liberal och äfven demokrat; han hade blott ändrat sina premisser; hade upphört att betrakta representativ demokrati såsom en absolut princip, hade kommit derhän att anse den som en fråga beroende på tid och olika omständigheter. I en fråga gick han emel-lertid långt före sin tids och äfven framom många af vår tids radikaler; han var nämligen en nitisk förespråkare för principen om kvinnornas rösträtt. Han betraktade kvinnorna såsom i hvarje afseende jemnliska med männen, och ansåg för öfrigt såsom en kränkning af britiska konstitutionens princip att det skulle finnas skattbetalare, hvilka icke hade någon del i landets lagstiftning.

Efter denna »kris», om hvilken vi talat, finna vi en stor förändring i beskrifningen om Mills sociala karakter. Hitintills hade han visat sig både som dogmatiker, ofördragsam, ja till och med någon gång oförskämd, men nu finna vi honom intagande alla bekanta genom mildhet och förfining. Vi hafva en vacker målning af botaniska exkursioner i södra England, och en i hög grad poetisk »Calender of Odours», som visar god observationsförmåga och varm kärlek för blomsterverlden.

1843 publicerade Mill sitt första stora arbete: »Logi-kens System», om hvilket verk en kritik här icke skulle

* Bazard och Enfantin voro framstående socialister.

vara på sin plats; och 1848 »Politiska Ekonomiens Principer». De mellanliggande åren bevitnade offentliggörandet af många literära och politiska artiklar, hvilka kostat Mill mycket arbete och förberedelse. Sålunda erfara vi att innan Mill skref om sin vän Grottes grekiska historia, han läste hela Iliaden och Odysseen på originalspråket. Under dessa år gjorde han dessutom bekantskap med Auguste Comte, intogs af en stor beundran för hans skrifter och började med honom en korrespondens, som varade flera år trots Comtes retlighet och dåliga smak. Comte tyckes verkligen hafva varit en riktig Wagner i sina idéer om penningaffärer och skref en lång epistel till Mill om rika mäns förhållande till filosofer, då Grote vägrade att fortfara med penningunderstöd.

Sedan »Politiska Ekonomiens Principer» utkommit märka vi ett nedgående i J. S. Mills literära verksamhet; hans oerhörda och oupphörligt fortsatta ansträngningar hade framkallat verklig sjukdom och till en del undergrävt hans helsa. 1851 gifte han sig med Mrs Taylor, den qvinna som han så länge varit hängifven, om hvilken han talar med passionerad beundran och kärlek, på hvilken han slösade sitt hjertas dolda skatter, hvilken han tillskrifver allt det högsta och bästa i de verk han skänkte världen. Till henne dedicerade han sin »Politiska Ekonomi», sin artikel om »Qvinnornas frigörelse», sin »Frihet»; han publicerade ingenting, ansåg också ingenting såsom fulländadt, innan han lagt sista handen dervid i hennes sällskap och med hennes hjälp. Den eggelse hon gaf honom kan bedömas af slutraderna i dedikationen (skrifven efter hennes död) af arbetet om »Frihet»: »Om jag vore mäktig att för världen tolka endast hälften af de stora tankar och ädla känslor som äro jordade i hennes graf, skulle jag vara mellanhanden för en större vinst för världen än som någonsin kan uppstå af något som jag kan skrifva, icke eggad och utan hjälp af hennes makalösa snille.» Han gjorde hennes bekantskap 1831 då hon ännu var gift med Mr Taylor. Hans entusiastiska beundran för henne, hennes vänskap för honom, gifvo anledning till förtal; hon skildes från sin man och lefde ensam med sin dotter till 1851, då hon — efter mannens död — gifte sig med Mill. Hon dog i Avignon 1858. »Jag kan ej säga något», förklarar Mill, »som, äfven i den ringaste mon, kunde beskrifva hvad

denna förlust var och är. Men emedan jag vet att hon skulle önskat det, så försöker jag att göra det bästa af det lif jag har kvar, och att för hennes skull arbeta med sådan förminskad styrka, som kan hemtas från tanken på henne.» Efter några år, till största delen tillbragta i Avignon, sys-selsatt med arbete på olika politiska och sociala ämnen, inkallades Mill i parlamentet såsom ledamot för köpingen Westminster. Det är en illustration till Sokrates' skämt öfver sin oskicklighet till egentlig politisk verksamhet. Filoso-fofen rycktes ned från studiet af ren sanning och Guds form till den moraliskt bedröfliga dunkelheten af verkligt politiskt lif; och, såsom Sokrates förutsade, syntes för många hans vision »vek och oklar». Andra förstodo likväl att uppfatta honom. Gladstone kallar honom »Rationalismens helgon». »Hans uppförande och hans tal voro en predikan. Han hade politikerns goda förstånd och praktiska takt i förening med en eremits höga, oberoende tankar. Han gjorde oss alla godt. I hvilket parti som helst, bland alla olika opinioner, måste jag med sorg erkänna att dylika män äro sällsynta.» En ovanligare parlamentskandidat har tro-ligen aldrig funnits. I hans första bref till valmännen säger han dem uppriktigt att han icke hade någon önskan att blifva vald; att han hvarken kunde värfva röster ej heller bestrida några valkostnader, emedan detta strede mot hans principer; att i fall han blefve vald, han icke kunde åtaga sig att egna tid och arbete åt deras lokala intressen, att han icke kunde besvara några frågor angående sina religiösa åsigt; att det var hans fasta öfvertygelse att qvinnor hade lika rättighet att vara representerade som män. Det var kanske den märkvärdigaste adress till valmän, hvilken någon-sin utskickats, och som tydligen var minst beräknad att vinna röster. En mycket bekant literatör yttrade, att den Allsmäktige sjelf icke skulle hafva stor utsigt att blifva vald på ett sådant program. Omkring en vecka före valen bevistade Mill olika möten för att besvara hvilka frågor som helst som valmännen kunde önska framställa till honom. På ett sådant möte frågades han om han någonsin hade yttrat det omdömet om de arbetande klasserna i England, att ehuru de skilde sig från dessa klasser i andra land der-uti att de skämdes för att tala osanning, så voro de likväl i allmänhet lögnare. Utan tvekan svarade Mill: »Det gjorde jag.» Knappast hade orden lemnat läpparna förr än stor-

mande bifallsrop ljödo i salen. Den förste arbetaren, som talade efteråt, tackade honom för hans upprigtighet, och arbetarnes röster sände honom till parlamentet. Han blef radikalernas praktiske ledare, alltid begagnande sitt stora inflytande till att bevara freden mellan dem och regeringen; han understödde Gladstones irländska politik, men hans ställning var för filosofisk, hans lärosatser allt för abstrakta att han skulle kunna fortfara att behaga sina valmän. Han satt i parlamentet i fyra år och förlorade sin plats vid 1869 års allmänna val. Såsom talare åhördes han med aktning; i debatten var han stor, men det låg ingen smittsam värme i hans tal; det kom liksom från en bildstod.

De sista åren af hans lif tillbragtes i Avignon tillsammans med hans styfdotter Helen Taylor. Vi hafva en vacker teckning af honom, lefvande der i lugn literär tillbakadragenhet, kärleksfullt omhuldad af sitt sällskap, sysselsatt med »Landfrågan», med botanik och med sitt herbarium. Han dog der 1873 med alla förståndsformögenheter klara, lugn och sansad till slutet, med de orden på läpparna: »Mitt arbete är slutadt.»

En bortgången humorist.

III.

Ännu några synpunkter och minnen, af *Forestier*.

Som i tryck ännu ej blifvit påvisadt det säregna förhållande, i hvilket lektor Holmgren stod till sina elever, offentligt i föreläsningssalen eller privatim i hans hem, då man fick en slags skizzerad resumé af hans lefnads arbetsdag, torde några ord i all korthet just om detta måhända intressera.

Föreläsningarne voro pikanta — jag hittar i hastigheten ej på något annat ord. Der rullades upp brokiga tafior från skog och mark, insekternas lönlige framfart under trädens bark och i dess unga skott, alla egendomliga lifsföreteelser som blott specialisten känner till*. Och så gjordes rätt som det var ett s. k. »afhopp», anekdoterna togos fram för att sätta krydda och färg på hvad som serverats. Och sådana anekdoter och så de berättades! Der funnos dråpliga historier om bondgubbarnes »lustigheter», när Holmgren kommit till dem för att mörda »masken», som huserade ute på deras åkrar, mullvads- och

* Sin förmåga som specialist visade Holmgren kanske aldrig mera glänsande än under expeditionen till Spetsbergen 1868. En annan af deltagarne deri, dr *Carl Nyström*, har godhetsfullt meddelat red. af Dagens Krön. några drag från denna samvaro, hvilka vi finna lämpliga att meddela som noter till ofvanstående uppsats.

Endast de specialister, som äro så att säga *tränerade* att se, kunna ständigt hitta något af värde. Holmgren hade i en ovanlig grad denna förmåga och kunde derigenom på Spetsbergen hålla de egendomligaste vad om att finna hvad han sökte då de andra ingenting kunde få tag på, ehuru det väl någon gång kunde hända att han fann sig föranlåten att draga till med ett: »Det var väl också f-n, att man i dag ingenting annat får i håfven, än *snöflingor!*» Denna hans skarpa iakttagelseförmåga gälde icke blott sjelfva arterna utan äfven de biologiska momenten.

H. visade en gång för dr *Nyström* sina samlingar af parasitsteklar, hvilka lägga sina ägg i andra insektslarver och utvecklas der, så att

ollonborrehistorier*. Och så refererades emellanåt, hvilket intryck den eller den jägmästaren borta i den eller den obygdén lemnat efter sig i gamle Flugis' hjärta, der de likväl rymdes så godt, alla hans »Waldteufelar».

Kom man hem till Holmgren, ville han »språka» och »glamma» (citationstecknen äro satta för att erinra om den egendomliga accentuering, H. plägade använda) och förskaffade då sin gäst månet godt skratt. Men äfven för den mera allvarligt anlagde räckte H. till: skämtet, humorn, gycklaremasken var blott en ytersida. Bakom bodde allvar. Den, som skriver dessa rader, hade ofta tillfälle att hemma hos H. öfvertyga sig derom. Det var som en far, en god vän**, H. ville blifva an-

t. ex. i st. f. den väntade fjärilen framkommer en mängd af de små steklarna. Nu utspann sig följande samtal:

— Hur har du kunnat taga dem?

— Jag har inte tagit dem, jag har kläckt dem.

— D. v. s. du har samlat anstuckna fjärilslarver? Men hur kan du känna igen en anstucken fjärilslarv?

— Jo, ser du, det kan jag mycket väl göra. Du kan väl förstå att han ser *ledsen ut* (då han har så många parasiter på sig).

Bland andra lustiga anekdoter från Spetsbergsfärden har dr Nyström berättat oss, huruledes han en afton råkade att få sig ett iskallt bad, genom att falla från ångarens däck. Ensam som han var, lyckades han efter stora ansträngningar arbeta sig fram till fallrepstrappan och kom sedan drypande våt in i den hytt, som innehades af lektor H. och numera professor Lemström i i Helsingfors.

»Helsning från sjöbotten!» — »Åh f-n var det *du!* Vi hörde nog ett flåsande, men vi trodde, att det var en hvalross.» — Detta var det enda sympatitecken den räddade erhöi.

Ännu tjugo år efteråt, då H. tillfälligtvis mötte dr N., gjorde H. gerna några flåsningar och armrörelser till påminnelse om episoden.

* En gång kom H. till ett säteri i södra Sverige för att studera och gifva råd mot ollonborrarnes härjningar. En fin, liten pudel hade fått följa med H. ut i markerna för att motionera sig och H. kunde då iakttaga, hurusom »den der lille stackarn, som bara brukade äta sockerskorpor ur sin matmors handsklädda hand, åt ollonborrelarver, 'fett-pölsor', som ett litet svin.» — Under en af sina entomologiska vandringar fick H. sigte på någon flugart i ett dike och lade sig framstupa på marken för att samla exemplar till undersökning. I detsamma kom en herre åkande på landsvägen. Förvånad öfver H:s egendomliga ställning, höll han in hästen och sporde: »hvad gör herrn för slag?» — »Jag ser flugor», svarade H. och tillade: »hvad gör herrn då?» — »Jag bara super ännu», blef svaret.

** En af de sista gångerna utgifvaren af Dag. Kr. såg lektor H., satt han i sitt hem, omgifven af sina äldre lärjungar vid Skogsinstitutet, hvilka till honom, samma dag — hans 59:de födelsedag — öfverlemnade i hedersgåfva en silfverpjäs.

Red:s anm.

sedd och bemött af sina elever; när något tyngde, ville han så gerna vara den, som skulle lätta slagskuggorna och låta klart ljus spela in: »pengar kunde han ej gifva, men med goda råd stod han när som helst till tjänst.» Säkert är, att ingen af H:s hundradetals elever med annat än tillgifvenhet tänker tillbaka på den nu afdöde läraren.

* * *

Nu på sistone var Holmgren trött och utarbetad. Tanken på att ej vara på ordinarie stat och, när krafterna fullständigt tröto, tillförsäkrad pension för sina återstående dagar oroade honom ofta. Han fick då bittra ord i munnen. Humöret trycktes också ned de sista åren genom allt för mycket innesittande, hvilket för H. med hans stora, starka kropp väl ej var så alldeles lämpligt.

* * *

Till afslutning må meddelas ett minne af H:s friluftslif. Vi, hans lärjungar, hade under hans ledning, den sista hösten han lefde, haft botanisk exkursion till Rosendal och ströfvat omkring i backarne för att studera vegetationen. Till sist hade man känt sig »sugen» och efter en stunds samråd med H. bestämt sig för att hedra Djurgårdsbrunns världshus med sin närvaro och der intaga en enkel »frukost-middags-supé». Holmgren var kommen i stämning vid sin arrak. Orsamarschen hade under stormande bifall — äfven från uppapperskornas sida — exekverats, flöjt- och klarinettoner ljudat i rummen och den ena lustiga situationen aflöst den andra, då H. djupt rörd äskade ljud för att hålla tal. Jag skall aldrig glömma det intryck, H:s ord gjorde på mig. Det var en veteran i vetenskapens gårdar, som talade. Han hade, sade han, under svårt ekonomiskt betryck, ofta utsatt för illvilja och intriger sträfvat fram sitt lif till dag, som var. En enda tanke hade under dessa år lifvat hans lust till nya forskningar och ansträngningar: hans ställning som associerad i en kår. För att vinna erkännande just hos denna kår af fackmän hade han arbetat, för att hjälpa dem att komma till reda med åtskilliga förhållanden, som syntes den oinvigde svåra nog. Att han utomlands blifvit förhållandevis mycket uppburen äfven af den exklusivt (teoretiskt) vetenskapliga verlden, medan härhemma ett motsatt förhållande ofta konstaterats, bekymrade honom föga. Kammarlärde hade aldrig

utgjort hans förtjusning, och hans ironi hade ofta öfvats just med dessa som objekt. De tillhörde ett »kuriöst genus», dessel Men i alla fall, nu när i lifvets höst frukten skulle samlas och de långa årens äring inbergas märktes det, att så mycket slött frö var inmängdt i skörden, tröslöst mycket. Men han hade ändock till sin glädje märkt, att en liten del frö varit godt och grobart, och att det, om det ansades och vårdades, kunde spira upp och gå i blom och frukt till gagn för efterkommande. Just därför ansåg han, att hans förhoppningar, hans arbete ej så fullständigt gäckats och hans lif ej varit alldeles spildt. Så visst som morgon komme på natt skulle han få lefva i sitt verk. Nu hade han såsom det sista han troligen orkade uträtta afslutat sista tomen af sin *Ichneumonologia Suecica*, dervid uppjudande den rest af forna dagars energi, som ännu stått till buds. Huruvida han skulle få dagar och kraft att nedskrifva ett af behofvet påkalladt supplement, visste han ej, trodde det knappast. Men det var sina kära elever — nuvarande och längese'n utexamine-rade — hans sträfvanden gält, dem hade han haft i tankarne vid arbetsbordet, att vinna erkännande af dem hade utgjort hans önskemål, de skulle hafva »heder» af honom. Han ville höja sitt glas för deras framtid och utkomst, antingen de hade att söka den bland Lapplands snöfjäll eller på Sydsveriges moar och flygsandsdüner. Han hoppades att de ville bevara gamle Flugis i vänligt minne. — Under allmän rörelse klingades med glaset, skålen dracks i botten, och en god stund hann förflyta, innan »stämningen» vände åter, ty det låg dämmande sordin öfver hjärtesträngarne. Men sedan »språkades» det och »glammades» friskt och gladt som förut. Holmgren påstod bland annat att jägmästarne visat sig hafva större tur hos fruntimmerna än löjtnanterna, då de hade vackrare uniformer och fingor ligga ute och sköta sig året om, sågo friskare och treffigare ut samt ej hade en förslöande verksamhet utan fingor rekreera sig i djupa, stämningsfulla skogar, der fink och trast spelade.

Bourbonerna i Sverige.

Af hr kapten J. E. Hagdahl hafva vi erhållit till förfogande en samling såsom tidsbilder synnerligen intressanta bref från biskop M. G. Wallenstråle i Kalmar till biskop Lindblom i Linköping rörande Bourbonernas vistelse i förstnämnda stad. Wallenstråle, född 1733, död 1807, var en lärd och vittor man, bl. a. minnesvärd såsom en bland stiftarne af Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg. Hans bref bära ock den bildade mannens prägel, då han minutiöst, men på samma gång med godt omdöme inför sin embetsbroder redogör för de illustra främlingarnes vistelse i Kalmar 1804.

Ur breffen meddela vi följande utdrag.

Den 20 sept. 1804.

Jag är skyldig äfvensom högst villig att underrätta min k. bror, det vi ännu icke haft den lyckan att se någon fransk prins på vår svenska jord. Likväl veta vi ej annat af än att de verkligen komma, isynnerhet sedan en estafette för några dagar sedan ifrån K. M:t och Magdeburg anlände med befallning att den kommendering af 150 man Kalmar regemente, som var inkommen att göra les houneurs, skulle, på 36 man när, åter hemförlofvas af orsak att prinsarne här lära bibehålla ett det strängaste inkognito, hoc est icke åstunda någon hedersvakt. Vinden har varit högst complaisant och blåst stundom favorabelt för dem, som segla hit öfver sundet, stundom för dem, som komma hit ifrån Liffland; men efter nogaste utkik har ännu ingen seglare, n. b. främmande kunnat upptäckas. Okänd kunde ej prinsarnes resa vara för regeringen, då officiel underrättelse derom hade ingått till hofchancellier-embetet och derifrån hit, men man teg och lät intet derom transpirera ibland Stockholms allmänhet.

Min Broder föreger såsom skäl att icke kunna komma hit sin förmodan att kunna emottaga K. M. i Linköping. Jag tror ej, att man kan vänta det. Konungen kommer cirka den 14

till Stralsund och lärer tyvärr vara occupatissimus der att sätta Pommern och den vackra fästningen i försvarsstånd emot en fiende i allt fall, hvarför ock flera kårer äro ditkommenderade, till och med hela husarregementet. Order skola ock kommit till Karlskrona om utredning af flottan. K. M. säges låta drottningen med större delen af hofstaten embarqueras för Stockholm, men sjelf bli kvar. Skulle konungen göra ett ryck öfver för att här hos oss se de franska herrarne, så är all apparence att han återgår till Pommern, men icke det minsta visst vet man härom, utom det enda att utlänningarne visst debarquera här, när det hinner ske. — — —

Den 24 sept.

Nu ändtligen inkom rapport att den ena division franske prinsar i går under ovädret debarquerat på Öland. Som vinden blåst jemt ifrån Liffland i går och flera dagar, så måste det väl vara Louis XVIII, med sin svit, som är kommen, hvarom kanske mera rätt nu innan posten går. Huruvida man kan uppehålla dem med komplimanger på bron, vid uppstigandet utur slupen vet jag icke ännu. De ha slitit för mycket ondt att ej vara helt impatiente till att inträda i dem värdiga rum. I natt hafva de varit i Resmo, en bra prestgård, der de icke varit så illa. General Ankarsvärd reser nu ut att hemta dem och förmodligen komma de vid middagstiden till staden.

Nu kan jag säga med visshet att det är grefven af Lille etc. Jag går nu med min kår att vid landstigningen här välsigna dem på franska.

Den 27 sept.

Det är skönt att mina vänner, in hoc temporis articulo, längta efter bref från mig. Jag går att uppfylla, surtout, Tit: väntan; men vänta ingenting redigt af mig och framför allt lemna icke ut mitt griffonage i händer, som kunna missbruka hvad jag skrifvit. Voyons à présent.

Stormen låg så starkt på Ölands östra sida att ändamålet icke kunde vinnas till att dublera den södra udden för att den vägen komma in i Kalmarsund. Konungens skepp, en tremastare ifrån Liffland, måste då med många seglare kasta ankar en mil cirka ifrån land. Man fann en botten af fin sand. Fartyget började drifva med sitt ankare. Här var verkligen all fara att

det skulle stöta på de mångfaldiga klipporna. Ändteligen började ankaret att hålla fast. Man signalerade med alla flaggor. De orädda ölandingarne vroko sig ut med flera båtar. Sjö och väder lade sig ock något, så att hela herskapet kunde intagas i en stor båt, som likväl omöjligen kunde lägga intill landet. De hurtiga bönderna tillskapade då i största hast en espèce brygga, så att konungen med sin svit helt torrskodd och lyckeligen debarquerade söndagsmiddagen vid Gräsgård, friske och muntre, utan att ha varit synnerligen sjösjuke under en 11 dygns resa.

Det var lyckeligt att en ung länsman då var på stället, som talade någorlunda fransyska. I flygande skaffade han en liten vagn, satte sig bredvid konungen och förde honom lyckeligen till prestgården, $\frac{1}{4}$ väg. De andra herrarne fingo promenera dit upp, men efter en timmes tid voro flera tjenliga voiturer förspända igenom den raske länsmannens arrangemang, som vann synnerlig nåd hos konungen. Fick ock af hans egen hand 10 à 12 speciedukater tillika med en ampel rekommendation sedermera hos landshöfdingen.

Man gjorde nu resan tvärt öfver landet till den välbygda Resmo prestgård, der herskapet, comme à l'ordinaire, togo sin middag kl. 4 e. m., dit köket i god tid hunnit förut. Den gamle hederlige kyrkoherde Pihlqvist hade vetat att göra sig förstänkelig, så att man var fullt nöjd med honom och hans hospitalité. Beviset var en present af en skön tabatière och mycket drickspengar åt hans folk. Man tillbragte här natten beqvämeligen. Måndagsmorgon bar det af till Färjestaden här midt öfver i afsigt att strax embarquera för Kalmar. Stället är en mil härifrån, men vädret stormade med full motvind. Kl. 3 e. m. gick vår general och landshöfding icke desto mindre dit öfver och fann konungen med sina tre herrar till bords kl. 4. De voro nöjda så med rummen, hvilka der äro talrika och hyggliga, som med den öfverflödiga tillgång på matpersedlar, som sig der företedde utan att någon anstalt derom ifrån landshöfdinge-embetet kunnat göras i sådan hast. Bordet var både rikt och väl serveradt. Emot kl. 6 återkom herr generalen under farliga kastvindar, men herrarne vågade sig ej öfver.

I tisdags eller förgår kl. 7 på morgonen intogs en slup för att gå öfver sundet, under ett stilla och vackert väder, och anlände här vid bryggan strax efter kl. 8. Emottogs af generalen och mig med haranger efter tidens och lokalens läglighet. Konungen tillät sig kallas Sire och Majesté och är namnet comte de l'Isle (icke Lille, som galet står i gazetterna) tills vidare

aflagdt. Ecklesiastikkåren, officerare och municipalitetet voro följaktiga upp i residenset och finga presenteras der.

Sedan konungen uppkommit ifrån bryggan och träd inom sjöporten, behagade han taga af hatten och gick obetäckt hela vägen till det utsedda huset, som utgör ett godt stycke. Vagnarne tillstädes på bryggan refuserades. Efter några ögonblicks ensamhet, återkom konungen i salen, hvarest honom lemnades flera brefpaketer, dem han öppnade, likväl icke läste och gaf sig sedan i samtal med något hvar af oss. På min lott föll en liten discours om Kalmar slott, hvars märkvärdighet konungen väl kände. Lyckelig var jag att slippa frågan om dess ålder, som ingen historia för oss utredt. Efter denna cour gingo vi alla utom värden i huset, som fick tillåtelse att gifva diner. Den serverades ock på ett, så stora gäster värdigt sätt i 3 anrättningar, oaktadt fru generalskans bortovaro i Stockholm. För allt hvad hittills kunnat ske af skyldiga ärebetygelser, har konungen förklaradt sitt högsta nådiga nöje. Efter vanlig sen middag serveras alldeles icke. Fredag och lördag ätes en maigre.

Post- och brefskrifning har jemnt ockuperat konungen. Någon whist spelades likväl i förgår afton. Konungen steg i går och i dag äfven upp kl. 6 och var fullt klädd kl. $\frac{1}{2}$ till 7. Begaf sig strax till skrifbordet.

Kl. 12 i går gaf hertigen af Angoulême företräde. Det behagade prinsen att visa oss sin gemåls porträtt. Hon är skön comme un jour. Det är bekant att hon är en dotter af Louis XVI. »Elle a été bien malheureuse», sade prinsen. Vid frågan om hennes helsa svarades: »Assez bien, mais le chagrin l'a mal disposé — sa poitrine est gattée, je crains — —»

Duc de Pienne och marquis de Vassé gifvo oss visiter på samma förmiddag som de hitkommo, innan vi ännu hunnit att vara hos dem, men man tror att det var en gracieuse höflighet på konungens befallning och likaså å dess höga vägnar. — —

Konungen, som jag sett såsom barn 5 à 6 år gammal, i Versailles och på samma gång hans salig bror, år 1762, är af medelmåttig växt, nog korpulent. Har ett det vackraste och gladaste ansigte, med mycket eldiga ögon. Med ett ord, en skön herre, frappant lik salig konungen efter de porträtt man sett. Han är oförligenligt nådig och affable. Svårligen kan man se att han haft någon chagrin, likväl skall hans enslighet stundom vittna om vederspelet. Det var helt rörande att se honom vid uppgåendet ifrån bron, och få voro de af damerna i fönstren, hvilka ögon icke brusto ut i tårar och någon vill säga att ko-

nungen remarquerade det, då han 2 à 3 gånger kastade ögonen isynnerhet uppåt detta mitt hus, hvarifrån de hvita näsdukarna för ögonen åstadkommit någon impression hos honom. Han frågade ock generalen hvilken det huset tillhörde. Vid taffeln på Färjestaden på Öland stötte han fram några halfbrutna ord om sin trista belägenhet, men yttrade ock hopp om en ljusare framtid. På tillfrågan af generalen: »s'il y avait lieu d'espérer», svarades: »mais oui, monsieur». Men denna discours har varit ganska half och interromperad.

Jag såg från mina rum i tisdags middagstiden huru abbésekreteraren emottog en stor depesch och mångfaldiga papper med order till deras besvarande, men sjelf skrifver ock konungen beständigt. Redan tisdagsafton lemnade han ett bref till generalen att afsändas, jag tror med kurir, till vår konung i Stralsund, hvars utanskrift han hade skrifvit med egen hand: à Msr mon cher frère et cousin le roi de Suède.

Konungen talar ock engelska, på hvilket språk jag ensam torde få den lyckan att underdånigt konversera med honom. Med duc de Pienne hade jag i går tillfälle att tala mycket engelska. Han har en mycket god prononciation och affekterar att tala fort som fransyskan. Konungen talar långsamt och redigast och är strax intelligible.

Duc d'Angoulême, såväl som de andra begge herrarne äro vackra, uppå de skrämor och ärr nära, som en och annan af dem på ett ärofullt sätt för en god sak sig förvärfvat. Så upp-ristade en kula kindbenet och tog bort en tand på duc de Pienne, han har ock flera blessyrer i lår och ben. Så har marquis de Vassé mistat ett öga, men har ett af glas i stället, så väl gjordt att man omöjligt kan se hvilketdera som är det falska. Han blinkar alldeles lika med bägge. Desse unge herrar äro innerligen vifs, muntre och glade, dessutom högst angenäme. Alla samteliga gå civilt klädde i bruna eller mörka rockar, med hvita västar, utan allsköns band och ordnar. Alla hafva rundt hår, men äro pudrade.

Man finner de unga herrarne ofta ute, ej sällan på egen hand. Konungen har ännu icke velat nyttja någon vagn till promenader för sina skrifockupationers skull. Har ej heller gifvit någon circle eller cour ännu.

Man har just icke vågat fråga huru länge han blir här på orten, men af en annan anledning har en gång undfallit honom: »cela suffira pour le peu de temps, que je pense d'être ici». — Hvert det bär hän är alldeles outgrundligt, men hela sin mobi-

lier, kök, voiturer och allt har konungen med sig här. Skeppet uppkom på strömmen i går och tros skola lossa i dag. En stor resvagn skall omlagas härstädes, hvaraf man slutar att han icke går sjövägen härifrån, hvart det nu bär till lands. Det torde decideras när svar hinner komma ifrån vår konung, eller k. m: t kanhända hitkommer sjelf som många tro, och jag med.

Dukater äro nu icke rara i Kalmar. Ifrån konungen tillställes, samma dag de kommo, grosshandlaren Foenander 25,000 Rdr bko att användas till vaxlar etc. — —

Kommer vår konung så kan absolut ingen utom jag någorlunda logera honom och jag skulle med glädje flytta ut, men det blir väl ej så väl. Alla andra hyggliga rum i staden äro upptagne för de kommande prinsarne. — —

Den 29—30 Sept. och d. 1 okt.

— — Gissningen om Tullgarn till residens är nog sannolik. Sedan ifrån fartyget hela equipaget nu är upptaget, blifver visst ingen question om sjöresa härifrån och hvart det kan bära till lands, tror jag att de alldeles icke veta sjelfva. Flera af oss har den frågan blifvit gjord, huru långt man räknar till Stockholm.

I torsdags, efter ett erhållet bref med utrikesposten, stod glädjen upp i taket. I extasen blef general Ankarsvärd efterskickad att komma strax, så att kavaljeren, duc de Pienne, icke gaf honom tid att en gång spänna värjan på sig. Konungen fans utom sig af glädje, hertigen af Angoulême gjorde luftsprång. Tänkte man väl ej med skäl, att saken icke kunde angå mindre än att Bonaparte numera var rest till andra verlden, att detta evenemang redan haft de fördelaktigaste följder för konungen på ort och ställe — nej inte något sådant utan, »tänk, min bäste general, att min bror kommer hit med allra första. Han gick från Yarmouth på Göteborg d. 16 och kan vara här i denna dag». Konungen har icke sett duc d'Artois på 11 år och duc d'Angoulême icke sin far på 7 dito.

På stunden fotade sig hertigen af med generalen för att bese det utsedda logiet hos handelsman Holtz, hvilket befans ganska värdigt och bekvämt, så för duc d'Artois som ett par af hans kavaljerer, hvilka alla herrar han ändtligen vill ha bredvid sig — och nu vänta vi med all möjlig empressement.

I går ankom en kurir ifrån vår konung, som vid dess affärdande icke ännu kunnat inhändiga generalens bref. Depeschen

tydde på att de hemförlofvade 200 man af Kalmar regemente åter prompt skulle göra les honneurs, och order derom afgingo strax till premiermajoren, så att truppen kan vara här tisdags afton. Här blifver således hädanefter något liffigare och helt egentligen sagdt, annat ljud i hjällran, ty hittills ha vi blott haft en trumma och en pipa om qvällarne, hörande till en vakt af 12 man. Våra utländska herrar få emellertid intet veta härom, hvilka jag trott mig se persiflera vårt ringa spel om aftnarne. Dock kan jag ej säga det med full visshet.

Titulus må veta att konungen nu tillåter societé hos sig om qvällarne på utsatt tid inemot kl. 9, men hittills har man icke hunnit formera den större, än af generalen, kommandanten, stadsmajoren, cheffofficeraren för den lilla kommenderingen, löjtnant Karl Ankarsvärd och mig. När vi komma, sitter konungen med sina 3 herrar och spelar whist, hvilket varar till $\frac{1}{2}$ 11. — Nous autres stå och se på och då och då få vi en fråga och dermed är det allt — sitta få vi ändteligen, men mången skulle finna detta vara ledsamt, bra ledsamt encore, fastän det är en heder att vara kallad dertill. I förgår åkte konungen ut för att promenera. Det gjorde han ock med besked i två timmar, förbi Skälby, generalens boställe.

Som en conte à rire berättade han mig, det en prest på Öland vid hästars ombyte hade hjertligen bedt honom stiga ur vagnen för att låta se sig af kyrkfolket, men det regnade ganska starkt. Folket stod under skjul. Konungen föregaf att han icke väl vågade att bli våt. — Han skulle alltför gerna tillåta hvilken som ville komma till sig till vagnen — men presten tycktes föga vara belåten dermed att han icke vann sin önskan. — Än en trait af en annan. En ung prest i full förtröstan att kunna samtala med konungen genom abbén på latin, sade likväl att han talade bättre franska än latin. »Tant mieux», sade herrarne, »vous êtes notre homme». Men när det kom till saken, förstod han icke hvad de sade, kunde ej heller experimera hvad han ville ha sagt sjelf — ce qui ne donnait pas à nous autres une grande opinion de son latin. Också restait il à bout de cette langue.

I går åkte konungen åter ut, men denna gång, bara ut till tullen. Derifrån gick han till slottet, besåg der noga alla rummen, intill det minsta. Språkade mycket om Kalmarunionen och röjde då, som ofta eljes, mycken beläsenhet i svenska historien och ett horribelt starkt minne. Hans berättelser äro högst charmanta. Tit. må tro, att jag ock gifvit mig ombord

med att tala engelska med herrarne och deruti äro konungen och duc de Pienne isynnerhet väl verserade och hafva de verkligen the very true english prononciation, som jag förlorat. De hafva ock senare och längre än jag varit i England.

Ifrån slottet promenerade konungen en fjerdingväg utåt landsvägen, men vände om i vagn hem igen. Fet och korpulent, går han starkt och lätt, som är underligt.

Befald i dag till bordet (söndag) hade jag beredt mig på den sköna kryddan hunger, som passar till all slags mat; vi äto magnifiquement i halfannan timme, drucko i proportion och så farväl till kl. 9, då vi äro der igen. Promenaden skulle i dag ha skett till ett ställe, Stensö, der Gustaf I steg i land, då han kom ifrån Lübeck och vandrade till staden midt igenom de danska trupperna, men kungen kom att taga en annan väg i dag och gick en halfmil, åkande hem som vanligt.

Den 4 okt.

I förgår var en quasi festdag. Konungens namnsdag, som okunnig om vår kalender han icke visste af. Då vi kl. 11 begärde audiens, douterade han sig icke af hvad vi, nog manstärkte, kunde vilja. En grefve Hamilton skulle just då presenteras, men han fick vänta tills general Ankarsvärd komplimenterat konungen och bedt honom lefva 100 Ludvigsdagar m. m., hvarpå jag immediatement inföll med en komplimang, som jag här för ro skull bifogar. Den rörde konungen synbarligen. Jag skulle recitera den utantill, med papperet likväl i handen, men kom af mig i andra raden på andra versen, dock så att det icke gjorde en sekunds uppehåll. — Minne och allt är numera inte värdt 5 skilling, et je m'en passerai bientôt. Om konungen eller hans herrar igenkânt desse små verser, tagna ur poemet les Devoirs de la Socialité de Mr Thomas, om de sagt mig det, så hade jag prompt svarat, att då man icke sirligen kan framföra sina egna tankar, ses sentiments zelés pour — — — så låter man hellre en annan tala genom sig än att alldeles tiga.

Vi lära ej länge få behålla konungen här hos oss. I går lät le capitaine de vaisseau, som fört herrarne hit, tillsäga att den ackorderade vänttiden expirerade på onsdag i nästa vecka, och om han längre skulle uppehålla sig här, vill han ha 100 Rdr par jour. Den verkliga summan för hela resan, som han har att touchera, är 4000 Albertsdaler, vill säga B:ko Rdr 6000, 100 duk. som don gratuit till skepparen, 4 dito till hvar matros.

Man väntar med ängslan den store släkten från Göteborg hvar minut. Han skulle gå ifrån Harwich d. 17 sept.

Abbén sade mig nyss (de andra svara på ingen fråga) att hela resan dependerar af hvad bägge bröderna kunna sins emellan besluta. Ifrån vår konung hörer man allsintet, sedan han befalde att truppen af de 200 man skulle komma in igen. De kommo ock i går afton. Tapton af hela regementsmusiken var skön, och i dag kl. 10 offererar man konungen hedersvakten af 100 man, som man vet att han icke emottager. De förblifva icke desto mindre qvar.

Möjligen gör vår konung här en kort apparition, men andre tro att han ej går ifrån Stralsuud, förrän herskapet här är bortrest. Intet svar har konung Ludvig ännu fått uppå sitt bref, som afgick med kurir strax efter hitkomsten, hvilket väntas med allsköns empressement.

Deras hofhållning kostar emellertid mycket, oakadt de hittills icke haft flera än allenast 2 gäster dagligen. En stor diner lär dock till slut blifva gifven.

På Ludvigsdagen voro vi kl. 9 på aftonen bjudne att dricka punsch. Kl. 10 först fingo vi våra rasader i stora kristalldricksglas, och kl. 11 var med spelningen kalaset förbi. Skjutningen på strömmen med flaggningar hela dagen roade konungen ganska mycket, och — — det är visst att han tycker bra nog om oss.

En artig scen tilldrog sig i måndags. Konungen skulle ändteligen se det ställe der Gustaf I anlände, då han inkom i riket från Lübeck i maj 1520. Konung Ludvig gick mest till fots hela halfmilen ut till Stensö, och kommen på stället, stod han en god stund stillatigande, föll sedan ned och kyste den der upprättade stenen och tog upp sin knif, hvarmed han uppskar en stor torfva, den han invecklade i en sin näsduk och lemnade åt lakejen.

Den 8 okt.

— — I förgår fick man kunskap om att duc d'Artois, efter 11 dygns besvärlig resa ifrån England, var kommen till Göteborg och skulle begifva sig på vägen hit 2 dagar efter. Han skulle då arrivera här såsom i går och kunde icke mankera på det ju hans herr son, duc d'Angoulême skulle kunna möta honom, men prinsens marche-route lydde blott på Jönköping. Derifrån gå bara 3 vägar hit och duc d'Angoulême tog riktigt

en alldeles oriktig. Kl. cirka 9 reste konungen sin bror till mötes, råkade honom 7 fjerding sväg härifrån på Ryssby och båda herrarne voro här kl. 12. Blefvo då mottagna af alla samtliga officerare, anförde af herr general Ankarsvärd och af Saulus ibland profeterna, som hade ingen att anföras utom sig sjelf. När salsdörrarne öppnades för herrarne, surprenerades de af en mycket vacker regementsmusik. I förmaket konverserades en stund, medan konungen ännu var inne. Efter konungens ingång i sina rum skedde ordentlig presentation af officerare, borgmästare etc. Duc d'Artois behagade tala vid flera, som hade vox och loquela på sin partage — mig helsade han nådigt från biskop Wingård, frågade om jag fått bref af honom etc. Borta ifrån mig ett par minuter, återkom han och språkade en hel hop till Göteborgs beröm. Jag visste ännu icke huru besatt dumt de der burit sig åt vis à vis hertigen, hvilket oändligen förargat mig. Han kommer ifrån sjön och finner intet logis för sig utsedt. Landshöfdingen, som säger sig icke ha vetat af prinsens ankomst, var ute på sin ladugård en fjerding sväg ifrån staden och hade icke ännu inflyttat sin mobilier. — Prinsen kunde således ej bo der; man sökte att skaffa in honom hos kommerserådet Björnberg. Denne fans ej heller i staden. Ändtligen admitterade honom herr Hall, som har bara tunnor guld, en omätlig köpmanshögfärd och ett skägg, som räcker redan neder på bröstet, och han arbetat på 4 år visst. För så kort tid kunde hertigen ej låta uppsätta ett eget kök; han skulle således serveras af hr Hall, och ingen tvifvel är att ju det skett med all smak och kostnad, men surprenant lär det varit för prinsen att se sig melerad med en hop af Halls kunder ända intill att han lät sina kontors- och bodtrampare komma med till samma taffel. När landshöfdingen baron Carpelan förstodigade honom om otillbörligheten af en slik procédé, svarade han fräckt: »När jag gifver duc d'Artois mat gratis, så sätter jag till mitt bord hvem jag vill». Vacker gosse med sitt otäcka skägg och allt — nog har jag glädje af denna min kusin. Gift är han ej den narren, och hans mor var ej heller tillstädes.

Hertigen af Angoulême, efter att hafva rest på $1\frac{1}{2}$ dygn 20 mil bom åt Vexiökanten, hemkom sent nog i går afton och flög sin herr far i armarne. Ingenting skall ha varit vackrare än konungens möte med sin bror på Ryssby backe.

Jag kan ej väl beskrifva duc d'Artois. Han är väl växt, smal och längre till växten än bror och son. Kungen är mycket vacker med de eldigaste, mest talande ögon, men sådana som

duc d'Artois har, såg jag ännu aldrig; stora bruna, högst passande till ansigtets öfriga lineamenter. Kunnna dessa, tillika med ögonen, markera något som visar en determinerad själ, så intyga med mig alla, att hertigens tala sådant språk. Hans mun bar icke desto mindre ett intagande leende. Att vara häftig, affable förekommande lärar vara ett hufvuddrag i samtliga herrarne Bourbons karaktär.

Hertigen var charmerad att här finna folk, som kunde tala hans språk. General Ankarsvärd fick en hel komplimang därför, ty general Carpelan hade ej förmått framföra ett ord, utan nyttjade sin son, som hitfört hertigen, till tolk — ett hiskeligt svårt konversationssätt det. — —

I förgår kom en underofficer såsom kurir från Stralsund. Den medbragte *svår* ifrån vår konung till Ludvig XVIII uppå *dess bref*, hvars innehåll ännu icke blifvit bekant. General Ankarsvärd fick tillika ett nådigt handbref från k. m., som icke innehöll något annat än förklaringen af kungens nådiga tillfredsställelse med det sätt, uppå hvilket man emottagit den olycklige kungen af Frankrike. Hela brefvet var ganska nådigt, men angick för öfrigt ej det minsta konung Ludvig eller prinsarne. Innehöll ej heller om någon kunglig hemresa det allra ringaste. Vi våga tro att den icke sker, förrän de franska herrarne äro borta. I dag får man väl höra hvad parti de taga. I Göteborg hade duc d'Artois lofvat att om 3 veckor vara der à retour; har ock bedt paketbåtskaptenen att vänta på honom vid den tiden. Han blef konvojerad till Göteborg af en stor krigsfregatt, som ock lär bringa honom *défense* på återresan till Harwich. — —

15 okt.

— — — Man begynner så der *sourdement* att tala om bortresa nu i veckan, och emedan duc d'Artois vexlat till sig penningar till sin Göteborgsresa, tror man att han reser först kanhända onsdagen; konungens och de andra herrarnes resa dependerar af väder och vind, dito af ett bref, som konungen med all *empressement* väntar. Skepparen, som får 1000 Daler silfvermynt om dagen ifrån förliden torsdag att räkna, kan det göra lika mycket när det bär af.

I förgår afton anlände hans excellens riksmarskalken härstädes, begärde och fick strax företräde. Hans merit hos den kgl. franska familjen under dess flykt är bekant. Detta möte och entrevue skall ha varit högst rörande och kostat tårar.

Konungen och prinsarne hafva icke sett grefven sedan den tiden. Kl. 9 gick han hem och bevistade icke cirkeln, men i går morgons dejeunerade han med konungen etc. och var redan ute kl. strax efter 9, så att jag gick miste den gången. Fick likväl den äran att äta med honom hos konungen sedermera. Der bullades upp just öfverdrifvet i går, och var en alldeles magnifik diner, såsom der ock dracks mycket skönt och fint.

Då efter ett högst tröttsamt stående man äntligen kl. 8 inemot fick retirera sig, gingo alla t. o. m. hertigarne, men konungen tog h. exc. med sig in i sängkammaren. Om grefven bevistade den s. k. societeten kl. 9 till 11 vet jag icke, emedan jag icke orkade gå dit upp vidare.

I dag är ett jagtparti formeradt, som alla bevista utom konungen och grefve Fersen. Jag tror ej att de göra rätt mycken fortune utom hvad rapphöns beträffar. Emellertid är omliggande jägeribetjening och all verldens hundar uppkallade och Gud nåde de harar som kunna förekomma i väderstrecket, tillika med alla coqs de bois et coqs de bruyère. Till middagen äro väl samtliga herrarne à rétour.

Prof uppå konung Ludvigs och prinsarnes oförlikneliga höflighet är det, att i lördags insändes konungens kammarherre duc de Pienne till friherrinnan Ankarsvärd, nyss hemkommen från Stockholm, för att anmäla sin herre etc. till visit ackompanjerad af hela sitt hof. Hon emottog dem alla och konversationen varade öfver en timmes tid. Hon entretenerade dem med all lätthet såsom hon med all färdighet talar språket. Deremot visar sig hennes fru mor generalskan Segebaden, nyligen hemkommen från Stockholm, alldeles icke och har ock skäl dertill af sina 78 år.

De unga herrar kavaljererna hafva ock flera gånger gjort mig den äran och mina damer slå sig tämligen ut. Det är en svår vana att de tala så hiskeligen fort med sina förkortningar af orden, hvarigenom man ofta ej kan slå udd på hvad de mena. Duc de Pienne studerar nu med all flit svenska grammatikan, jag menar det är Stridsbergs, för att kunna säga damerna något galanteri, hvilket han ock försökte i går afton på konserten: Fröken är söt, mamsell är vacker. — Det kostade på nymferna att låta säga sig det öfverljudd. När det felar honom ett ord, slår han upp sin grammatika och ber dem vänta litet.

Om Titulus har eller kunde skaffa mig något litet, men vackert porträtt af Gustaf I så skicka mig det med omgående post. Jag kunde icke gifva konungen i går flera än Erik XIV:s,

Johan III:s och Sigismunds. Jag har sett Gustaf I:s af samma storlek, men hvarest minnes jag ej, och detta porträtt vore honom kärast af alla. — —

18 okt.

— — Det efterlängtrade brevet har konungen förmodligen fått med posten i dag. I annat fall torde man icke vara så glad och munter i afton som eljes vanligen. Man kan icke imaginera sig någons humör så upprymdt, så alltid sig likt som konungens — affable och nedlåtande emot alla, har han intagit hela vår värld här, prinsen liknar sin bror, men cum faciant idem, non tamen est idem. Damer, som konungen icke kan komma åt, emedan ingen presentation kan ha rum, helsar han dock på oändligen nådigt, t. ex. sin vis-à-vis, min hustru med dotter, m. fl. damer som gjort dem besök och kunnat komma fram till fönstren. Jag tror ej att hans kavaljer duc de Pienne komme så ofta in till oss, om ej befalld af konungen, men, Gud vet, här äro ofta 3 à 4 vackra unga damer och kanske de draga honom, i synnerhet som min dotter äntligen går på friskt att tala med honom. I förgår störtade han in på oss midt under en souper, jag gaf. — Hvad skulle man bjuda honom som icke äter något om qvällarne — ett glas ölost — elhost, c'est bien bon cela, comment le fait-on? — Man slog socker uti — ah! cela vaut mieux encore — c'est bavaroise — Nej, sade jag, il n'y a point de syrup capillair dedans — ou le fait aussi de madera — Bon, disait il, l'on s'enivra donc.

20 okt. Lördag.

— — — Illa att jag icke fått den glädjen till att presentera M. B. sjelf för att skryta med en évêque commandeur. Jag vet ej huru B. Wingård burit sig åt att så intaga duc d'Artois, som han gjort, eftersom prinsen alltjemt ber mig helsa en demandant de ses nouvelles. Till äfventyrs då fast alla andra i Göteborg tout à fait en bête skickat sig vis à vis prinsen, har Wingård ensam med manér varit höflig. Que je veux de mal à ces messieurs mes compatriotes! Rika, men högfärdiga och dumma öfver all mätta. Emellertid måste nu prinsen dit igen, så der blir väl så arrangeradt att den skäggige Hall får stå bakom stolen om han vill vara med med sina husgudar, kontorsbetjenterna.

För ro skull skall jag nämna, att när han tog emot kontoret efter sin far, hade han frågat någon som var au fait till att veta det, huru mycket riksdrotsen, grefve W. hade i årlig lön; då man svarade 4000 Rdr b:ko. *Det skall Herpel* (hans premier commis) *äfven ha af mig*. Herpel är en ganska beskedlig karl och hade visserligen nöjt sig med de 2000, som fadern i många år bestått honom per år, men drotsen har 4000, ergo äfven Herpel. Hade man kunnat säga att grefve W. räknat 6000 R. i inkomst, så hade H. säkert fått samma summa. Gamle H. såg på sin sotsång att hans son var en narr, stälde honom därför på sätt och vis under Herpels förmyndarskap att icke ensam få afsluta något i handelsvändningarna. Men Hall kan ej stängas ifrån kassan, och man vill säga att han inom få år har handlat ut. Man talar om att hans mor skall gifta sig med landshöfding Wetterstedt och nog är hon i det fallet bra slug. — —

D. 21 Söndag.

— — I fredags höllo vi sjålamesa öfver Marie Antoinette, som stod länge på. I brist af appareiller var den ock allenast en quasimessa, men icke desto mindre rörande för dem som den angick. Man förgat att begära konungens lof för mig att assistera — lika mycket, jag har sett slikt tyg utomlands — nu hade jag blott velat se huru dessa prinsar dervid kunde sig förhålla. De hade utkommit helt tårögda, sade man mig.

I går afton var jag uppe — helt nådigt frågade mig konungen om min höga helsa och en stund efter presenterade jag Gustaf I:s porträtt, som Eders Maj:t önskade se härom dagen och jag fått mig tillsändt de mon vénérable confrère, l'évêque de Link. Ah! Vous l'avez fait venir — bien de bonté — ce portrait m'est infiniment agréable. Också blef icke question om att fortsätta spelet på en lång stund. Il y a de caractere dans ces yeux, dans ce portrait, sade konungen. Porträttet lade han sedan under sin snusdosa. Den engelske ministern sade att det liknade mycket hans Henrik VIII och deruti hade han rätt. Jag vågade tillägga, mais il n'y avait pas question des Annes de Boleyn, dans la cour de Gustave I, ni des Seymours; ces deux rois étaient donc des contemporains. — —

Nu nyss var jag väl i mina affärer. En major von Essen och chevalier de la Coudray voro hos mig. Jag hade icke hunnit att fullkomligt göra min toalett, hade likväl kragen och allting utom samarian på mig, när baron Carpelan, som följt comte

d'Artois hit ifrån Göteborg, kom löpande att förkunna mig hela hofvets, konungens undantagandes, ankomst att göra mig visit; et voilà le comte d'Artois, son fils, duc d'Angoulême, duc de P'enne, marquis de Vassé, comte de Puysegûr, l'abbé la Tille; denna gråce var mig högst övåntad. Jag önskar att vara pre-venerad om en sådan åra en annan gång, men när kommer väl den.

22 *Måndag.* Herr generalen och landshöfdingen gaf en superbe diner i går af ej mindre än 3 anrättningar, 30 rätter förutom dessert etc. och gjorde generalskan sjelf les honneurs och det med besked. Han talar ock franska bäst af oss alla. Oförmodadt befalde konungen mig sitta bredvid sig och sade mig hundra nådiga saker samt var vid det briljantaste humör, åfvensom han fann allt hvad han åt excellent, och verkligen åt han af hvarenda rätt och drack i proportion af de mångfaldiga sköna vinsorter der vankades, till och med punsch, som konungen älskar mycket. Vid en rasade deraf behagade han säga till mig: dulce est decipere in loco, men derpå följde en suck, som jag icke tyckte om. — Min Gud, hvad han är att beklaga! Likväl repade han sig strax och fick åter sitt charmanta humör. Då Cypervin presenterades honom, yttrade konungen sig åter till mig: Voilà M:sr Evêque, ardentis Falerni pocula. Detta måtte väl stå någonstådes i Horatius, men Falernum var väl icke ifrån Cypern just, kanske mycket bättre, men Titulus ser att konungen kan mycket latin och har læst poeterna åfven. I all slags historia är han grundlig, åfven i den svenska ånda intill att känna anekdoter och har våra större familjer på sina fingrar. Nämnen ingen Wachtmeister, Wrangel, Piper etc., att han ej känner hela genealogien. De andra herrarne säga att han skall ha ett grufveligt stort minne, och att han læser allting, gammalt och nytt, læser bittida och sent och har reglerat sina timmar till diverse göromål, som dagligen förekomma. Kl. 7 stod han klådd i fönstret i dag.

Då folket i går hurrade utan återvåndo efter måltiden, sedan de hört så mycket pukor, trumpeter och taffelmusik, öppnade konungen fönstret och ropade hvad han nyss hade lært: Lefve konungen i Sverige, och hurrade, hvarpå han fick ett det gladaste svar i flera omgångar. Folket här älskar just vår Louis. Han sade ock i går: Svenskar och fransoser åro ett och samma folk. Han drack ock bågge nationernas skål förenad. Jag politicerar inte, men — — —

D. 25 okt.

— — Ännu kl. 8 f. m. tisdagen var ingen resolution tagen om bortresan, men strax efter blef det brådtom. Vi rände om hvarandra att taga afsked hos prinsarne. — Några lass saker fördes slutligen om bord. Kl. 10 stodo alla i yttre rummen att taga afsked af konungen. Snart fingo vi ock företräde. General A. harangerade för militären, jag för ecklesiastikcorpsen et celui du collège, ingen för municipalitetet. Konungen hedrade oss med de charmantaste och ganska rörande återsvar. Härefter inträdde konungen med sin bror och sin neveu ensam i sängkammaren. De hade svårt att komma ifrån hvarandra och deras ögon marquerade allt för tydligt hvad som förelupit och något hvar af oss måste släppa ögonen till i anseende till de facheusa omständigheter, i hvilka dessa prinsar sig verkligen befinna. — —

I slupen medföljde generalerna A. och Rosen för att se konungen väl ombord. Han hissades upp i en länstol. Der var konungen nu ensam hela dagen med sina herrar. Löjtnant Carl Ankarsvärd sändes emot aftonen till skeppet för att invitera konungen åter i land dagen derpå, om motvinden skulle fortfara, det han lofvade till middagen, men undanbad sig alla ceremonier och att få blott en vänskapsmåltid. Han behagade ock erinra sig mig i de helsningar han med löjtnanten återsände. I morgonstunden började blåsa god vind, i går kl. 8 lyftes ankarret och kl. $\frac{1}{2}$ 9 var skeppet ur vår åsyn. Ganska hurtigt måtte det ha seglats till Ölands södra udde, men på eftermiddagen blef vinden contrair, men som de då hade rum sjö, så äro de ändock icke illa i sina affärer, utan promenera nu så der till och ifrån Bornholm, tills en favorabel vind och kultje komma, som de i dag bittida måtte ha haft — —

Statsekonomisk och juridisk litteratur.

Arbetsgivare och Arbetare. Förlikningsmetoder vid deras intressetvister i England och Förenta staterna af *Axel Raphael*.

Twister mellan arbetare och arbetsgivare rörande framtida arbetsaftal, intressetvister, kunna lösas antingen genom våldsamma medel, strejk eller lockout, eller på fredlig väg. Det är åt en skildring af metoderna för en fredlig lösning, den väg man passerat för att hinna dit, den hårda skola som behöfts för att lära arbetsgivare och arbetare att rätt bedöma både maktfrågan och rättsfrågan vid deras inbördes ställning och af det resultat, hvar till man i England och Amerika hunnit, som doktor Raphael egnat ofvanstående arbete. Genom sin rikedom på faktiskt material, sin objektiva uppfattning och sitt behagliga framställningsätt skulle monografien i hvilket land som helst förtjent en framstående plats bland arbeten rörande den sociala frågan; i vårt land med ingen eller så godt som ingen litteratur i hithörande frågor förtjenar den i mångdubbelt måtto att studeras.

Hufvudvilkoret för att en fredlig uppgörelse skall komma till stånd mellan två tvistande parter är att någorlunda jmnstarka krafter stå emot hvarandra. Lejonet och lammet skola aldrig kunna mötas inför en skiljedomstol. Och detta betingar i sin ordning väl organiserade föreningar, hvilket framför allt gäller om den svagare parten, arbetarne. Ett andra vilkor är att arbetsgifvarne lägga bort sin föräldrade uppfattning af arbetarnes ställning, lära sig att förhandla med dem som med jämlikar, behandla dem, enligt Mundellas ord, med samma aktning och samma likaberättigande som säljare af bomull, kol eller jern. Teoretiskt må det ligga en viss tillfredsställelse i att tillskrifva de moderna arbetareförhållandena »illvilliga agitatorers» inflytande,

ehuru ett sådant resonnemang påminner om de vildars naivitet, som tillskrifva sina trollmäns taskspelerier solförmörkelsernas inträffande.

Men detta medgifvande af arbetarnes oberoende och jämlikhet innebär erkännande af arbetarnes organisationer (fackföreningarna) såsom deras representanter. »Att påstå, att arbetarnes oberoende är tillräckligt säkradt, när hvar och en af dem kan afhandla särskildt med arbetsgifvarne är ett lockmedel, alltför genomskinligt att behöfva diskuteras.» (Cit. af förf. efter Crompton, Arbitration a. conciliation).

Att denna arbetareorganisation icke blott för arbetarne sjelfve och således för samhället utan äfven för arbetsgifvarne såsom sådana medför synnerligen stora förmåner, framhålles med styrka af förf. och anför han till stöd för denna mening uttalanden från en mängd arbetsgifvare och andre med arbetareförhållanden förtrogne män. Huru alla dessa förmåner icke blott äro konstruerade framtidsdrömmar utan en påtaglig verklighet, derför lemna förf. — efter en historik öfver det arbete som på lagstiftningens eller frivillighetens väg förut nedlagts på ordnande af arbetsförhållandena — bevis i en synnerligen intressant skildring af de »förliknings- och skiljedomsnämder», som under medverkan af män sådana som Mundella, Kettle och andra, blifvit frukten af arbetarnes och arbetsgifvarnes nuvarande grad af uppfostran i England.

Åt en framställning af dessa nämder, hindren och svårigheterna att få dem till stånd och att göra deras verksamhet fruktbringande, sättet för deras organisation och verksamhet samt resultatet af deras upprättande, egnar förf. hufvudpartiet af sitt arbete. Såväl historiken som utredningen af de principiella spörsmålen har man alla skäl att rekommendera till svenska vederbörandes studium.

Redogörelsen för de amerikanska förhållandena sluter sig som ett kortare bihang till det föregående.

Afsigten med dessa rader har endast varit att på d:r Raphaels arbete fästa deras uppmärksamhet, som förstå eller vilja förstå den moderna industriens arbetsförhållanden. Då man nu är i full gång att införa äfven i vårt land den preussiska korporalsstockens regemente gentemot arbetarne och derjemte den allsmäktiga statens ingripande såsom socialistisk man vet knapt om man skall säga fogelskrämma eller lockbete, är en dylik skildring från industriens hufvudland, från det på samlade erfarenheter och sundt omdöme liksom på respekt för enskild frihet rikaste mo-

derna samhället, en verkligen behaglig oas i brutalitetens och de dimmiga frasernas ödemark. Måhända bidrager dock härtill att skildringen är synnerligen optimistisk.

Sveriges Rikes lag jemte Förordningar och stadganden, som utkommit till slutet af år 1888, utgifven af *W. Uppström*. 3:dje uppl.

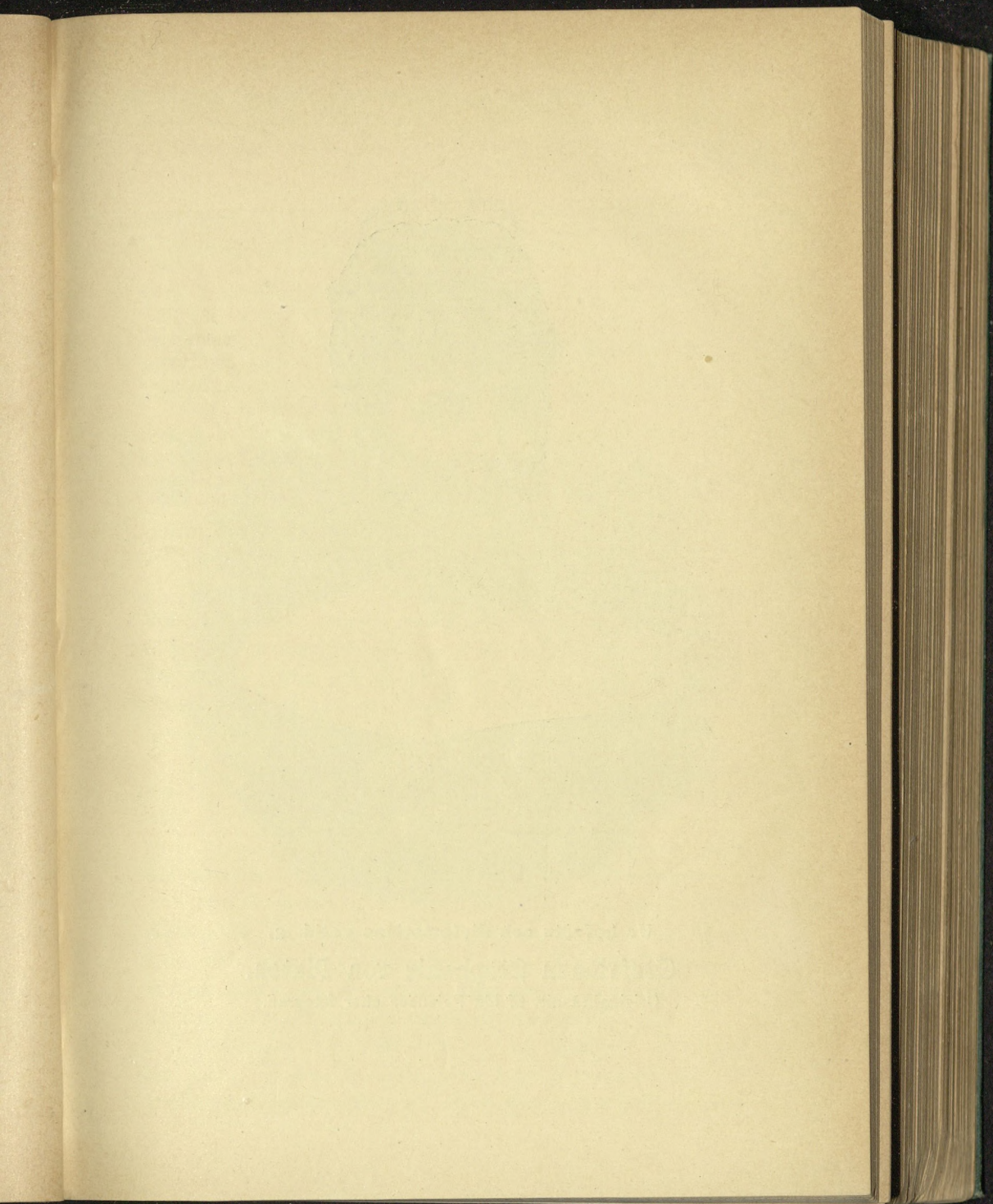
Då denna lagedition för några år sedan utgafs i sin första upplaga, väckte den stort uppseende dels på grund af sin ofantliga prisbillighet — 3 kronor för häftadt exemplar — dels på grund af den delvis nya princip som följts vid dess redigering. Utgifvaren hade uteslutit de i 1734 års lag förekommande numera icke tillämpliga stadgandena, hvilka annars belamrat alla våra lageditioner: ett synnerligen svårt och grannlaga värf, som det icke torde vara möjligt att till allas tillfredsställelse utföra. Det är nämligen i många fall alldeles icke någon lätt sak afgöra, hvad som ännu kan anses gällande eller icke. Mot den utsofring som verkstälts kan emellertid, så vidt anmälaren vid en synnerligen noggrann granskning af nu föreliggande upplaga funnit, icke någon enda anmärkning med obestridligt fog göras.

Åberopandet af och hänvisningen till den mängd författningar, som ej kunna i de vanliga lageditionerna införas, är gjordt med synnerlig omsorg och i så stor utsträckning, att det förefaller nästan oförklarligt, att i den bekväma lilla boken blifvit plats till allt.

Ett i hög grad ökad värde erhåller denna lagedition genom de särdeles talrika prejudikat, i synnerhet af nyare datum, som anföras eller hvartill hänvisas.

Priset är, som nämndt, oerhört billigt, 3 kr. för häftadt, 4 kr. för bundet exemplar, och som denna egenskap att vara vår billigaste lagedition naturligtvis tillförsäkrar den en omfattande spridning, har man dubbelt skäl att glädja sig öfver dess öfriga goda egenskaper.

A. Hmg.

Ur hofvets och diplomatiens verd. 3.
Grefvinnan Stephanie von Platen.
Originalträsnitt af Ida Falander efter fotografi.

Hngen lär göra grefvinna Stephanie von Platen, född Hamilton, första platsen stridig i den eleganta och förnäma stockholmsverlden.

Hon är der den sjelfskrifna stjernan.

Hennes präktiga spann, hennes dyrbara toaletter, alltid i diskreta, mjuka färger, hennes fina växt, hennes otungna, distingerade uppträdande — allt bidrar att omge henne med all den beundran och afund, som i så rikt mått kommer en qvinna af verld, utrustad med bördens och rikedomens alla lysande företräden, till del.

Det är denna hennes framskjutna och bemärkta ställning, som föranledt oss att med hennes samtycke införlifva henne med »Krönikans» porträttgalleri, synnerligast, som det finnes ett litet samband mellan henne och m.me de Castellanos. Icke skönhhetens endast, icke heller bördens, utan **gästvänskapens**.

På det präktiga, i Södermanland belägna godset Stora Sundby var det nämligen som grefvinna och hennes nu framlidne man, öfverste-kammarherre Carl v. Platen mottogo diplomatiska kåren som sina gäster, både sommar och vinter. Alltid lika älskvärdt, alltid i samma storslagna stil!

Grefvinnan von Platen älskar sitt Sundby. Trött på den stora verldens lockelser, drar hon sig gerna tillbaka till landllifvets undangömda ro. Här utöfvar hon på det mest

finkänsliga sätt sin pligt som rik godsägarinna. Hon besöker sina torp, tar del i sina underlydandes sorger, och af qvinnan af verld finnes då ingenting annat qvar än hänsynsfullheten, den fina takten, när det gäller att bistå andra.

»Det är min största glädje att ta vård om mitt eget!»

När man ser henne, litet trött tillbakalutad mot vagnens mjuka dynor, göra sin promenad en middag ut åt Strandvägen, ser henne omgifven af all den lyx, rikedomen kan trolla fram, har man såårt att tro, att hon kan hänge sig åt andra intressen än dagens och nöjets.

Men så är allt förhållandet!

Grefvinnan von Platen har en vaken blick både för literaturen och konsten — något som äfven i hög grad intresserade hennes man. Hon tar lifligt del i alla vår tids andliga intressen, om också hennes ridsto »La Favorite» gör anspråk på en liten del af hennes sympatier.

Med ett ord: då vi nu föreställt grefvinnan v. Platen för våra läsarinnor och läsare, har det skett för att gifva dem en bild af en qvinna, som på samma gång hon intar den främsta platsen i vår aristokratiska verld också förtjenar den som en fin och nobel personlighet.

